

tv-15 naš TOVARIS

Št. 37
16. septembra 1982
Leto XX

glasilo zveze združenj borcev nov in zveze rezervnih vojaških starešin slovenije

V spomin junaških bojev

Naklo, minulo nedeljo dopoldne. Pred domom družbenopolitičnih organizacij se je že v ranih jutranjih urah zbrala množica mladine, borcev, pripadnikov JLA in T0 ter krajanov gorenjskih občin, da bi skupno proslavili 40-letnico junaških bojev Kokrškega bataljona v Udinem borštu in se poklonili spomenu 24 borcev, ki so padli v boju z nemškim okupatorjem 13. in 14. septembra leta 1942. Ob tej priložnosti so dom DPO preimenovali v Dom Kokrškega odreda, spominsko ploščo pa je odkril prvi komandant 2. Kokrškega bataljona Franc Šiška-Crto. Po krajšem kulturnem programu je tisočglava množica v povorki krenila proti Strahinju, skupnemu grobišču padlih, na osrednjo spominsko slovesnost, kjer je zbranim spregovoril predsednik RO ZZB NOV Janez Vipotnik.

Akademski pevski zbor, godba na pihala, Prešernovo gledališče, Linhartov oder iz Kranja ter harmonikarji iz Radovljice so slovesnost obogatili s kulturnim programom, predstavniki družbenopolitičnih organizacij pa so se zavzeli za ureditev spominskega parka v spomin Kokrškega odreda. J. Č.

»Ne zato, da bi nas občudovali...«

Slavnostni govornik na proslavi ob štirideseti obletnici boja Kokrškega bataljona in revolucionarnega gibanja v Udinem borštu je bil predsednik republiškega odbora ZZB NOV Janez Vipotnik. Med drugim je tovariš Vipotnik dejal: »In slej ko prej je naša naloga prispevati k oblikovanju novih generacij, da bodo spoštovali in naprej gradile vse napredno, kar je doslej ustvaril človek. Zlasti pa, da bodo spoštovale narodnoosvobodilni boj. Ne zato, da bi nas mladi ljudje občudovali, ampak da se bodo bodoči proizvajalci in samoupravljalci, da se bo vsak delovni človek, da se bo vse ljudstvo, ves narod, zmeraj, v vsakem zgodovinskem trenutku v polni meri zavedal svoje moči in sposobnosti, da je nepremagljiv, če je pogumen in odločen, če ve, kaj hoče, kadar mu je braniti svobodo, svoj družbeni napredek in svojo srečno prihodnost...«

Že nekaj časa živimo in delamo v hudi gospodarski stiski. Za vlaganja, za skupno porabo in za življenjsko raven delovnih ljudi smo porabili več, kakor bi smeli. Zdaj nas pritiskajo posledice takšnega neodgovornega ravnanja. Gotovo imajo svoj vpliv na naše gospodarske razmere tudi mednarodne gospodarske okoliščine, ki so vse prej kot ugodne, vendar gre najprej pošteno pogledati v oči notranjim, domačim razlogom in odločno odstraniti vzroke za težave.

V reševanje teh zadev kar najbolj vključujemo vse politične sile naše družbe. Že dolgo v vsakem govoru naši predstavniki opozarjajo, da so nam prevelike želje po še hitrejšem razvoju ustvarile vrsto težav. In zdaj plačujemo davek za stvari, ki smo jih v preteklosti povzročili. Povsem nam mora biti razumljivo, da iz težav, v katerih tičimo, ne moremo čez noč. Tisti, ki vsestransko poznajo stanje, opozarjajo, da je možno v tej jeseni še poslabšanje in po novem letu tudi. Med drugim bomo morali racionalizirati tudi preskrbo z energijo, premogom, elektriko, kurilnim oljem in bencinom. K pameti moramo priti s politiko osebnih dohodkov, da bo nagrajevanje temeljilo le na delu...

Vsako se mora zavedati, da je le od dela njegovih rok odvisna njegova življenjska raven. Da je za rast blagostanja treba bolj in več delati, da se ni mogoče brezskrbno rediti na račun tujih posojil, ki jih bo treba z visokimi obrestmi vračati. Da se bo vsakdo od kraja zavedal izkušenj, delovne discipline, ki je bila včasih slovenska tradicija, svojih potreb in svojih želja, zavedal pa tudi stvarnosti, v kateri živi, potrošnje, ki je lahko samo v okvirih ustvarjenega, in možnosti razvoja, ki je odvisen le od dela lastnih rok...

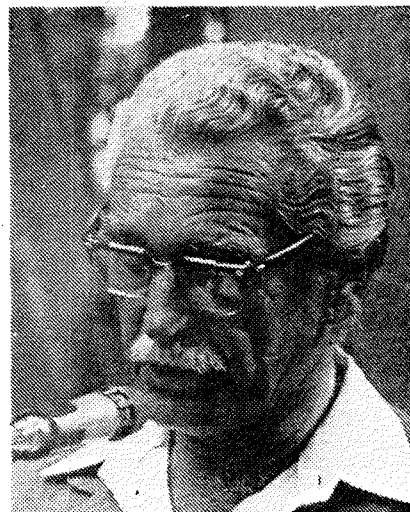
Tudi mi borci se moramo po svojih močeh vključevati v orjaško bitko za stabilizacijo. Ali se vedno obnašamo temu primerno? Bojim se, da ne! Pogledajte, letos v poostrenih gospodarskih razmerah imamo več proslav, kot smo jih imeli kdajkoli. Ali ne bi mogli drugače in manjkrat organizirati svoja srečanja, združevati več slavij v eno skupno, kakor je tole tukaj, brez pritiskov na družbeno in končno tudi na osebno potrošnjo?«

Praznovanje šercerjevcev

Minulo soboto se je v brigadnem taborišču na Mokrcu zbralo nekaj sto udeležencev srečanja borcev, mladine in krajanov krajevne skupnosti Golo-Zapotok na slovesnosti ob 40-letnici ustanovitve 2. SNOUB Ljuba Šercerja.

Vse zbrane je pozdravil predsednik KS Golo-Zapotok Ludvik Golob, slavnostni govornik na sobotni slovesnosti pa je bil narodni heroj in prvi komandant 2. SNOUB Ljuba Šercerja Bojan Polak-Stjenka. Poleg številnih borcev so se slovesnosti udeležili tudi predstavniki družbenopolitičnega življenja, med njimi Viktor Avbelj-Rudi, Miha Butara, Janez Vipotnik, Branko Jerkič in drugi ter predstavniki domicilnih občin. Ob tej priložnosti so bile podeljene plakete in priznanja nekdanjim borcem in ustanovam, ki nadaljujejo tradicije 2. SNOUB Ljuba Šercerja. V kulturnem sporedu so se predstavili učenci OŠ z Iga in pripadniki JLA iz Postojne, slovesnost pa so zaključili s srečanjem borcev, mladine in krajanov krajevne skupnosti Golo-Zapotok.

Fotografije: Jože Čurin

Nepozabna srečanja

Številna srečanja borcev z mladino so tudi priložnost, ko se obujajo spomini, tkejo nove prijateljske vezi in obnavljajo že skoraj pozabljene. Ob takšnih priložnostih se prepletajo zgodbe, predvsem iz časov NOB, zgodbe, ki so z leti postale legende.

Franc in Zofka Skvarča

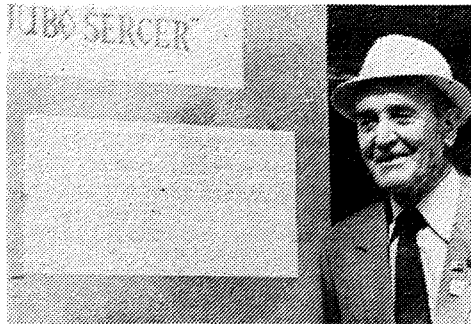
Tako je bilo tudi minulo soboto v brigadnem taborišču na Mokrcu, kjer je bilo srečanje borcev ob 40-letnici ustanovitve 2. SNOUB Ljuba Šercerja. Med številnimi borci-šercerjevci so bili tudi Franc in Zofka Skvarča in Stane Žigmond-Niko.

»Sprva sem si težko predstavljal parti-zanske enote na prostem, vendar so bili dolgi marši, pohodi in številne akcije korenine mojega partizanstva. Bolnišnica »Košuta«, na Pohorju, izdaja, Paški Kozjak in priključitev brigadi Ljuba Šercerja. Intendant, bolničarka, kurir. Kaj bi pripovedovali. Sedaj ob srečanju šele vidim, kako malo nas je ostalo, vendar naju pekli, da mladina premalo spoštuje sadove naše preteklosti. Študentje. Ko prejmejo štipendije, jih je vse preveč v gostilnah, manj pa na predavanjih. Ker sva skromna, sva zadovoljna s tem, kar imava, in če si skromen, gre!« je strnila svoje vtise družina Skvarča iz Maribora.

»V 2. SNOUB Ljuba Šercerja sem deloval

od samega začetka. Do maja meseca 1944. leta sem v štabu brigade delal kot administrator. Nato sem bil premeščen v IV. operativno cono, kjer sem delal v obveščevalnem oddelku do septembra istega leta, ko so me potegnili nazaj v štab, kjer sem deloval v posebnih enotah kot administrator, kurir in obveščevalec. Spomnim se Graške gore od 20. do 22. februarja leta 1944, ko nam je primanjkovalo streliva. Bilo je hudo, sovražnika pa smo morali puščati v skrajno bližino, da je sleherni strel bil zanesljiv! Trška gora, Podčetrtek, Celje... povsod naši ljudje. Pomoč in sodelovanje je bilo občutiti, kjer koli smo se premikali. Veliko sem predaval na osnovnih šolah o IV. diviziji. Povsod so me radi poslušali, pa tudi danes rad pripovedujem mladim, kako je bilo pred 40 leti.« je izzvenel pogovor s Stanetom Žigmond-Nikom.

Cepprav so takšna srečanja borcev, mladine in krajanov prijetna, je vse pogostejše slišati, da so takšna srečanja le prepogosta. Niso v prid stabilizaciji, za katero si toliko prizadeva družba. Prav je, da obujamo spo-

Stane Žigmond-Niko

mine na medvojna leta, da prenašamo in negujemo tradicije NOB, vendar prepogosta srečanja niso edina pot, je mnogokrat slišati v vrstah nekdanjih borcev.

Jože Čurin

Spomin na Radotovo četo

Tudi letos so občani Logatca nad vse svečano praznovali svoj občinski praznik – 12. september, dan, ko so leta 1943 Logačani množično odhajali v partizane. To leto pa občani praznujejo tudi 40-letnico ustanovitve Logaške čete, ki se je pravzaprav začela formirati že v začetku leta 1942, do aprila meseca pa narasla od prvih borcev Andreja Babnika, Rada Pehačka, Stanislava Žitka, Ivana Bonča, Franca Rupnika, Karla Leskovca, Matevža Utrina in Jele Nikolič že na nekaj desetih partizanov, razdeljenih na dva voda.

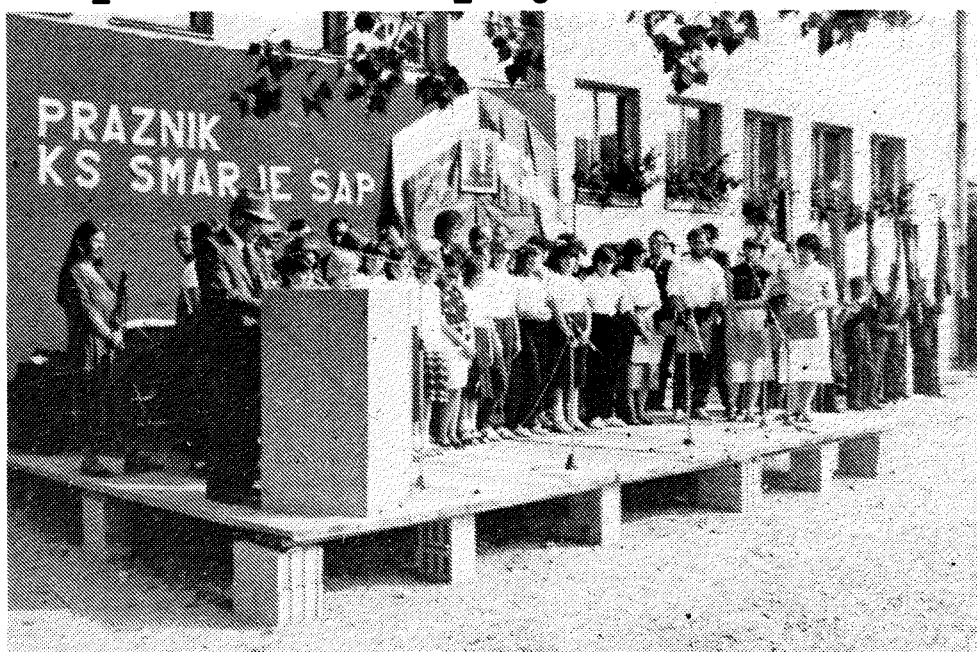
V spomin na Logaško četo so v soboto 11. septembra popoldan v Žiberšah, na kraju ustanovitve in delovanja čete, odkrili spominsko ploščo in v slavnostni govornik, predsednik domicilnega odbora skupnosti borcev Dolomitskega odreda, Franc Dolenc-Peter, je med drugim dejal: »Ta maloštevilna, a izredno hrabra Logaška partizanska četa, imenovana tudi Radotova če-

ta, po prvem komandantu Radu Pehačku, je za prebivalce Logatca in okolice, v prelomnih letih druge svetovne vojne, pomenila ponos, samozavest in zaupanje v človeka. Navdajala jih je z vero in optimizmom kljub vsemu trpljenju, ki ga ni moč opisati z besedami. Borci te čete so bili kot drugi slovenski partizani neločljivo povezani z vsemi tistimi dejanji in razvojnimi členi osvobodilne borbe, ki so vodili naš boj od uspeha do uspeha in privedli do končne zmage.«

Ob prisotnosti še živčih borcev te čete, borcev Dolomitskega odreda, brigad in odreda, aktivistov logaškega terena, mladine in številnih domačinov je ploščo odkril narodni heroj generalpolkovnik Rado Pehaček. Ploščo so v čuvanje sprejeli učenci osnovne šole Edvarda Kardelja, logaški lovci in krajanji Žiberš.

Že dopoldan tega dne pa je na slavnostni seji občinske skupščine v kulturnem domu

Ob prazniku KS Šmarje-Sap posebno priznanje MDB Jožeta Kovačiča Že prvič nadvse prijetno

Ob prazniku krajevne skupnosti Šmarje-Sap je številnim zbranim krajanom govoril France Perovšek.

Skupščina krajevne skupnosti in družbenopolitične organizacije Šmarje-Sap so v soboto 11. septembra organizirale prvo slavnostno prireditev ob prazniku krajevne skupnosti, ki je bil osmega septembra. Na ta dan pred enainštiridesetimi leti so namreč tu ustanovili rajonski odbor Osvobodilne fronte. Pred slovesnostjo so v Kulturnem domu podelili priznanja zaslužnim posameznikom, posebno priznanje pa je dobila grosupeljska mladinska delovna brigada Jožeta Kovačiča. Po položitvi venca k spomeniku padlim žrtvam NOV pa je zbranim spregovoril France Perovšek, učenci Osnovne šole in člani Kulturnega društva Šmarje-Sap pa so pripravili bogat kulturni program.

Tekst in foto: Milan Žurman

Narodni heroj generalpolkovnik Rado Pehaček odkriva spominsko ploščo 1. Logaški četi.

Foto: Leskovec

KS Tabor v Zgornjem Logatcu predsednik skupščine Rudi Lipovec proglasil za častnega občana občine Logatec Andreja Babnika, prvega borca Logaške čete, prvega v rajonskem odboru OF, borca Dolomitskega odreda, ki je opravljal vrsto odgovornih nalog v NOV ter tudi po osvoboditvi nadaljeval s političnim delom. Je nosilec partizanske spomenice 1941. Še živčim borcev Logaške čete Radu Pehačku, komandirju, Andreju Babniku, Karlu Leskovcu, Jovu Malovašiču, Tonetu Malovašiču, Francu Nagodetu in Jeli Nikolič pa je bilo podeljeno občinsko priznanje »12. september«. Čestitkam odlikovancem in občanom Logatca so se pridružili tudi občani pobratenih mest Gacko in Repentabor, ki so prek svojih delegacij izrazili najboljše želje za napredek in razvoj na vseh področjih družbenega in gospodarskega razvoja občine.

Na tej slavnostni seji so tudi analizirali rezultate gospodarjenja, za katere lahko z gotovostjo trdimo, da so zadovoljivi.

Med tednom so bila v počastitev praznika izvedena športna tekmovanja v tenisu, balinanju in malem nogometu, v katerem so se pomerili tudi tekmovalci iz pobratenih mest. V nedeljo so hotedrski lovci odprli svoj dom, v torek in sredo pa je bil predvajan slovenski mladinski film »Učna leta izumitelja Polža«, ki so ga zaključili s srečanjem z ustvarjalci filma.

Roman Stana

V kmetijstvu se obrača na bolje

naš komentar

Letos bomo v Jugoslaviji pridelali okrog 3 odstotke hrane več kot lani. Če vemo, da nam v zadnjih letih pridelave nikakor ni uspelo bistveno povečati, je to vsekakor uspeh. Po zadnjih podatkih smo pridelali pet milijonov 100 tisoč ton pšenice ali kar okrog 800 tisoč ton več kot leto poprej. Strokovnjaki računajo, da bomo koruze letos pospravili z njiv okrog 10 milijonov ton itn. Uspešni smo tudi v Sloveniji. Lani smo v silose zvozili nekaj več kot 14 tisoč ton pšenice, letos pa naj bi je že okrog 46 tisoč. Toliko vsaj računamo, da je bomo pospravili v kašče.

Pri tem se postavlja poglavito vprašanje, ali bomo pridelali dovolj živil za lastne potrebe in za morebiten izvoz ali pa bomo še naprej odvisni od uvoza. Pšenice bo letos najbrž dovolj, čeravno se slišijo glasovi, da se vsaj manjšemu uvozu tega pridelka vseeno ne bo mogoče izogniti. Kljub temu pa pretirano veliko deviz za take nakupe v tujini ne bo potrebnih.

To pa pomeni, da se bomo letos razbremenili nekaterih deviznih dajatev, ki so nas še lani krepko pestile. Kljub temu pa je že zdaj prihajajo opozorila, da se s sedanji razmerami ne moremo zadovoljiti in da pridelek že naslednje leto ne bo več zadoščal.

V zveznem komiteju za kmetijstvo menijo, da bi morali leta 1983 pridelati 6 milijonov ton pšenice, kar je seveda še precej več kot letos. Na to pa se je treba začeti pripravljati takoj, saj je jesenska setev pred vrati. V zveznih organih so prepričani, da bi bilo treba setevne površine v naslednjem obdobju povečati v vseh republikah in pokrajinah. Trdijo, da bi pšenico morali zasejati na približno 680 tisoč hektarih, torej na 110 tisoč hektarih več kot smo je zasejali lani. Poudarjajo, da se v prenekaletni republiki takemu setvenemu načrtu upirajo. Pravijo, da za pšenico nimajo na voljo

tolikšnih površin. Koliko so ti izgovori upravičeni ali ne, je težko reči. Vsekakor pa je res, da imamo v državi tisoče hektarov neobdelanih zemljišč, ki bi jih s pridom lahko začeli uporabljati, in da nam dodatne zemlje ne manjka.

Nekoliko bolj na tesnem smo z zemljo v Sloveniji, kjer nam setvenih hektarov počasi res zmanjkuje. Pa še tu je težko pomisliti, da ne bi bilo več nobenih rezerv. Pripominjajo, da bi jeseni pšenico morali zasejati na približno 55 tisoč hektarih, na katerih naj bi pridelali 64 tisoč ton pšenice, koruzo na 67 tisoč hektarih itn. Te količine so nam na moč potrebne. Slovenija potrebuje letos 240 tisoč ton pšenice, kar pomeni, da bo znatne količine, kljub uspešni letini, treba kupiti v drugih delih države. Vlaganja, s katerimi si zagotavljamo te količine, so že stekla, na dlani pa je, da bo treba za nakupe pšenice v Vojvodini in na Hrvaškem prihodnja leta odrediti še več denarja.

Če bomo hoteli imeti dovolj hrane, bo potrebno povečati hektarske donose. Izračunali so, da smo letos pridelali v državi na hektar 3,4 tone pšenice. To je premalo. Sodijo, da bi že prihodnje leto ta pridelek morali povečati vsaj na 3,6 tone na hektar. V Sloveniji načrtujemo še večje donose. V družbenem sektorju naj bi pridelali 5,5 tone pšenice na hektar, v zasebnem pa 4,5. To so smeli načrti, ki pa po oceni mnogih niso neuresničljivi. Vse je odvisno od tega, ali bomo zagotovili potrebna sredstva za uvoz surovin in reprodukcijskega materiala. V Jugoslaviji potrebujemo za to okrog 80 milijonov dolarjev. Kljub veliki stiski z devizami to po mnenju mnogih ne bi smel biti problem. Ta sredstva organizacije potrebujejo pravočasno, kar pomeni, da bi jih morali nemudoma zbrati. Banč-

niki in drugi so že izrekli pripravljenost, žal pa je vsaj doslej velikokrat ostalo le pri tem.

Zagotoviti bo treba dovolj umetnih gnojil. Slovenski kmetijci se tega očitno najbolj zavedajo, saj so pripravljeni za to vložiti v prihodnjih letih skupaj okrog milijardo dinarjev. Denar naj bi porabili za povečanje izdelave umetnih gnojil v tovarni dušika in v Inini tovarni v Kutini. Leta 1985 bo samo Slovenija potrebovala 320 tisoč ton umetnih gnojil.

Če bomo hoteli zagotoviti dovolj hrane, bo po splošnem prepričanju treba povečati tudi odkup. Pričakujejo, da bomo leta 1983 odkupili 55 odstotkov vseh pridelanih količin in da se bo ta odstotek v naslednjih letih še dvignil. Seveda pa bo nujna organizirana akcija vseh, od pridelovalcev do trgovine, interesnih in drugih skupnosti. To ne velja samo za pšenico, marveč za vse kmetijske pridelke.

V Sloveniji je pripravljen načrt za vse setvene kulture. V prihodnje se potemtakem nihče ne bo mogel izgovarjati, da s programi ni bil seznanjen. Podobne načrte pripravljajo tudi drugod. Delo je hitreje steklo zlasti po podpisu družbenega dogovora o pospeševanju kmetijske pridelave. Ob razpravah o spreminjanju družbenih načrtov za obdobje 1981–1985 domala povsod poudarjajo, da mora dobiti hrana prednost. Zatrjujejo, da bo to pridelavo treba vsako leto povečati za približno 4 odstotke. Tudi v naši republiki. To kaže, da stvari vendarle gredo na bolje in da se vse bolj zavedamo, da je zadosten kos kruha na vsak način treba zagotoviti. To še zlasti zaradi tega, ker imamo v Jugoslaviji za to vse pogoje.

Darko Marin

Protestno pismo

Koroški partizani – borci narodnoosvobodilne vojske Jugoslavije, zbrani na Selu pri Žirovnici, odločno protestiramo proti izraelski agresiji na Libanon. Sprašujemo se, ali je mogoče, da se v času, ko se ves napredni svet, z neuvrščenimi državami na čelu bori za mir in človekove pravice po vsem svetu, najde nekdo, ki te pravice trupa, ubija palestinske borce in njihove družine in na najbolj barbarski način ruši bivališča, naselja in mesta, v katerih se je zadrževalo prebivalstvo palestinskega ljudstva.

Izrael – njegovo vodstvo in soldateska sta brezobzirno pobijala nedolžno prebivalstvo in med njimi več sto nedolžnih otrok. Izrael tudi sedaj, po umiku palestinskih borcev iz Bejruta, ne kaže nobenih miroljubnih namenov, pa čeprav je njegov predstavnik Begin dobil celo Nobelovo nagrado za mir.

Naš koroške partizane, borce narodnoosvobodilne vojske, še posebno žali in čudi, da izraelsko ljudstvo, ki je bilo v času druge svetovne vojne samo žrtev nemškega genocida, sedaj stopa po enakih stopinjah in je v nekaterih primerih celo krutejši, saj celo nedolžnim otrokom onemogoča priti do vode in hrane.

Zato upravičeno zahtevamo, da Zveza združenj borcev NOV Slovenije z našim protestom seznanijo vso svetovno javnost in predvsem mednarodno organizacijo borcev, kateri so se med drugo svetovno vojno bojevali proti fašističnim in nacističnim silam vsega sveta.

Zahtevamo vse spoštovanje sprejetih resolucij OZN tako s strani Izraela kakor tudi njegovega ameriškega pokrovitelja, ki je to izraelsko agresijo mirno spremljal in celo moralno ter z orožjem podpiral!

Koroški partizani Gorenjske in koroški partizani z avstrijske Koroške

Gospodarjenje z gozdovi

Danes veliko govorimo o gospodarski stabilizaciji, v vseh oblikah pa najbolj stiska tisti sloj ljudi z nizkimi osebnimi dohodki. Na eni strani stokamo za devizami, na drugi strani divja strahovita draginja, ker ne poznamo učinkovitega varčevanja niti gospodarjenja z družbeno imovino v praksi. Če bi hoteli naša prizadevanja pozitivno usmeriti v gospodarsko stabilizacijo, bi se morali strogo omejevali na vseh področjih prav vsi, od samega vrha navzdol, ker bi lahko le na ta način umirili draginjo, ki omogoča raznim spekulantom, da nemo-teno bogatijo brez vsake vesti in odgovornosti.

Vse te žalostne razmere so mi dale pobudo, da spregovorim o dobro znanih napakah skrajno slabega gospodarjenja z našimi bogatimi gozdovi, kar je posledica trošenja dragocenih deviznih sredstev, s katerimi na drugi strani varčujemo tam, kjer njihovo pomanjkanje ogroža življenjski obstoj posameznikov in družbe. To pa ima za posledico krizo v marsikateri tovarni in tudi brezposelnost.

Na proslavi 4. julija na Nanosu sem prišel v stik z borcem, ki je pri 87 letih ostal

popolnoma sam, brez naslednikov in sorodnikov. Poseduje poleg ostalega posestva med Hruševjem in Nanosom 40 hektarov bogatega gozda z mehkim in trdim lesom. Pritoževal se je, da veliko lesa propada v teh gozdovih, ker sam v visoki starosti ne more te škode preprečiti. Gozdno gospodarstvo pa brezbržno stoji ob strani in mirno pusti propadati tako bogastvo in s tem povzroča škodo družbi in posameznikom. Tovarna pa zaradi take malomarnosti zapravlja dragocene devize za uvoz celuloze za izdelavo papirja, ki ga prav tako veliko po nepotrebnem uničujemo, ker tudi v največji stiski ne poznamo varčevanja in racionalnosti pri njegovi uporabi.

Podobnih primerov propadanja lesa v gozdovih je nešteto tudi v drugih krajih. S podobnimi težavami se srečujemo še vedno v našem že davno zavoženem kmetijstvu, katerim žal botruje predvsem lenoba. Ta se kaže v tem, da ob vsaki žetvi neupravičeno znatno podražimo moko.

Ne verjamem, da se vsi zavedamo parole, da moramo vsak po svoje s prizadevanji doprinesti v katerikoli obliki, da bi naša stabilizacija resnično uspela v pozitivni obliki in tako tudi nižjemu zapostavljenemu sloju privabila optimizem in zagotovila zaželeno blagostanje.

JOŽE ŠČEK
Mirje 15,
Ljubljana

Še o Ribniški četi

V 36. številki TV-15 ste objavili članek o Ribniški četi, ki je ponatis iz »Rešeta« v Ribnici. V zadnjih stavkih omenjate tudi moje ime, zato vas prosim, da objavite sledeče:

Vse, kar sem v »Rešet« napisal o Ivanu Selšku, sekretarju celice v Ribnici v letu 1941 je točno in v skladu z dokumenti. Okrožni sekretar sem postal po smrti Jožeta Šeška jeseni 1942, kot je zapisano na strani 149 v zborniku »Ribnica skozi stoletja«, ki je bil natisnjen pred člankom v TV-15. Tudi to je v skladu z dokumenti. Nikoli nisem čutil potrebe trditi drugače!

MATILJA MALEŽIČ – CIRIL
Ljubljana

Beseda o vroči temi

Vseh mogočih tem se lotevamo v našem TV-15. Kritiziramo stvari, ki nas včasih niti ne zadevajo, dogodke izpred 40 let, dogajanja, ki so na tisoče kilometrov oddaljena in jih rešujejo brez nas. Nikjer pa ne zasledim besede o vroči temi, ki bo prinesla mraz številnim stanovalcem brez centralne kurjave, v stanovanja, v katerih prebivajo revne družine in ostareli ljudje. Ta problem je premog, oziroma splošno kurjava. Zima se hitro približuje, premoga, ki ga čakamo, vpisani v vrstni red čakajočih že od leta 1981, pa ni. Ne vem, kaj misli naša družba. Ali ni to sramota, ki se ne dogaja nikjer drugje na svetu, dokaz malomarnosti in nesposobnosti našega gospodarstva?! Pri

ogromnih zalogah premoga, mehanizaciji rudnikov itd. – premoga ni. Danes, ob armadi magistrstov, doktorjev znanosti, tehnikov in inženirjev, ko nikjer ob njih ne poka, ne zmoremo zvoziti, prva leta po vojni, ko ni bilo vagonov, železnic in so peli krampi, pa smo uspeli. Kurjave ni manjkalo. Toda takrat smo imeli tudi disciplino.

Kaj bi se danes dogajalo, če bi bila vojna pri nas? V času splošne ljudske obrambe, ki jo tako pogosto imenujemo, pa vsem tistim, ki so proti disciplini, še tole: Brez discipline in odgovornosti stabilizacije in reda ne bo.

MILAN VIDIC
Ledina 7
Nova Gorica

Vrtimo se v začaranem krogu

Verbalizem je po naše »mlatenje prazne slame«. Najdemo ga tako v družbenopolitičnih organizacijah kot v temeljnih organizacijah združenega dela. Pišemo »o zaostitvi odgovornosti«, ne moremo pa najti odgovornega. Dejstvo je, da imamo na eni strani krizna področja stanovanjskega fonda, medtem ko so na drugi stanovanja prazna ali celo po dve stanovanji na dve osebi, eno dvo- in eno trisobno. Ko pa govorimo, pravimo, da smo borci, da smo revolucionarji in ne vem še kaj... V resnici pa smo navadni oportunisti, ki nenačelno in preračunljivo usmerjamo svoje koristi. In še beremo ter pišemo: »boj za človeka«, »kritično do vsega, kar ovira nadaljnji razvoj revolucije« itd.

Lahko bi dejali, da gre še vedno za razredni boj, čeprav smo po ustavnih določilih brezrazredna družba in po 154. členu te ustave pred zakonom enaki. Govorimo tudi o samoupravnem socialističnem sistemu naše družbe...

Tovariš Tito je zelo jasno povedal v sklepih besedi 23. junija 1978 na 11. kongresu ZKJ: »... Odgovornost moramo zaostriti na vseh ravneh in v zvezi z vsemi vprašanji.« Beremo tudi o stanovanjskih labirintih, špekulacijah... Toda, samo eno vprašanje je: Zakaj vse to, vsa ta stanovanjska problematika in z njo tudi špekulacija? Odgovor je dokaj enostaven: Zato ker vse to dopušča zakon o stanovanjskih razmerjih (Ur. list SRS, št. 18/74 in 10/76). Kajti po tem zakonu je možno, da je en zakonec lastnik svojega stanovanja (zasebnega), drugi pa nosilec stanovanjske pravice stanovanja v družbeni lastnini.

Tovariš Janez Korošec je v komunistu št. 11/82 zapisal nad svoj članek: »Komu je v napotje samoupravljanje?«. Odgovor je zelo kratak: vsem oportunistom ali po slovensko povedano – vsem koristolovcem. Žal da teh ne vidijo zakonodajalci, stanodajalci ali pa odgovorni v temeljnih organizacijah združenega dela, kjer imajo na eni strani premalo, na drugi pa prevelik stanovnjaški fond.

Sicer bi glede tega lahko kaj ukrenili, da ne bi bilo zvez, zvezic, stricev ipd. Toda ker imamo sami umazane roke, ne moremo čisto oprati perila. In tukaj je začarani krog, ki se ga ne da zaustaviti tako enostavno.

IVAN MEZGEČ
Postojna

RADIO ŠE POMNITE – TOVARIŠI

V oddaji Še pomnite, tovariši, ki bo na sporedu v nedeljo 19. septembra ob 9.05 na prvem programu Radia Ljubljana, bo tekla spominska beseda o zločinih okupatorjev in njegovih slug v takratni Ljubljanski pokrajini in drugod po Sloveniji v letu 1942. Nastajanje zlovesče bele garde in drugih organiziranih oblik narodnega izdajstva, ki je že v drugem letu vojne prineslo Slovincem toliko gorja, ni strlo odločenosti aktivistov OF, članov komunistične partije, bork in borcev v enotah partizanske vojske in drugih domoljubov, da si priborijo svobodo in oblikujejo družbeno skupnost na novih temeljih. Še več – okupatorjeva in izdajalčeva gnusna dejanja, bodisi na Notranjskem in Dolenjskem bodisi na Štajerskem in Gorenjskem ali v drugih predelih, so razvnela borbena in domoljubna srca in rojevala sta se močnejša borbenost in upor. Izdajalci in njihovi gospodarji pa so ju še kako občutili na lastni koži.

Oddajo pripravlja Matija Maležič.

KOLENDAR POMEMBNEJŠIH DOGODKOV

16. septembra 1934 je v Goričanah pri Medvodah v škofijskem letnem dvorcu potekala pokrajinska partijska konferenca CK KPJ za Slovenijo. Poleg drugih revolucionarjev in starih komunistov je bil takrat navzoč tudi predstavnik CK KPJ Josip Broz Tito.

18. septembra 1940 se je v Mariboru začela stavka gradbenih delavcev Jugoslavije, ki se je razširila v Ljubljano in nekatere druge kraje. Banska uprava je nemočna pred stavkajočimi razpustila slovensko podzvezo te strokovne organizacije stavbincev (v kateri so prav tisti čas imeli prevladujočo besedo komunisti).

20. septembra 1941 je bila požgana prva slovenska vas – Rašica nad Ljubljano, prebivalce pa je sovražnik izgnal v Bosno in na Hrvaško.

16. septembra 1942: Tega dne je bilo izdano povelje glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet o preureditvi slovenske partizanske vojske na Dolonjskem in Notranjskem. Izdano je bilo povelje o ustanovitvi Cankarjeve in Serčerjeve brigade, Zapadnodolenjskega odreda, Vzhodnodolenjskega odreda, in Notranjskega odreda.

18. septembra 1943: Glavni štab NOV in PO Slovenije je s poveljem imenoval v obnoveni štab štajerske operativne cone za komandanta Franca Poglajna in za politkomisarja Mitjo Ribičiča. Štab je za usklajevanje operativnih partizanskih akcij imenoval operativni štab za zahodno Slovenijo, obnovil Dolomitski odred ter izdal odredbo o ustanovitvi bataljona varnostno-obveščevalne službe.

21. septembra 1943 se je na Mašunu dokončno formirala Rabska brigada.

23. septembra 1943 se je v Dolini pri Trstu formirala garibaldinska udarna brigada »Trieste«.

16. septembra 1944 je začelo izhajati glasilo OF in NOV za Koroško – »Koroška v borbi«.

Španska razpotja

Ob strani burnih dogodkov naših dni – peta izraelska vojna proti Arabcem v Libanonu, poglabljanje notranje krize na Poljskem, zdrahe med zahodnimi zavezniki in še in še podobnih dogodkov – se je v jugozahodnem delu Evrope, v Španiji, potihoma, toda vztrajno oblikovala zapletena politična kriza, ki bo dobila svoj izhod v predčasnih parlamentarnih volitvah konec oktobra meseca.

Vse, kar se v zadnjem času dogaja v Španiji – hkrati s krepitvijo terorizma in nevarnostjo ponovitve vojaškega udara pa vse bolj težavno gospodarsko situacijo, ko kriza in brezposelnost vse bolj pestita deželo – daje podoben določenega razslojevanja političnih struktur in premikanja razmerja političnih sil v obe skrajnosti, desno in levo. Samo tako je namreč moč razumeti razpad izvirne španske pofrankistične politične tvorbe, Unije demokratičnega centra – bolj umetno kot naravno sestavljene skupine – vsaj v tri različne sestavine. Sprva, takoj po smrti Franca, je bila unija na moč koristna, saj je pod takratnim predsednikom vlade Adolfom Suarezom, zmagovalcem na prvih pofrankističnih volitvah leta 1977 dosegla takorekoč narodno enotnost v obliki sporazuma znanega pod imenom Moncloa med vsemi političnimi strankami. Bistvo dogovora je bila obveznost strank, da bodo delovale za krepitev demokracije in gospodarsko obnovo v deželi in da se bodo izogibale medsebojnih spopadov. Kaj kmalu pa so se začela kazati vse bolj vidna znamenja poskusov

potisniti Unijo demokratičnega centra na desno, pri čemer je imela glavno vlogo Ljudska zveza, skupina skrajne desničarja Fraga Iribarne. Desničarji so računali in delovali, da dobe za svoje načrte podporo vojske. Tak razplet je povzročil vladno krizo, odstop Suareza s predsedniškega mesta in nastop Calva Sotela, ki pa je težil preobraziti strankarsko vladno koalicijo v sredinsko desničarsko silo. To je pomenilo začetek razpadanja Unije demokratičnega centra, ko je z izstopom Suareza iz stranke in z ustanovitvijo nove politične sile pod njegovim vodstvom z imenom Socialno demokratični center Sotela vladna prišla v parlamentu v manjšino.

To je bil povod za razpis predčasnih volitev. Čez nekaj tednov bo Španija že vstopila v obdobje izredno zapletene in odločilnega predvolilnega boja. Ta bo vsekakor potekal v znamenju še ostrejšje politične diferenciacije med sredinsko levimi in sredinsko desnimi silami. Dozdaj enotna vladna stranka, Unija demokratičnega centra, se bo tokrat pojavila razbita na vsaj tri pglavitne nove stranke. Sredinski del unije, ki ga pomenijo pristaši Sotela, bo ostal brez svojih obeh kril: levo krilo se utegne delno preseliti k socialistom, del leve skupaj z delom centra utegne podpreti novo stranko Adolfa Suareza Socialno demokratični center, desnica pa se bo zbrala v Ljudski zvezi pod vodstvom Fraga Iribarne.

Spričo take drobitve dosedaj večinske vladne stranke

se odpira na volitvah največ možnosti za zmago Socialistični delavski stranki Felipa Gonzaleza. Že sedanje raziskave javnega mnenja obetajo socialistom okoli 36 odstotkov glasov, medtem ko naj bi dosedanja večinska Unija demokratičnega centra padla pod 10 odstotkov. Glede na to, da obstajajo v Komunistični partiji Španije težka notranja trenja in je partija zašla v notranjo krizo, o čemer so pričali kongresi katalonske in španske partije, ni pričakovati, da bi partija izšla iz jesenskih volitev kaj prida okrepljena, bolj stvarno bi bilo računati na njeno delno oslabilitev.

Pred Španijo se po volitvah odpira kar nekaj možnosti za oblikovanje novih vlad. Ena, četudi ne kaj preveč pričakovana bi bila možnost premočne zmage socialistov, ki bi v tem primeru lahko sestavili enobarvno vladno. Bolj stvarno je pričakovati, da bodo socialisti kot najmočnejša stranka iskali zaveznike bodisi pri ostankih Unije demokratičnega centra, bolj verjetno pa pri Suarezovi Socialno demokratični uniji. Ni povsem brez bojazni pa tudi tak zasuk na volitvah, ko bi iz njih izšla vidno okrepljena tudi desničarska Ljudska zveza. Ta bi z ostankom Unije demokratičnega centra v tem primeru utegnili doseči večino v parlamentu.

Očitno je torej, da se Španiji nakazuje dokaj odločilno razpotej za njeno prihodnjo politično usmeritev.

Drago Košmrlj

naš komentar

Titovo delo pri pouku zgodovine

V Novem Sadu je bilo pred nedavnim posvetovanje profesorjev zgodovine o črpanju iz del Josipa Broza-Tita pri pouku zgodovine ter o nekaterih aktualnih vprašanih v zvezi s tem učnim predmetom v celoti vzgojno-izobraževalnega procesa. Posvetovanje je bilo pripravljeno pod pokroviteljstvom zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije.

Na letošnjem, že devetem simpoziju o pouku zgodovine v jugoslovanskih šolah, ki je bil v Novem Sadu, so prevladovala tri osnovne teme: prva tema je bila vsekakor tudi osrednja – obravnavali so uvajanje del Josipa Broza-Tita v neposredni pouk zgodovine. V referatih na to tematiko je bilo zlasti poudarjeno, da pri pouku novejšje jugoslovanske zgodovine še vse premalo uporabljamo bogato zapuščino Titovih del, pri čemer je, tako je opozoril eden od razpravljavcev, dr. Djerđ Gal, izjemnega po-

mena prav Titovo delo na področju vprašanj bratstva, enotnosti.

Spregovorili so tudi o škodljivosti obravnavanja zgodovinske tematike brez razrednega opredeljevanja, ki je nasprotno idejam tovariša Tita in bi utegnulo spremeniti zgodovinska vprašanja v jabolko spora, pouk zgodovine pa v učilnico mednarodnih razprtij.

Druga tema, ki je zaposlovala učitelje in profesorje zgodovine, je obravnavala prilagojevanje pouka zgodovine na fakultetni stopnji no-

vim razmeram in metodam na nižješolski in srednješolski stopnji. Res da je bila tudi ta tema izredno zanimiva, vendar je ob reformiranju šolstva in ob novih prijemih vsekakor ostala na tem simpoziju nedorečena in odprta.

V tretji temi so udeleženci simpozija obravnavali vprašanje, koliko so učni programi, učni načrti, učbeniki in različni priročniki prilagojeni psihofizičnim zmožnostim učencev. Tukaj so v šestih poročilih obravnavali stanje v šestih jugoslovanskih republikah in pokrajinah (omejujoč se na štiri višje razrede osemletke in na prva dva razreda srednjih šol).

Nekateri razpravljavci so menili, da je učnih ur zgodovine na ravni osemletke od-

ločno premalo ter pri tem navajali, da odhajajo osemletkarji po končanem šolanju v svet (oziroma v srednje šole) brez osnovnega znanja o zgodovini dežel Azije, Afrike in Amerike. Prav tako je bilo iz razprave razbrati, da je pouk zgodovine v največji meri še vedno »frontalen«, se pravi, da je dialog med učenci in učitelji še vedno prešibek.

Na devetem simpoziju o pouku zgodovine na vseh stopnjah naših šol je bilo zlasti pomembno, da so prihajali na dan problemi, ki so jih predavatelji zgodovine zaznali med svojim praktičnim delom, kar je vsekakor tudi prispevek k izboljševanju metod in načinov pouka zgodovine v bodoče.

B. Ž.

Gubčevci v Titov spomin

Delegacija borcev 4. slovenske narodnoosvobodilne udarne brigade Gubca je v okviru praznovanja 40-letnice ustanovitve te brigade položila 7. septembra venec v Hiši cvetja, v počastitev spomina na svojega vrhovnega komandanta, tovariša Tita. Delegacijo so sestavljali: generalmajor Lado Kocijan, Anton Dekleva in Mile Čubrić.

Ob tej priložnosti so v imenu soborcev v spominsko knjigo zapisali: »**Kot smo borci 4. SNOUB Matije Gubca v toku narodnoosvobodilnega boja dosledno in predano sledili Komunistični partiji Jugoslavije in vrhovnemu komandantu-maršalu Titu, tudi za ceno življenja izvrševali vse naloge, ki so bile pred nami, sedaj, ko slavimo 40-letnico ustanovitve brigade, svečano izjavljamo:**

Neomajno bomo sledili poti, na katero nas je usmeril tovariš Tito, poti Zveze komunistov Jugoslavije za bratstvo in enotnost, za našo neodvisnost, za neuvrščeno socialistično samoupravno republiko Jugoslavijo.

Delegacija skupnosti borcev
4. SNOUB Matije Gubca

Pogovor z zgodovinarjem Zdravkom Klanjščkom

Je proučevanje novejšje slovenske zgodovine v proračunih pod točko razno?

Na prvi prihodnji seji predsedstva RO ZZB NOV Slovenije bo ta tematika vsekakor osrednja tema pogovora. Zato smo obiskali zgodovinarja Zdravka Klanjščka, ki bo za omenjeno sejo pripravil informacijo o razmerah na področju zgodovinopisja NOB.

Kako to tovariš Klanjšček, da posvečate tej temi na prvi jesenski seji predsedstva RO ZZB NOV osrednjo pozornost?

Po mnenju številnih ljudi, tako borcev kot strokovnjakov, postaja vprašanje nemotenega kontinuiranega dela na tem področju vse bolj pereče. In še slabše se obeta, če ne bomo ničesar ukrenili.

Poglejva za ilustracijo stanja en sam primer: zbornik dokumentov NOB, katerega prva knjiga je izšla že leta 1952. Do današnjih dni nam ni uspelo tega dela dokončati in je treba izdati še tri dele; če bo šlo z denarjem za do-

končanje tega projekta tako, kot kaže sedaj, je vprašanje, kdaj bomo ugledali tri zadnje knjige. Vsakomur, ki ima opravka z znanstvenim raziskovanjem zgodovine, je lahko jasno, da so dokumenti osnova za nadaljnje raziskovanje in delo na tem področju.

Ali pa pogledjmo še en primer: na celotnem srbohrvaškem govornem področju sta na temo NOB in revolucije na Slovenskem na voljo le dve knjigi, pa še ti sta izšli pred leti.

Ne bi mogli reči, da je na Slovenskem izšlo malo knjig na temo NOB, tudi del izpod peres avtorjev, ki niso zgodovinarji po poklicu, pa so vendar prispevali pomembne delež k raziskovanju tega časa. So tu možnosti, ki jih še nismo dovolj izkoristili?

Naši brigadni odbori, ki še nimajo svojih pisanih monografij, imajo vse večje težave s pridobivanjem avtorjev za

tako delo. Deloma lahko to pripišemo nezadovoljivi finančni stimulaciji, sicer pa je vzrokov več. Brez dvoma je za tako delo potrebno vložiti nemalo raziskovalnega truda. Pri nas pa je ta čas tako, da Raziskovalna skupnost Slovenije financira komaj osnovno dejavnost nekako štirih ustanov, ki to tematiko znanstveno-poklicno raziskujejo. To je vsekakor eno izmed vprašanj, ki še niso razčiščena in jih bo še treba obravnavati. Nekatera vrata se že odpirajo v okviru občinskih raziskovalnih skupnosti, vendar to stanje še zdaleč ni zadovoljivo.

Menim, da bi bilo že mnogo bolje, če bi se družbenopolitične organizacije, od zveze komunistov pa do sindikata, bolj konkretno vključile v organizacijsko delo pri iskanju avtorjev, izbiri tem za pisanje in ne nazadnje tudi pri financiranju, tako kot to dela že vrsto let uspešno ZZB NOV Slovenije.

Tu bi si spet lahko za ilustracijo izbrali primer: Ljubljana, mesto heroj, še vedno nima svoje zgodovine, zapisane v knjigi. Zakaj ne bi več aktivnega dela in konkretne pomoči (tudi v denarju) prispevale družbenopolitične organizacije mesta, da bi do take knjige prišlo? Vse polno je podtem, ki jih je še tre-

ba obdelati, denarja, kot vedno, je malo, poti, kako do sredstev priti, pa so toge in bi s skupnimi močmi ter dejanskim sodelovanjem gotovo našli še nove možnosti, namesto da na številnih sestankih ugotavljamo, da so na celoma vsi »za«, potem pa dlje od te ugotovitve ne pridemo.

Inštituti še vedno tarnajo, da imajo premalo strokovnih sodelavcev.

Kajpada. Kar vprašajte jih, kakšne so njihove težave. Res je, da to niso zadeve, ki bi jih bilo mogoče rešiti čez noč, vendar pa bi morala biti dolgoročno usmeritev in načrtovanje trdnjša.

Radi bi se prepričali, kako poteka znanstveno-raziskovalno delo v eni naših osrednjih ustanov, kjer raziskujejo zgodovino NOB in revolucije. Zato bomo v eni prihodnjih številkih objavili pogovor z zgodovinarji, da nam povedo, kje pa njih najhuje čevlji žuli.

B. Ž. J.

S seje odbora za pripravo letne skupščine španskih borcev Skupščina predvidoma sredi oktobra

Predsednik odbora Stane Bobnar je zbrane seznanil, kako daleč so priprave za letno skupščino, ter predložil program tridnevnega dela in bivanja 100 španskih borcev iz vse Jugoslavije v Ljubljani. Zasedanje bo v Domu španskih borcev v ljubljanskem Mostah, kjer naj bi bile tudi kulturne prireditve, ki bodo organizirane v čast španskih borcev iz vse države. Poleg tega je predviden sprejem na ljubljanskem magistratu, obisk v delovni organizaciji »Papirnica Vevče«, pogovori z osnovnošolsko mladino...

Na omenjeni seji so zbrani osnovnemu programu dodali še udeležbo ob odkritju spominske plošče Viktorju Kolesi v Vidmu ob Ščavnici (ki bo tiste dni), ogled Cankarjevega doma, obisk vojašnice Franca Rozmana-Staneta ter predlagali, naj bi ob koncu letne skupščine španski borci poslali v svet apel vseh preživelih jugoslovanskih španskih borcev za mir in svobodo v svetu.

B. Ž. J.

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGA

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGA

Dovje-Mojstrana - Borci ocenili delo in aktivnost

Člani krajevne organizacije ZB NOV in vojaških vojn invalidov Dovje-Mojstrana so se zbrali na redni letni skupščini že aprila. Ocenili so delo v preteklem mandatnem obdobju, se pogovorili o nekaterih problemih, sprejeli pa so tudi nov program nalog in aktivnosti. Danes borčevska organizacija v krajevni skupnosti šteje še 146 članov, ki se po svojih močeh vključujejo v vsa družbenopolitična dogajanja v kraju. V lanskem letu se je krajevni organizaciji priključila še sekcija vojaških vojn invalidov, ki je prej delovala samostojno. Tako sedaj vsi skupaj rešujejo probleme in načrtujejo različne aktivnosti.

V preteklem letu so borci še posebej slovesno počastili več pomembnih jubilejev, med njimi 40-letnico vstaje in 40-letnico ustanovitve OF. V jubilejnem letu so se borci udeležili številnih proslav in manifestacij izven svojega kraja, še posebno slovesno pa so proslavili 40-letnico vstaje v svojem kraju. Za vse udeležence vstaje 16. decembra leta 1941 so pripravili tovariško srečanje, kjer so obudili spomine na čas pred štirimi desetletji, ko je tudi na Dovjem in v Mojstrani zagorel plamen upora. V lanskem letu so aktivistom v kraju podelili značke OF. Pomembne uspehe so borci dosegli na področju ljudske obrambe in družbene samozščite. Vključili so se v akcijo »Nič nas ne sme presenetiti«, izvajali pa so tudi naloge iz svojega programa dela s področja obrambnih priprav. Člani so skrbeli tudi za svoj počitniški dom »Bratov Rabić« v Vratih. Dom je bil zaseden od sredine julija do konca avgusta, borci in njihovi svojci pa so preživeli nekaj prijetnih dni na svežem zraku pod Triglavom.

Razvejana dejavnost borcev pa je potekala tudi na drugih področjih. Odbor krajevne organizacije je na rednih sejah reševal najrazličnejše probleme članov, med drugim glede priznavaln. Člani so na sejah tudi načrtovali in usklajevali vse naloge in akcije. Pri svojem delu niso pozabili tudi na starejše in bolne tovariše, saj so jih pred novim letom obiskali in skromno obdarili. Borci so uspešno sodelovali z vsemi družbenopolitičnimi organizacijami in društvi v kraju, še posebej tesno pa je bilo sodelovanje z Osnovno šolo 16. decembra Mojstrana. Učenci ob pomoči njihovih mentorjev skrbijo, da se revolucionarne tradicije prenašajo naprej. Skrbno so zapisovali vse spomine borcev in jih objavljali v svojem glasilu. Učenci so tudi ob vseh praznikih in drugih priložnostih obiskali in uredili spominska obeležja na območju krajevne skupnosti. Učenci vsako leto na skupščinah borcev pripravijo kulturni program. Tudi na letošnji skupščini so se nastopa učencev zbrani borci še kako razveselili.

Borce v KS Dovje-Mojstrana pa čaka veliko dela in nalog tudi v prihodnje. Kot so poudarili na skupščini, ne bodo stali ob strani pri nadaljnjem razvoju naše samoupravne socialistične družbe, temveč se bodo aktivno vključili na vseh področjih, borili se bodo proti vsem slabostim, spodbujali pa bodo tudi vsa naša skupna prizadevanja za stabilizacijo gospodarstva. V programu, ki so ga sprejeli, pa imajo še več drugih nalog. Popisali bodo spomenike, obeležja in druge pomnike, zamenjali pa bodo tudi dotrajane spominske plošče. Dopolnili bodo zgodovinski zbornik za svoje območje, v načrtu pa imajo tudi obnovitev kurirske postaje Orlovo gnezdo. Vso pozornost bodo še naprej namenjali nalogam s področja ljudske obrambe in družbene samozščite, analizirali bodo socialno-zdrav-

stveni položaj borcev, udeleževali se bodo različnih proslav in manifestacij, obiskali bodo graničarje, v načrtu pa imajo tudi izlet borcev in vojaških vojn invalidov v zgodovinske kraje, znane po dogodkih iz NOB. Program je pester in zahteven, vendar so borci prepričani, da ga bodo s takšno zavzetostjo in odgovornostjo vseh članov uspeli uresničiti.

Janko Rabić

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ

Komisija za socialno-zdravstvena vprašanja borcev NOV pri predsedstvu republiškega odbora ZZB NOV Slovenije je na svoji seji dne 10. 9. 1982 obravnavala predlog za izdajo zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o zdravstvenem varstvu z osnutkom zakona.

V uvodni besedi je predstavnik republiškega komiteja za zdravstveno in socialno varstvo seznanil člane komisije z osnutkom zakona o zdravstvenem varstvu ter poudaril, da bodo borci NOV, druge kategorije borcev, uživalci stalne republiške in občinske priznane šole naprej oproščeni plačila prispevka pri uveljavljanju pravic iz zdravstvenega varstva, tako kot je to urejeno v veljavnem zakonu o zdravstvenem varstvu. Člani komisije so v razpravi ponovno poudarili, da je potrebno pri urejanju borčevskih vprašanj izhajati iz temeljnega veljavnega stališča, da se že pridobljenih pravic borcev ne jemlje, niti se njihovih pravic ne širi. Izhajajoč iz temeljnega stališča so člani komisije podprli in sprejeli predlagani osnutek zakona.

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ

ORGANIZACIJ

Na obisku pri radovljjskih rezervnih vojaških starešinah

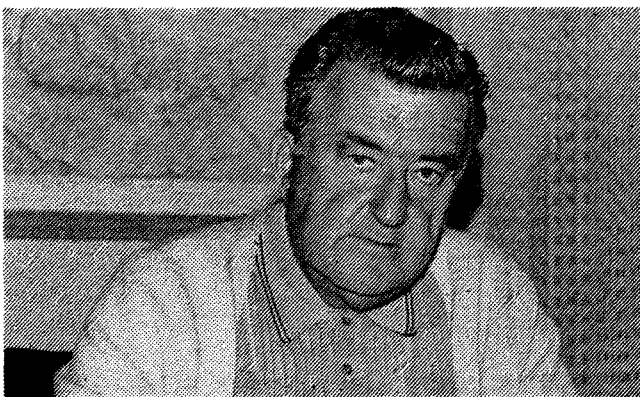
»Poiskati moramo nove oblike dela!«

»Vsaka občinska organizacija ZRVS v Sloveniji ima svojo posebnost, tako jo ima tudi naša,« je začel razmišljanje o občinski konferenci ZRVS v Radovljici njen sekretar Jule Vobič. Posebnost radovljjske ZRVS pa je v tem, da začno z rednim izobraževanjem članov šele tam nekje februarja. Zakaj tako pozno? Odgovor tiči v pripravah na vsakoletno prireditev »Po poteh partizanske Jelovice«, saj organizirajo pohod po poteh heroja Kebeta, ki je sestavni del slovesnosti v Dražgošah.

Sicer pa ima občinska konferenca ZRVS v Radovljici dvajset krajevnih organizacij, kolikor je tudi krajevnih skupnosti. Poleg tega pa imajo še sedem osnovnih organizacij. Tri so na Bledu in štiri v Radovljici. Osnovne organizacije so ustanovili zato, da bi lažje uresničili program izobraževanja članov. Največ članov ima krajevna organizacija v Radovljici, in sicer 306, najmanj pa Koprivnik-Gorjuše, kjer je več njenih samo 11 rezervnih starešin. Skupaj je včlanjeno 1400 članov, od katerih jih je 237 starejših od šestdeset let. Te občinski upravni organi črta iz evidence vojaških obveznikov, v ZRVS pa ostanejo enakopravni člani in veliko pomagajo pri delu s svojimi izkušnjami. Zelo pa so dejavni tudi v raznih oblikah splošnega ljudskega odpora in družbene samozaščite. Kot pravi Jule Vobič, je v njihovi organizaciji 35 odstotkov članov vključenih v ZK.

Njihov program temelji, kar je povsem razumljivo, na programu republiške konference. Kot smo že zapisali, začne program izobraževanja uresničevati februarja, jeseni pa opravijo preizkuse znanja. Tako bodo konec tega meseca začeli s preverjanjem znanja. Člani bodo odšli na pohod, med katerim bodo reševali taktično vajo, streljali in ob koncu reševali testne liste. Letos bodo podaljšali pohod na osem kilometrov, da bi opravili strelja-

nje na pravih streliščih, ki jih na njihovem območju ne manjka. Jule Vobič meni, da sistem preverjanja znanja ni najbolj primeren in tega se v vodstvu organizacije zavedajo. Iščejo nove poti in možnosti, vendar pa bo treba več časa, da bi ta sistem dopolnili in z njim dobili pravo sliko znanja svojih članov.

Jule Vobič: »Čeprav smo na republiški ravni že proslavili tridesetletnico ustanovitve ZRVS, pa bomo v naši občini ta jubilej slovesno obeležili ob 22. decembru – dnevu JLA.«

V številnih organizacijah ZRVS se pojavlja vprašanje, ali naj vabijo ali s pozivi kličejo člane na predavanja in preverjanje znanja. V Radovljici so že pred republiško konferenco sklenili, da bodo člane vabili. Na odpor pa so naleteli v samem predstavljanju. Vendar je Jule Vobič vztrajal, naj poskusijo. Rezultat tega poskusa je bil presenetljiv. Dokler so pošiljali pozive, so imeli približno 75-odstotno udeležbo na predavanjih, odkar pa pošil-

ljajo vabila, je udeležba celo 85-odstotna.

Na predavanja za člane vabijo tudi druge tovariše in tovarišice, ki delajo na mestih, pomembnih za SLO in DS. Tako redno vabijo predsednika komitejev za SLO in DS v krajevnih skupnostih in temeljnih organizacijah združenega dela, poverjenike civilne zaščite v KS in TOZD in načelnike narodne zaščite v KS in TOZD. Vsi ti pridejo na predavanja, vendar pa jim ni treba priti na preverjanje znanja. Te ljudi bi prav lahko vključili v članstvo rezervnih vojaških starešin, vendar jih ne. Kot pravi Jule Vobič, je za to en sam razlog – ti

vse učence 7. razredov osnovnih šol v občini. Udeležijo se ga približno 450 učencev. Pokažejo jim orožje, poleg tega pripravijo kviz tekmovanje, tekmovanje v prvi pomoči, tekmovanje iz poznavanja civilne zaščite in streljanje. Učenci so tako zaposleni ves dan in okoli četrte ure popoldan odidejo domov. Za kosilo jim dajo vojaški fižol, katerega otroci pojejo z velikim tekom. Učenci pripravijo kulturni program, ob koncu pa enota JLA opravi poskusno vajo. Tudi sicer imajo radovljjski rezervni vojaški starešine dobro sodelovanje z JLA. Veliko sodelujejo z obmejnimi enotami na njihovem območju in vojašnico v Bohinjski Beli.

Člani ZRVS v Radovljici se dejavno vključujejo tudi v vse akcije SZDL, predvsem v tiste, ki se nanašajo na SLO in DS. Še nekaj let so nosilci teh akcij. Člani pa so na vseh osnovnih šolah mentorji obrambnih krožkov. Vsak izmed teh krožkov ima svojega pokrovitelja. To so vojašnica, občinski štab teritorialne obrambe, občinski sekretariat za ljudsko obrambo in postaja milice. Vsi pomagajo pri obrambnih dnevih in drugih oblikah obrambnega usposabljanja, mladih po svojih najboljših močeh.

Juleta Vobiča pa moti predvsem omalovažujoči odnos nekaterih članov do organizacije. To je prisotno predvsem pri tovariših, ki imajo višjo ali visoko izobrazbo. Takšen odnos ni dober. Članstvo pa ima veliko pripomb na način izobraževanja in pravi, da je enolično. Vsako leto imajo pohod in streljanje s puško. Rezervni starešine pa bi radi streljali tudi še s čim drugim.

Bojan Kuntarič

Pozitivna ocena obiska

Predsedstvo mestne konference ZRVS mesta Maribor je obravnavalo informacijo o udeležbi mariborske delegacije in poteku 12. srečanja »Bratstvo in enotnost« rezervnih vojaških starešin Jugoslavije v Kolašinu v Črni gori. Po uvodnem poročilu vodje delegacije Janka Štrafele je predsedstvo pozitivno ocenilo srečanje in ugotovilo, da je pomembno prispevalo k boljšemu seznanjanju RVS, izmenjavi medsebojnih izkušenj ter poglobljanju bratstva in enotnosti.

Vodja delegacije Janko Štrafela je poslal občinski konferenci ZRVS Ivangrad, ki je bila gostitelj dela slovenske delegacije, zahvalno pismo, v katerem poudarja, da je letošnje srečanje v Črni gori preseglo vsa pričakovanja tako glede organizacije kot vsebinske izvedbe. K dobri organizaciji in prijetnemu počutju so prispevali najpomembnejši deleži predstavniki RVS in družbeno-političnih organizacij občine Ivangrad. Člani delegacije so bili na vsakem koraku deležni znane črnogorske gostoljubnosti.

V pismu črnogorskim tovarišem so zapisali, da je bilo srečanje zlasti veliko doživetje za vse tiste člane slovenske delegacije, ki so bili prvič v Črni gori. Kot gostje ivangradske občine so se slovenski rezervni starešine lahko seznanili z bogato zgodovino junaškega črnogorskega ljudstva, ki jo je izpricalo v bojih s Turki, Italijani in z vsemi drugimi okupatorji, ki nikoli niso mogli pokoriti ponosnih prebivalcev Črne gore.

»O tem zgodbno pričajo številni spomeniki – pravijo v pismu – in druga spominska obeležja, ki smo si jih ogledali med našim obiskom pri vas. Na potovanju v Ivangrad, Andrijevo, Mojkovac, Kolašin in Titograd smo se prepričali, da ste veliko naredili na področju podružbljanja splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite, kakor tudi pri gospodarskem in turističnem razvoju ter v družbenih dejavnostih.«

Na koncu zahvalnega pisma so se rezervni vojaški starešine iz Maribora zahvalili za vso gostoljubnost, odlično organizacijo bivanja in za prijetne trenutke, ki so jih preživeli v Črni gori. Prosil so tudi rezervne starešine v občini Ivangrad, da s tem pismom seznanijo skupščino občine in vse družbenopolitične organizacije občine Ivangrad.

O obisku slovenske delegacije v občini Ivangrad je poročala tudi ivangradska Sloboda. Objavila je prispevek svojega sodelavca v katerem je opisal tovariško vzdušje ob obisku slovenskih rezervnih starešin v njihovi občini. Objavili so tudi izjave nekaterih rezervnih starešin iz Slovenije.

M. K.

Uspešna obrambna vzgoja

Komite za splošno ljudsko obrambo in družbeno samozaščito delovne organizacije Goriški vodovodi v Novi Gorici je organiziral pouk obrambne vzgoje za vse člane svoje enote narodne zaščite. Najprej so jih do podrobnosti seznanili z lastnostmi osebne oborožitve, ravnanjem z vojaško pištolo. Ne glede na to, da je 95 odstotkov članov enote narodne zaščite prvič streljalo z vojaško pištolo, so dosegli dobre rezultate, saj jih je bilo 10,71 odstotka odličnih, 8,33 prav dobrih, 11,91 dobrih in 36,9 odstotkov zadostnih. Vsi tisti, ki niso dosegli 13 do 50 možnih krogov, se bodo dodatno vadili.

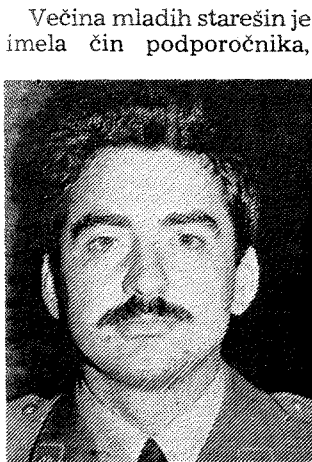
Vsak pripadnik enote narodne zaščite bo znal, če bo potrebno, uporabiti tudi oborožitev in veščine, ki jih je pridobil pri tem pouku. Spodbudno je tudi to, da so delavci zelo zadovoljni in pravijo, da je le takšna priprava smotna. K temu so seveda pripomogle politične priprave delavcev pred pričetkom pouka in streljanja, ki so jih organizirale in izvedle družbenopolitične organizacije v OZD Goriški vodovodi. S tem se je okrepilo tovarštvo, disciplina, medsebojno spoštovanje, večja angažiranost pri pouku, in kar je najbolj bistveno, ljubezen do družbene lastnine in domovine.

Mile Gojkovič

Nova generacija visoko usposobljenih strokovnjakov

Mesec september je za mnoge mlade ljudi prelomen čas. V tem mesecu prvič stopijo v srednje šole ali pa začno »požirati« znanje na fakultetah ter visokih ali višjih šolah in prvič začnejo opravljati dela in naloge, za katere so se usposabljali. Za nekaj več kot sto mladih diplomantov vojaških akademij in visokih šol pa je mesec september čas, ko so prvič stopili pred postrojene enote ljubljanskega armadnega območja, v katerih bodo delali in živeli. Mladi starešine prihajajo iz vseh krajev Jugoslavije, družijo pa jih ne samo ista uniforma, ampak tudi ljubezen do domovine in njene neodvisnosti in samostojnosti. Brez dvoma bo njihovo delo prispevalo k večji borbeni pripravljenosti enot LAO, hkrati pa bodo prispevali tudi k pozitivni družbenega življenja v krajih, kjer bodo službovali.

Na nedavnem sprejemu teh mladih starešin, ki ga je pripravilo poveljstvo ljubljanskega armadnega območja, smo se pogovarjali z nekaterimi od njih.

Večina mladih starešin je imela čin podporočnika,

nekaj pa je bilo tudi takšnih, ki so imeli na ramah že dve zvezdici. Enega od njih, **Nikola Bosanca**, ki je sicer doma iz Pakraca na Hrvaškem, smo vprašali, zakaj se razlikuje od drugih.

»Razlika je samo v šolanju. Končal sem namreč Vojno tehnično akademijo v Zagrebu in sem postal vojaški inženir strojništva. Vsi diplomantje te akademije dobijo čin poročnika zato, ker traja šolanje deset semestrov ali pet let, medtem ko na drugih vojaških

šolah traja študij osem semestrov ali štiri leta. Zelo sem vesel, da sem prišel službovat v Slovenijo, saj do domačih ni daleč.«

Med mladimi starešinami

mi je bil tudi **Stanislav Miklavčič** iz Podnarta pri Kropi. Vprašali smo ga, zakaj se je odločil za šolanje na vojaški šoli.

»Zakaj sem se odločil za vojaški poklic? Na to ni težko odgovoriti. Že kot otroka me je zanimalo orožje, tako kot zanima vse otroke. Pri meni je ta želja vedno bolj rastla, medtem ko pri večini drugih otrok s časom ta želja izginja. Logično je bilo, da sem se po osnovni šoli vpisal na ta-

kratno Vojaško gimnazijo Franca Roznana Staneta in jo tudi končal. Nato pa sem šel na akademijo kopenske vojske v Beograd, kjer sem študiral dve leti, prav toliko časa pa sem bil v Zadru. Moram reči, da sem zelo zadovoljen, da sem prišel v Slovenijo, vendar pa bi šel v katerikoli kraj naše domovine, če bi mi tako ukazali.«

Večina mladih starešin je prvič v Sloveniji. Prvič sta v naši republiki tudi **Milan Fan** in **Sejfudin Lalić**.

»Doma sem iz Žabljaka pri Novem Sadu. Za vojaški poklic me je,« pravi **Milan Fan**, »navdušil moj učitelj, ki je sicer polkovnik v po-

koju. Natančno mi je opisal delo v enotah, predvsem pa sam način šolanja. Po krajšem premisleku sem se odločil za šolanje na akademiji kopenske vojske. Eden pomembnih razlogov je tudi to, da nas je veliko v družini in bi me starši težko šolali na univerzi. Mislim, da bo moj poklic zelo zanimiv, saj bom imel opravka z ljudmi in njihovimi problemi ter težavami. Ravno pri reševanju teh težav se človek lahko izkaže, ne pa samo s svojim znanjem. Vsega se lahko naučiš, le ravnanja in komuniciranja z ljudmi ne.«

Sejfudin Lalić pa je doma iz Gradačca v Bosni in Hercegovini.

»V naši republiki imamo že nekaj let usmerjeno srednje izobraževanje in jaz sem se vpisal na gimnazijo s fizikalno in kemijsko usmeritvijo. Četrty letnik sem končal v vojaški srednji šoli in sem se na akademiji kopenske vojske odločil za študij ABK obrambe. Upam, da bom znanje, ki sem ga pridobil med šolanjem, lahko koristno uporabil v delu z vojaki, in da

se bom kar najhitreje vključil tudi v družbeno življenje kraja, v katerem bom služboval. Zelo sem bil presenečen ob prihodu

v Slovenijo. Vsa vaša republika, in še posebej Ljubljana, je neverjetno čista in tiha. Povsod, kjer sem bil na šolanju, in doma so ulice zelo hrupne. Vesel sem, da sem prišel v Slovenijo. Kaj naj bi rekli na koncu? Morda to, da bi bilo dobro, če bi se več slovenskih fantov odločilo za šolanje na vojaških šolah in akademijah. Vsem mladim starešinam pa zaželimo veliko uspehov pri njihovem odgovornem delu, to je usposabljanju branilcev naše domovine.

B. K.

Sistematično in trajno varstvo

V Mariboru so pripravili osnutek družbenega dogovora o varstvu, urejanju, vzdrževanju in postavljanju spomenikov, spominskih plošč, grobišč in grobov borcev narodnoosvobodilne vojne ter drugih obeležij boja in revolucije. V dolgem seznamu potencialnih podpisnikov so vse skupščine mariborskih občin, vse družbenopolitične organizacije, vse krajevne skupnosti, mariborski zavod za spomeniško varstvo, mariborska turistična zveza, mariborsko pogrebno podjetje, vrsta samoupravnih interesnih skupnosti, mariborska garnizija JLA in vrsta drugih. Podpisniki naj bi s tem družbenim dogovorom zagotavljali enotno, sistematično in trajno vzdrževanje spominskih obeležij in grobišč. Mestna skupščina bo pri sprejemanju urbanističnih dokumentov z ustreznimi določbami zavarovala območja posameznih spominskih obeležij. Za obeležja in grobišča bodo neposredno skrbele krajevne skupnosti.

Vsako spominsko obeležje mora imeti estetski videz in biti vključeno v urejeno okolje. Za vse posege, ki bi utegnili povzročiti spremembe obeležij ali grobišč, je potrebna poprejšnja odobritev sveta za razvijanje in ohranjanje revolucionarnih tradicij in spomeniško varstvo pri mestni konferenci SZDL.

Velike obveznosti prevzema po tem družbenem dogovoru Zavod za spomeniško varstvo kot izvajalec vseh restavratskih in konzervatorskih del na grobiščih in spominskih obeležjih. Voditi in dopolnjevati mora tudi strokovno evidenco in dokumentacijo o spominskih obeležjih. Potrebne podatke in gradiva mu mora v ta namen posredovati Muzej narodne osvoboditve, katerega naloga je tudi izdajanje ustreznih publikacij o spominskih obeležjih.

Skrb za ohranjanje, varstvo, urejanje in vzdrževanje revolucionarnih obeležij postaja tako obveznost vseh družbenih dejavnikov, ki morajo poskrbeti, da bodo

obeležja kar najbolj približana vsem, še posebej mladi generaciji.

Samoumevno je, da je z družbenim dogovorom predvidena tudi finančna plat skrbi za varstvo, urejanje in vzdrževanje spominskih obeležij oziroma grobišč.

Vsaka pobuda za postavitev novega spominskega obeležja mora biti obrazložena in utemeljena. Naveden mora biti tudi skrbnik, ki bo bodoče spominsko obeležje prevzel v varstvo. Pobude za postavitev novih spominskih obeležij bo treba naslavljati na mestni upravni organ, pristojen za vprašanja borcev in vojaških invalidov; ta jo posreduje svetu za razvijanje in ohranjanje revolucionarnih tradicij (pri mestni konferenci SZDL) – in naloga tega sveta je preveriti potrebne zgodovinske podatke ter opredeliti pomen spominskega obeležja. Če bo predvidena postavitev spominskega obeležja širšega pomena, bo obvezna javna razgrnitev njegovega projekta.

M. K.

Vestnik koroških partizanov št. 2

Izšla je druga številka Vestnika koroških partizanov. Omenimo, da je ta številka že druga z novo ovojnico, ki jo je oblikoval grafik-oblikovalec Marko Samec na podlagi grafičnega osnutka Jožeta Horvata Jakija za značko koroškega partizanstva.

O slovenskih narodnostnih skupnostih v zamejstvu, kot trajnem dejavniku dobrega sosedstva, je v uvodniku spregovoril Pavle Žaucer-Matjaž. Članek dr. Boruta Marjana Štruma, sodelavca Slovenskega znanstvenega inštituta v Celovcu, o volitvah v koroško kmetijsko zbornico, predstavlja vsekakor osrednji prispevek te številke. Analiza volitev prikazuje prizadevanja koroških Slovencev, da se tudi prek volilnega sistema enakopravno vključijo v reševanje temeljnih vprašanj, ki so pomembna za njihovo eksistenco. Slovence je na volitvah zastopala Skupnost južnokoroških kmetov, ki je v svojem programu zajela vse socialne in ekonomske probleme, s katerimi so danes soočeni kmetje, ob tem pa tudi zahteve po enakopravnosti slovenskega jezika v javnem življenju.

Jožko Kežar objavlja že četrto nadaljevanje o življenju in delu Zveze koroških partizanov v Celovcu. Spominski prispevek ob 40. obletnici prve partizanske bitke na Koroškem na Robežu pod Obirjem je napisal narodni heroj, generalpolkovnik Franc Poglajen Kranjc.

O pohodu v Ziljo pozimi 1943 piše Kristjan Ribnikar Feliks. Tritedenski pohod, katerega se je udeležilo dvajset borcev, je vnovič dokazal, da še tako velika sovražnikova premoč ni mogla zatreti upora koroških Slovencev.

Urednik in založnik nemške izdaje Gašperjeve knjige »Gamsi na plazu«, danes pa upravnik založbe »Drava« v Celovcu, se v Utrinkih spominov na Gašperja spominja svojega velikega prijatelja in učitelja. Partizanskega »doharja« Rožankovega Zepa pa se spominja Ogla Kastelic-Marjetka.

Maja letos je Zveza koroških partizanov odprla Peršmanov dom v Podpeci pri Železni Kapli, kjer je bil pred 37 leti storjen najhujši zločin nad civilnim prebivalstvom med drugo svetovno vojno na Koroškem. O prizadevanjih za ureditev, o tem, kako je dom urejen, in o odmevih na ureditev piše Marjan Štrum.

Omeniti moramo še prispevke v sedaj že ustaljeni rubriki bralcev in mentorjev Gašperjeve bralne značke, ki poročajo o tem, kako je potekalo tekmovanje za značko.

B. J.

Izšel je septembrski »Borec«

Oceno 8./9. številke »Borca« bomo zapisali ob tednu.

Tokrat samo pregled njene vsebine. Boris Butina piše spominski sestavek o »Prvem avstrijskem bataljonu«, ki so ga sestavljali prebegli nemški vojaki avstrijskega rodu, med njimi nekaj španskih borcev – in so ga ustanovili v belokranjski vasi Tribuče 24. novembra 1944.

Pesniške »liste« zapolnjujejo verzi, posvečeni »spominu padlih borcev slovenskega bataljona I. krajske proletarske udarne brigade«, izpod peresa Rudolfa Doboviška oziroma Kučejevega Ruča, kot se je podpisoval ta nekdanji celjski dijak in kasnejši borec na sremski fronti.

Spominska pričevanja »Na Stajerskem in Gorenjskem v maju 1941« je objavil Stane Kovač.

Med postopno objavljene referate in poročila s spomladanskega plenuma kultur-

nih delavcev OF sodi tudi objava »Plenumskega razmišljanja« (1) izpod peresa Frančka Bohanca, ki v povzetku apostrofira misli, izrečene na račun naše literature, posvečene spominu in razčlembi dogajanj v narodnoosvobodilnem boju in revoluciji. Napovedano je »Plenumsko razmišljanje« (2) – napisal ga bo dr. Dragotin Cvetko, objavljen bo v naslednji številki »Borca«.

O bejrutski drami piše – aktualno, a že tudi v povzetku – stalni avtor »političnih razgledov« tega letnika – Florijan Laimiš. Naslov njegovega sestavka: »Narod, ki se bojuje za svojo svobodo, je že svoboden«.

Objavljenih je tudi nekaj zanimivih ocen. Jakčevo umetniško mapo »Partizanski obrazi« je ocenil Janez Mesesnel, Bibrovo knjigo »Tito – Churchill, strogo tajno« Zvo- ne Kržišnik, Šetinčevi »Iznancji« pa so deležni ocene iz prevoda: napisal jo je znani šlezjski (poljski) publicist Kazimierz Fa- leszko.

Kljub strokovni neoporečnosti – pomanjkljivo

Nedavno je izšel 29. zvezek knjižne zbirke »Spomeniki delavskega revolucionarnega gibanja in narodnoosvobodilnega boja na Slovenskem«, ki jo ureja veččlanski odbor (pod vodstvom odgovornega urednika prof. Janka Liške), izdajata pa Časopisno-založniška delovna organizacija Komunist ter Zavod SRS za varstvo naravne in kulturne dediščine. Na ovitku 29. zvezka naznačuje vsebino skrajšani naslov: »Ptuj in okolica«, medtem ko je na notranji strani vsebina natančneje določena. Knjižnica naj bi obravnavala »Ptuj in okolica v boju za osvoboditev« – »40-letnici zadnjega boja slovenskoroške Lackove čete«.

Obnovimo si ob tej priložnosti spomin na sklep izdajatelja te knjižne zbirke iz leta 1977. Takrat je bilo sporočeno, da bo izdajatelj ob obletnicah najpomembnejših dogodkov (in dogajanj) poskušal pravočasno pripravljati neke vrste »žepne priručnike« (repetitorje), s katerimi bi si obiskovalci posameznih mest ali obeležij pridobili ali obnovili vednost o poteku in pomenu dogodkov, ki so jim ta obeležja namenjena, kar še posebej velja za mladino, ki sama ni doživljala burnih let ilegalne KP ter narodnoosvobodilnega boja.

8. avgusta 1942 je ovaduh (vrinjenec) Franc Knez poslal gestapu v Ptuj pismo s skico partizanskega taborišča v gozdčku pri Mostju blizu Pesnice. Osemdeset nemških orožnikov in policistov je partizane še istega dne obkolilo. Po dveh urah

srditega boja so padli štirje partizani: Vinko in Kostja Reš, Alojz Zavec in Franc Kramberger, medtem ko je hudo ranjeni Drago Stojko umrl naslednji dan. Dva partizana sta se Nemcem predala, vendar so ju še isto jesen ustrelili. (Zakaj nista v knjižici navedena z imenom in priimkom ter siceršnjim popisom, nikakor ne morem dojeti... Po štiridesetih letih! Na nemški strani sta padla dva orožnika pa sta bila hujše ranjena. Mrtve partizane so »razstavili« pri sedežu gestapa v Ptuj. Iz obroča so se v večernem mraku 8. avgusta 1942 rešili hudo ranjeni Jože Lacko, Franc Osojnik in Mirko Reš.

Letos (8. avgusta) je bila 40-letnica tragičnega razbitja prve čete borcev na območju »Ptuja in okolice«. Zavoljo poudarjanja pomembnosti tega dogodka naj – skrženo – povzamem usodo treh »rešenih« partizanov. Jože Lacko je zatekel v Spodnji Velovlek h kmetu, ki ga je izdal. (Znova sprašujem avtorico teksta Vido Carli-Rojicevo: zakaj ne z imenom, priimkom in nadaljnjo usodo tega izdajalca? Herojska smrt Jožeta Lacka (18. avgusta 1942), ki je sledila nečloveškemu mučenju, je izjemen, svetel zgled narodnoosvobodilnega boja na Slovenskem – zgled, ki ne sme nikoli zbledeti. To je smisel obletnice! Franc Osojnik, drugi izmed partizanov, ki so se prebili iz obroča, se je po nekaj dneh pridružil Ruški četi in padel 29. decembra 1942, izdan, medtem ko se je mučil v ptujskem okraju.

(Vztrajam pri vpraševanju: zakaj zgodovinarja molči, ko bi morala navesti ime in priimek ter usodo njegovega izdajalca?) Tragična je bila tudi usoda zadnjega izmed trojice, Mirka Reša. Samo štiri dni je taval in naposled obupal. Nemci so mu v rojstnih Vintarovcih požgali dom in odpeljali njegove domače. V obupu je naredil samomor.

Vprašujem: mar ne bi bil prikaz dogodka, do kakršnega je prišlo 8. avgusta 1942, sam zase zadostna snov za poseben zvezek »Spomenikov«? Vse njegove pozitivne in negativne posledice na slovenskem Stajerskem bi zanesljivo zahtevale posebno knjigo! Poleg tega pa je navedeni dogodek tudi edini, ki zadeva čas pred štiridesetimi leti. Vse drugo, kar vsebuje 29. zvezek »Spomenikov«, sega prek roba 40. obletnice, predvsem v čas med obema vojnama. Izkaže se, da je »Ptuj in okolica« za en sam zvezek prevelik zalogo. Kajti posledice zajetja vse te snovi so opuščanja, nejasnosti in podobne pomanjkljivosti.

Kazno je, da se je odgovorni urednik tega zavedal. K pisanju čim krajših, a vendar strokovno utemeljenih orisov za poglavji z naslovoma »Narodnoobrambno revolucionarno gibanje med vojnoma« in »NOB v ptujskem okraju« je povabil k sodelovanju dvojce avtoric: Ljubica Šuligoj in Vido Carli-Rojic, pri čemer je prva izmed obeh poskrbela še za sestavo kratkih biografij najpomembnejših revolucionarnih osebnosti. Dodana je barvna reprodukcija oljne slike akadem-

skega slikarja Janeza Vidica s podpisom »Motiv s prizorišča zadnjega boja slovenskoroške Lackove čete pri Mostju«, ki s svojim »avgustovskim – slikovitim prostorom pred gozdičkom« učinkuje tudi v estetskem smislu. Zvezek dopolnjujeta geografski zaris Ptuja z okolico (na zadnji strani ovitka) ter skrbno in strokovno sestavljen seznam spominskih obeležij (izpod peresa Vide Carli-Rojic) na enajstih straneh.

Izdajatelj je izpolnil dolg do lastnih sklepov iz leta 1977: 29. zvezek »Spomenikov« je izšel pravočasno, že precej pred 8. avgustom 1982, datumom 40. obletnice. To je bilo v velik prid organizatorjem spominske proslave ter obiskovalcem spominskih obeležij na ptujskem območju.

Tako strokovnosti urejevalcev zvezka ni kaj oporekati, žal pa sta preširoko zajeto področje (Ptuj z okolico) in prav tako preveč razsežni časovni okvir popisa (narodnoobrambno revolucionarno gibanje med vojnoma) avtorje primorala k »varčevanju« s podatki in nadrobnejšimi razlagami – v škodo trajnejšega učinka. Mlajša generacija, prav tista, ki naj bi ji bila zbirka »Spomenikov« prvenstveno namenjena, se ne more več zadovoljevati s podatki, kot so, denimo: »Jože Lacko se je zatekel h kmetu, ki ga je izdal«, ali pa: »Franc Osojnik je bil izdan.« Izdajstvo, ki je povzročilo smrt borcev med narodnoosvobodilnim bojem, je zločin najpogostejše vrste. Imena, priimki in fotografije

teh oseb, če so seveda nesporno ugotovljene, morajo biti objavljeni – že zavoljo svarila za prihodnost. Preozek okvir edicije naj pri tem ne bo opravičilo!*

Za konec naj mi bo dovoljeno pripisati, da sem bil (avtor te ocene) redni dijak realne gimnazije v Ptuj v letih 1926–1930, od svojega petega do svojega osmega razreda. Svežih možgan, odprtih oči in čistih ušes smo srednješolci doživljali resničnost tistih let. Kar je zapisala avtorica prvega dela 29. zvezka o »narodnoobrambno revolucionarnem gibanju med vojnoma«, je za nas, preživele sodobnike, le skica. V Ptuj in njegovi okolici sta bila revolucionarna misel in predvsem upornost slovenskih rodoljubov zoper nemčurje in germanizatorske pritiske na veliko višji ravni, kot ju prikazuje Ljubica Šuligoj. V podkrepitev te kritične pripombe bi resda moral navesti dokaze, a naj za tokratno priložnost zadostuje le skopa pripomba. Dijaki ptujske realne gimnazije pred letom 1930 se s hvaležnostjo spominjamo profesorja slavista Miroslava Goršeta, ki še živi v Ptuj (lani je dopolnil devetdeset let, še čil – v družbi svojih nekdanih učencev). Profesor Gorše je med poučevanjem slovenščine in francoščine vsadil v naša srca prenekatere revolucionarno misel. Leta 1930 je bil s ptujske gimnazije disciplinsko odpuščen. Brez njega in mnogih njemu enakih ne bi bilo poznejših udarnejših revolucionarnih osebnosti, ki so se v Ptuj in okolici izkazale med narodnoosvobodilnim bojem in v povojnem obdobju.

Jaka Slokan

Male in velike steklenice

Priredili so kviz za mladino pod skupnim vprašanjem Kaj veš o alkoholizmu. Razveseljivo, kajne? Še bolj razveseljivo je, če se mladina ni poprej »v praksi« poučila o tem kar po gostilnah ali vseh tistih krajih, kjer je včasih »bog roko ven molil«. Zakaj dandanes tam »ven molil« ne roke, marveč prekleto ostre kremplje sam hudič, integriran v vse tisto kar pomeni najtrdnjši temelj alkoholizma. Naj se nihče spričo tega ne zaleti, češ, ali vojščaki svete vojske, tako imenovane treznosti, še niso izumrli?! Ali naj gostišča izvesijo napise: Hudičeva hiša, Dom prokletstva, Šola alkoholizma, Narodno prokletstvo ali nekaj podobnega? Ali pa kar: Kaj veš o alkoholizmu? Vstopi, nazorni primeri in zgledi!

Tako! Zdaj pa vemo! Predvsem: o alkoholizmu je zelo težavno razpravljati trezno. Sicer pa, ali kdo res razpravlja o tem? Najbrž bi nam celo kdo zabrusil: Kje pa naj razpravljamo, če gostilna za to ni primerna? Kaj pa naj pijemo med takšno razpravo? Kislo vodo? Ta bo vsekakor najprimernejša za omizja, ki so namenjena (zelo skrbno!) za televizijske posnetke. Sicer pa, kaj je še treba vedeti o alkoholizmu? O čem razpravljati? Pijanci so narodna ali družbena nesreča, alkoholizem pa je bolezen. Alkoholike je treba zdraviti, morajo se podvreči zdravljenju. V nekaterih državah je to zakonsko predpisano. Kajpak, »takoj se oglasi jih sto«: Kaj pa človeška svoboda? Demokracija? Kdo mi sme braniti, da se napijem? Ne pustim si kratiti svobode! Saj nisem pod copato!

Kdo bo torej razpravljal? Abstinenci so osovraženi kot nekakšni prenapeteži, zdi se, da celo nič manj kot pijanci. Brez strahu se smejo oglašati le statistiki s svojimi številkami, o katerih se alkoholiku niti ne sanja. Sicer pa ljudje na splošno sovražijo številke. Koga n.p. zanima, da v Jugoslaviji izgubimo na leto 1,200.000 delovnih dni zaradi alkoholizma, v Sloveniji pa 157.000 (delovnih dni)? Alkoholiki imajo nasploh krajši delovni staž, saj živijo povprečno 15 let manj kakor drugi prebivalci. Kakor da zaradi tega ni nihče prizadet (pravimo, da nas zaradi tega ne boli glava). Morda je le industrija alkoholnih pijač za svoje notranje potrebe izračunala škodo: pomislite, koliko več alkoholnih tekočin bi ljudje popili, če bi ne umirali petnajst let prezgodaj!

Razpravljanje o vsem tem ali le o postranskih zadevah zmagovitega alkoholizma pa ima vendar nekakšen pomen. Recimo: Male ali velike steklenice? Ali: Velike, pa tudi male steklenice! Ko bodo prepovedane male steklenice, ki jih naši delovni ljudje nosijo dobesedno na srcu, da skrivajo svojo nesmrtno ljubezen pred (grdimi nevoščljivci?) »javnostjo« med delom, se bo razmahnila posebna iznajditeljska dejavnost: kako skrivati in ti hotopiti na delo velike steklenice? Menda je tudi to eno vprašanj za kviz Kaj veš o alkoholizmu. Nasploh pa – ali res kaj vemo o vsem tem? Kdaj se bomo streznili

efes

Partizanske domačije

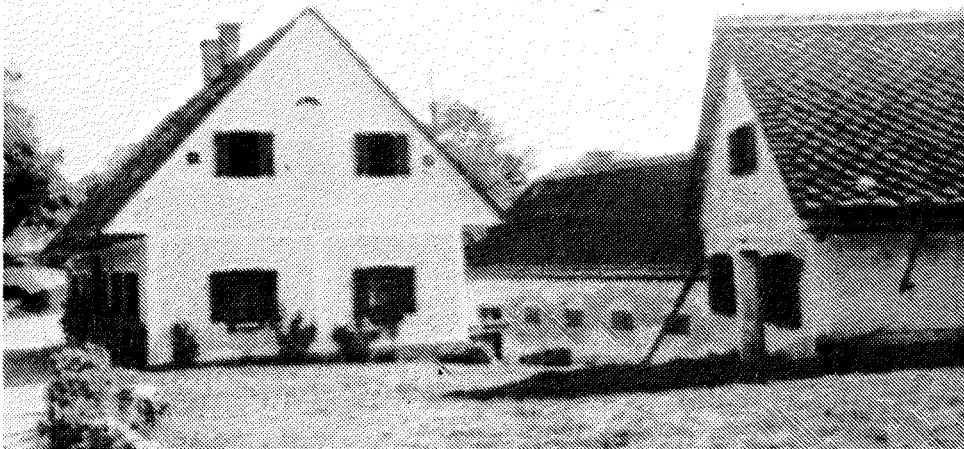
»V senci pri kamniti mizi«

Zločin v grapi

Na avstrijski strani je zamolklo potemnelo, okoli kmeta Kormona na Gaju sije sonce. Na dolgo in široko razprostranjeni avstrijski griči, presekani z grapami in posejani z zaselki, čakajo na dež. Zada, na levo, se skriva Duh na Ostrem vrhu.

Glasovi radia vdirajo v zgodnjo jesensko tihoto.

V Avstriji, ki leži kmetu Kormonu kot na dlani, razlaga komentator, se pripravljajo na volitve. Koš obljub pri-
našajo kandidati. Tudi za manjšine. Za Slovence. Hr-

Kormonova domačija, kraj, od koder sta odšla v smrt Nikola Hečimović in Djuro Djaković

vate. Koliko tega se bo ure-
sničilo? Kdo bo šel za koga v
žerjavico po kostanj? Davpa
slovenska bolečina je znova
v ospredju. Ponovno prepri-
čevanje o izpolnjevanju sed-
mega člena državne pogod-
be. Prijaznost po kapljicah.

Šaron in Begin divjata na-
prej. Nasilje se je uzakonilo v
svetu. V Združenih državah
se je lani na vsakih 23 minut
zgodil umor, na vsakih šest
posilstvo. Mafijci so v Italiji
umorili generala Dalla Chie-
so. Bo prefekt Palermo in vi-
soki komisar za boj proti ma-
fiji, Chiesin naslednik Ema-
nuele de Francesco, pometel
in obračunal z mafijo? Na
Poljskem znova vre. Val are-
tacij naj prepriča svet, da so
na delu temne, socializmu
nenaklonjene sile, vmešava-
nje Zahoda.

Zatohla termina z dežjem
nabitih oblakov se lenobno
vlači proti kmetu Kormonu.
Komentator je pesimist. Do-
govarjanje je marsikje v sve-
tu zašlo v slepo ulico.

Komajda se vidijo črke na
plošči, vzdani na Kormono-
vi hiši. Tukaj sta se 24. aprila
1929 na poti v smrt ustavila
Djuro Djaković in Nikola
Hečimović, žrtvi brutalnega
nasilja diktature kralja Alek-
sandra.

Karel Harih, Kormonov, se
ustavi na pragu. Ostre oči iz-
dajajo lovca. Cloveka, ki si je
z gozdom na roke.

Bil je star sedemnajst let,
ko je v domači hiši zrl v oči
Hečimoviću in Djakoviću. V
trenutkih pred smrtjo.

Obljube

Na Gaj pri Ostrem vrhu ni
tako enostavno priti. Grapa-
sta, od vode razjedena cesta,
vseskozi vzpenjajoča se proti
Kormonu in ljudem na Koz-
jaku, strmo nad Dravsko do-
lino, se od obljub ni kaj prida
popravila. Obljub pa je bilo
precej, de Kormon. Kdor je
prišel v hišo, je obljubil. Le
del ceste še ni asfaltiran. Noe
je bil s svojo barko prizadev-
nejši.

Obmejni kraji zahtevajo
nekaj več. Tako bi moralo bi-
ti, misli Kormon. Cesta, ki
vodi na Duh na Ostrem vrhu,
bi morala biti povezana z Av-
strijo, razmišlja. Tudi to so že
obljubili. Telefon je nuja. Be-
seda je že bila izrečena, pou-
dari.

liko dozidal in spravil k sebi.
Poslej so prodajali les in sa-
dje, vozili v mariborske točil-
nice jabolčnik (takrat so se
zadovoljili še s tem), in se
pekli z voli po grebenih in
kolotečah, polnih blata in
kletvic. Deset let je bil stari
Kormon župan. Od 1926. leta
do 1936. Marsikaj se je zgodi-
lo vmes.

Pretepenima ponudijo jed in pijačo

Sedemo za veliko mizo. V
kot. Tam, kjer so 24. aprila

34

bi morala priti Hečimović in
Djaković. Zandarji so našli v
hiši tri vreče različnih knjig.
Financar Leitgeb je eno po-
sodil staremu Kormonu. In
tako je Kormon prebiral
knjižico, kjer je pisalo o ko-
munizmu, izkoriščanju de-
lavskega razreda, o novi ure-
ditvi sveta...

Hečimovičeva in Djakovičeva zapuščina

Župan Kormon si je vse to
dobro zapomnil: nasilja ni
trpel, pa tudi preganjanja ne.
Marsikaj iz tiste knjižnice je
ostalo v njegovi glavi. In ko
se je začelo novo nasilje, sta-
ro je komajda nekoliko poti-
hnilo, je kaj kmalu postal
predsednik odbora OF. V hi-
ši je bil tudi prvi sestanek
OF na tem območju.

»Oče je bil predsednik,« se
spominja Karel Harih, »Puš-
nik pa tajnik. Več generacij
naše družine je bilo lovcev.
To nam je bilo zapisano na
kožo. Da sem dobil pozna-
l hoste po Kozjaku, mi je
še kako prav prišlo: partiza-
ne sem vodil čez mejo in niti
enkrat samkrat niso nikogar
dobili. Pač pa so jeseni 1944
pri nas iznenadili patrolo ku-
rirjev, domačinov, Kaplča-
nov. Zdi se mi, da je bil Stra-
blek med njimi pa Milekov
sin, ki je čez dva dni padel.

Prišla je sestra in je rekla,
da so na Križu policisti, fant-
je pa so jo potolažili, češ saj
jih tako hitro še ne bo dol.
Nepredvidnost se je maščeva-
la: presenetili so jih kar z
dveh strani. Luknje od stre-
lov so še sedaj dobro vidne.
Fantje so se razbežali, oče pa
je hišo na hitro zaklenil. Na-
hrbtki so se valjali po tleh,
ko so prišli wehrmanni, po
dvoru so ležale tudi ročne
bombe. »Nič ne vem,« je tajil
stari, navajen partizanskih in
nemških obiskov, željenih in
nezaželenih, ko so prišli,
sem hišo zaklenil.«

Upornosti in iznajdljivosti
starega Kormona se je nale-

vezala z Leonom Zalazni-
kom, pa tudi z Antonom Jar-
cem, ki se je skrival, ker ni
hotel v nemško vojsko. Od

na Slemenca zlato uro in še
nekaj drugih drobnarij, ki
smo jih zajeli pri četnikih.
Pred Borom sem srečal

Drag spomin na starega Kormona, na dni, ki sta jih z očetom Karlom preživela na skritih lovskih poteh: oče in sin.

takrat naprej je brez strahu
sodelovala s terenci in borci.

»Je bilo včasih od hudiča
vroče,« se zamisli Kormon in
pogleduje proti vivčku na
steni. Prinesli so mu ga, ko je
še kadil. Vivček staremu lov-
cu prija.

svaka Jakoba Pajtlerja. Sli-
šiš, Korl, pri Boru je vse črno
partizanov, je bil Jakob ves
navdušen. To me je zaneslo,
predvidnost me je zapustila,
počutil sem se čisto varnega.
Ustavil sem se pred štirime-
trskim, debelim plohom, se
vsedel in gledal v hrib, kako
dva psa gonita srno. Naen-
krat se pred menoj pojavi SS
sturmführer z napeto brzo-
strelko. Mislim, da je parti-
zian, že sem se hotel zadreti,
stoj, kam greš, ko za njim
zagledam kolono Nemcev.

Drži, da se še nikoli v živ-
ljenju nisem tako hitro zna-
šel, pa tudi obrniti ne. Kot bi
trenil, sem se znašel pod plo-
hom in čakal, da odidejo mi-
mo. Šli so po Jožeta Hladeja.
Naslednji dan sem stvari od-
dal v štabu odreda.

Svobodo sem dočakal na
oni strani, v Lučanah, in ni
dosti manjkalo, da bi me še
te zadnje trenutke odneslo.«

Zdaj Kormon čuva mejo,
napeto pričakuje, kdaj se bo-
do izpolnile obljube in
čvrsto ohranja vero v Djako-
vičeva in Hečimovičeva izro-
čilo. Nasilje kot stari Kor-
mon tudi on sovraži.

»Cloveka zmrazi, ko sliši,
kaj počno po svetu,« zamr-
mra stari lovec, ki je v Ko-
čevskem Rogu ustrelil prei-
menitnega osmeraka. Dobil
ga je v zahvalo za zasluge.
154 točk so mu naštel za tro-
fejo. Osmerak seveda ni edi-
ni. V prostorni veži se po ste-
nah kar tre trofeje.

»Če bom pri moči, si bom
uredil lovsko sobo,« pravi.

Oddaljeni glas radia je zno-
va priplaval do Kormonove
kmetije, do kamnite mize,
prostranega dvora. Nežne
melodije so se tihotapile
okoli oglov, o nasilju tokrat,
k sreči, ni bilo sledu. Posrkal
ga je miren, nekoliko sopa-
ren jesenski dopoldan.

Kmetiji so partizani rekli
Pri kamniti mizi.

Milenko Strašek

Frida Harih deli z možem
Karlom težave, pa tudi pol-
nost kmečkega življenja.

da ni mleka, da moramo uva-
žati maslo. Slišim, da v doli-
ni pijete takšno mleko, da je
že skoraj voda...« reče neka-
ko razočarano hudomušno.

Bregovja s stroji ni moč
obdelovati, rentaci stari Kor-
mon, čigar oče je kupil to
kmetijo na licitaciji 1904. leta
v Mariboru. Prejšnji lastnik
Fike je prišel na boben. Kar-
lov oče je kmetijo uredil, ve-

1929. leta popoldan sedeli
žandarji in financarji ter učitelj
Ivan Hlebec s Križa
(Duh). Za spoznanje naprej
sta sedela Hečimović in Dja-
ković.

»Bila sta vsa stolčena, pla-
va od udarcev. Financarji in
žandarji so posedli. Tistikrat
smo imeli »pušenšank«, na
črno smo prodajali jabolčnik
in vino. Preden so prišli v
hišo, so Djakoviča vprašali,
če je to tista hiša, kjer bi mor-
al dobiti zvezo. Djaković je
zanikal.

Ljudje so bili več ali manj
tiho, vse skupaj je bilo more-
če. Potem je Djaković dejal,
dajte, prosim, tudi nama piti
in jesti. Nekdo je ostro pre-
povedal, da bi ujetnikoma
karkoli dajali, mati pa se na
prepoved ni ozirala in je re-
vežema dala, za kar sta pro-
sila.

Ostali so kakšno uro in
odšli proti Trem ribnikom
iskat kmetijo, kjer naj bi
imela zvezo. V Selov graben.
Tam je gospodaril neki naje-
mnik, ki pa ga ni bilo doma.
Naslednji dan so se znova vr-
nili. Tudi tokrat gospodarja
ni bilo doma. Okoli četrte
ure popoldne smo zaslišali
štiri strele...« je o dogodku,
ki je odmeval daleč naokoli,
pripovedoval Kormon.

Hečimović in Djaković sta
ležala v grapi, pol na avstrij-
ski strani, pol na naši, zato
da bi lahko rekli, da sta bila
ubita na begu, od srede do
sobote. V nedeljo zjutraj se
je Kormon odpravil v grapo
na ogleda.

Da bi videl, kaj so storili s
siromakoma.

Hečimović si je še držal
robček na srcu, na rani. To-
rej je bil po streljanju še živ
in so ga takšnega pustili.

Stari Kormon je za ustre-
ljena pripravil krsti, sicer bi
jih na Duhu zakopali kot ži-
vali. Najemnika so odpeljali
v Beograd, dobil je pet let
zapor, vrnil pa se ni nikoli.
Da ga je zadela kap, so rekli.
Kmetija je bila javka, kamor

Ni kaj, trofeja, na katero je lovec lahko ponosen. Karel Harih jo slučajnim obiskovalcem rad pokaže, ob tem pa se seveda zbudi spomin na generacije Kormonov, ki so po hostah Kozjaka z ljubeznijo in strastjo zalezovali divjad.

zel tudi sin, današnji gospo-
dar. Najprej je bil terenec,
potem borec Lackovega
odreda, ki je bil več kot po-
gost gost v domačiji.

Kmetija se je kaj hitro po-

»Februarja 1945 me je pri-
šel iskat kurir Dušana Reje.
Bili smo v Vicmanovem le-
su. Komandant Reja (Lacko-
vega odreda) mi je na lističu
sporočal, naj takoj prinesem
na Bor k Francu Hauptmanu

Proces zoper belogardista, domobranca, črnorokca in vojnega zločinca Vinka Teliča

Mrtvi molče, živi zgovorno pričajo

Niko Lapajne
in Tone Urbas

Kosmačev iz Kozarišč: »Prisegam pri živem bogu, da nimam krvavih rok...«

Kakor smo že poročali, obtožnica bremeni Vinka Teliča-Kosmačevega, doma iz Kozarišč v Loški dolini, najmanj osmih hudodelstev, za katera mora – po skoraj štiridesetih letih – dati odgovor pred Temeljnim sodiščem v Ljubljani, kjer se iz dneva v dan sooča z novimi pričami in tudi najbližjimi sorodniki žrtev, ki so bile do smrti pretepeane in izmučene ali ubite na najbolj grozovit in zverinski način. Obdolženec vseskozi in ob vsakem pričevanju posebej zanika, da »bi bil zraven«, nejeverno zmaguje z glavo, češ kaj vse so mu naprtili na glavo – in se spretno izmika tudi najbolj neposrednim pričam – očitno, češ saj to je vendarle nemogoče, to sem vendar jaz Vinzenz Telič, narodno zavedni Slovenec iz avstrijskega Šmihela pri Pliberku na Koroškem. Tako nekako in morda še kako drugače. Vsega tega obdolženec ni rekel in najbrž tudi ne bo, so pa zanj že drugi dali besedo v ogenj... Toda pojdimo raje po vrsti.

Tudi dokumenti pričajo!

Da je obdolženec nedolžen, naj bi dokazovalo dejstvo, da mu je 1965. leta uspelo dobiti izpis iz jugoslovanskega državljanstva, kar naj bi bilo možno samo zaradi tega, ker naj bi ne bil na spisku vojnih zločincev... Da vsaj to, kar zadeva zločine, ne bo čisto držalo, čeprav so minila skoraj štiri desetletja, odkar je po Loški dolini strašil z naperjeno brzostrelko in nožem, so preveč zgovorno izpričale pred sodiščem številne priče, ohranjena dokumentacija okupacijskih oblasti, pisani viri njihovih pomagačev in konec koncev arhivi naših varnostnih organov.

Obdolženi Vinko Telič-Kosmaček je posebej v letih 44/45 po vsej Loški dolini slovel kot eden najbolj zagrizenih in brutalnih domobrancev. Iz dokumentacije italijanskih okupatorjev je med drugim razvidno, da je obdolženec vstopil v belo gardo že 29. januarja 1943, in sicer v postojanki Pudob. Istočasno je stopil v vrste tako imenovanih vaških stražarjev ali belogardistov tudi njegov brat Stanko, vendar v vasi Dane. Vinko Telič namreč trdi, da je bil prisilno mobiliziran v belo gardo, in sicer šele aprila 43. leta. Iz izpovedi prič pa je moč razbrati, da so Vinka Teliča izpustili iz italijanske internacije prav zato, ker je prostovoljno podpisal, da bo pristopil med belogardiste.

Telič: »Samo« hecali« smo se...«

»Kosmačevega Vinka poznam iz osnovne šole. Skupaj sva obiskovala pouk v Iga vasi,« pravi Francka Lausegar iz Pudoba. In: »Zmeraj smo bežali, kadar so prihajali belogardisti, domobranci ali Nemci. Hud glas je šel pred njimi... Bilo je pozimi 44/45. leta. Ponoči so prišli in s puškinimi kopiti so razbijali po vratih.

Štirje so bili: Pavliček, Kosmaček in še dva. Odpeljati so nas hoteli. Brzostrelko je imel. Vsi štirje so jih imeli. Prišli so, da bi nas prestrašili. Slišala sem, da je bil (Kosmaček) zraven pri napadu na Babno polje. Vem, kdo je. Kosmačevi si niso bili tako podobni, da jih ljudje

ne bi razločevali. Da, prav on je bil, ko je s tremi domobranci prišel k meni in Mariji Mulec – Kraševčevi. In tisti Pavliček iz Nadleske je bil tudi zraven. Trdili so, da bodo oni zmagali, midve, da bomo mi – partizani. Pavličkov je rekel, naj ne govorimo naokrog, da je bil pri nas.«

Vinko Telič je sredi pričevanja vstal s tiste črne klopi v nabito polni dvorani ljubljanskega sodišča, in smehlja je dejal: »Saj smo se samo hecali...«, pri čemer je kakor ponavadi povsem pozabil, kdo od njegovih pajdašev naj bi bil zraven. Kako dober in pomankljiv spomin. Sicer pa, kaj mu preostane dru-

pem je zapel rafal. Skočim pokonci in vidim domobranske kape. Štirje so planili v sobo. Bil sem bos, zato sem iskal čevlje. Kuček je bil med njimi. Čevljev nisem našel, vendar so me vseeno odgnali v sneg. Kaka dva kilometra sem bos mendlal po snegu, potem je prišel neki belček in mi dal čevlje.«

Obdolženi Vinko Telič se je takoj prijavil, da je bil ta človekoljub prav on in nihče drug, vendar ga priča ni prepoznala.

»Meni je brata ubil! Sam se je hvalil, kako ga je na Sv. Ani 13. januarja 1945,« je povedala Ana Mulec (Intihar). Najbolj krvoločen je bil Vinko. Tudi

Obdolženec Vinko Telič-Kosmačev na poti v sodno dvorano na ljubljanskem temeljnem sodišču

gega kot zgolj »dober« in »slab« spomin.

Nad žrtvami, ki so padle zadnje dni vojne in ki jih nihče ni zagrebel vsaj za pokopališkim zidom, če že ne na pokopališču – kdo ve, koliko jih je bilo – danes rastejo štirideset let stare smreke in jelke. Njihovi vrhovi se šepetajo pogovarjajo med seboj. Vinko Telič za te pogovore ne ve, se ne spominja, pač pa trdi:

»Mi nismo imeli nobenega slabega namena...«

»Ubil mi je brata!«

Janez Mulec z Gorenjega jezera pri Cerknici, partizan Notranjskega odreda, se spominja domobranskega napada na Sveto Ano 1945. leta.

»Ko smo se vrnili z Blok – bili smo štirje – smo takoj zaspali. Na le-

negov polbrat Janez ni bil nič boljši, saj je rekel: »Pri tej hiši ne sme ostati nihče živ, niti maček...«

In napad na Vrhniko: »Imel si zavihan rokave (kot zdaj na sodniški črni klopi, ko je pa tako vroče) in brezostrelko v rokah. Po napadu na Sv. Ano se je v Pudobu hvalil, kako je mojega brata ubil in da bo zdaj prišel na vrsto še moj mož...«

»Nisem ubil nobenega terenca, rešil sem partizana...« je vskočil v besedo Vinko Telič in dvignil dva prsta k prisegi.

»Lahko se smeješ, ker mi sliši, da se boš rešil...« se je razjezila priča.

»Tu sem bil obsojen na 15 let!«

Srečko Intihar, doma z Rakeka, je bil 1943. leta

star 15 let. Belogardisti so ga ujeli na Babni polici.

Obdolženca je prepoznal po hoji. »Zanj, za Kosmača, se je govorilo, da je grobijan. Grozil mi je, da me bo ubil, češ zdaj pa imaš tvojo OF,« je beseda zastala priči, ko se je razgledovala po sodni dvorani, nakar je izpovedala:

»Ravno v tej sobi sem bil obsojen – na 15 let! Potem so me odgnali v Italijo in nazadnje v Dachau.

Domov sem prišel avgusta 1945.«

»Mene ni bilo zraven, je bil moj oče...« se je vmešal obdolženi Vinko Telič, po domače Kosmaček, pri naslednji izpovedi priče iz Iga vasi.

»Kosmaček je odpeljal mojo hčerko,« pravi Frančiška Gornik iz Grahovega. »Petnajstega februarja je bilo. Odpeljali so jo na vas, češ da se bo tam zagovarjala. Tam naj bi ji sodili. Čez štiri dni smo jo našli mrtvo pri Martinjaku.«

»Se ne spominjam...«, pravi malce odsotno Vinko Telič, medtem ko si je zaradi soparice v sodni dvorani slek el suknič in ga skrbno poravnal na svoji črni klopi.

Glavo je imel razmesarjeno

Ob Cerkniškem jezeru se v rahlem vetru pozibava trsje. Skoraj idiličen mir je. Makadamska cesta se zvija proti vasi Otok. Komaj dobro zavije okoli ovinka, že je pri Pocinovem laz. Tu se je zgodilo.

»Tistega dne, ko so mojega brata prijeli,« pravi Ivana Hace, sestra zverinsko umorjenega Janeza Haceta, »sem bila doma.

Kosili smo otavo. Nekdo z Gorenjega jezera je prišel povedat, da bo sestanek terencev. Komaj si je brat oblekel srajco, je bilo naokrog vse polno domobrancev. Skušal se je skriti, toda zaman. Zvezali so ga in odgnali proti Otoku. Rekli so, da vedo, da kuhamo za partizane.

Iskali so tudi sestro. Teden dni kasneje so nam prišli ljudje povedat, da so brata našli na Pocinovem laz. Vso glavo je imel razmesarjeno. Pokopali so ga partizani.

Obsojen na smrt zaradi veleizdaje

Ciril Remžgar, skojevec, doma iz Zirovnice, pripoveduje takole: »S prijateljem Francetom sva bila na sestanku na

Gorenjem jezeru. Nazaj grede sva se peljala s kolesom in tekmovala, kdo bo prvi. Tik pred Lazami sva zagledala belogardiste. Franc se je takoj vrgel v jarek. Dvakrat je bil ranjen. Mene se ni prijela nobena krogla. Bilo je 17. avgusta 1944. leta. Franceta so potegnili iz jarka. Potem smo tekli v Laze. Urbana (Janeza Haceta) so peljali pred menoj. Ko pridemo do štaba, me je spoznal belogardist: »O, Cirilčka smo dobili!« Tam sem videl Kučka in Teliča, kako sta mrcvarila Urbana. Trgala sta ga. Ko sta ga zdelala do konca, je Telič (ki sem ga prepoznal kasneje kot domobranski pisar na Rakeku) s prstom pokazal na mene in rekel: »No, zdaj si pa ti na vrsti...« Od strahu in groze sem dobil vročino.

Bilo je strašno, Urbana so pretepali z rokami in nogami, s puškinimi kopiti. Potem so me zvezali in odgnali proti Dolenjemu jezeru in na Rakek. Dva ali tri dni sem preživel v zaporu, nakar sem dobil listek: Ciril, vključi se v belo gardo... Vedel sem, pri čem sem. Očetu sem pisal, tu je redna vojska... Zaslišala sta me Vuk Rupnik in Tomažič. Sestra je podpisala, da bom pameten, da ne bom pobegnil. Tako sem postal posilni domobranskega vojaškega kurata Toneta Polde. Potem ko so me odkrili, da sem pošiljal partizanom podatke, so me obsodili kot veleizdajalca slovenskega naroda na smrt in me pretepli – črnorokci. Kadar so zapeli ključi, sem pričakoval najhujše.

Na Rakeku je bil domobranski obveščevalni center in zloglasna črna roka. Kuček je bil glavni. Tam sem prepoznal tudi Kosmačka. Dva dni pred osvoboditvijo Ljubljane so nas rešili aktivisti.«

»Mučenje (ubijanje) Haceta je bilo grozno. Ko sem moral to gledati, sem dobil vročino – ves sem se tresel. Kasneje, ko sem bil pri domobranci na Rakeku, sem spoznal Tomažiča, ki je vodil obveščevalni center. Pri njem so se zbirali črnorokci. Bilo jih je šest ali sedem. Zmeraj so hodili na nočne akcije. Nikoli mi ni uspelo zvedeti, kam so šli in kaj so počeli. S pomočjo kurirja sem našim pošiljal podatke. Črna roka je tedaj prijela tri vosovce in jih pobila. Pri njih so dobili podatke, ki sem jih pošiljal našim. Nato so me mučili in pretepali. Ničesar nisem priznal. Grozili so mi, da me bodo ustrelili. Vem, da so streljali na Loškem in v Borovnici. Potem sem bil zaprt v Ljubljani z najhujšimi domobranskimi klavci, ki so pobijali tudi svoje... Obsojen na smrt.«

Kosmač ima na vesti Haceta

»Že v partizanih sem slišal, da je obdolženec član črne roke, ki jo je vodil Kuček. Videl sem ga pri uboju Urbana, Janeza Haceta, prepoznal sem ga na Rakeku, ko sem bil posilni vojaškega kurata... Na Rakeku sem videl in spoznal, kdo je bil Kosmač, da je tisti, ki je s Kučcem do smrti pobil Haceta.

Prepisal sem seznam vse čete domobrancev in ga poslal našim.«

Vmes je posegel obdolženec Vinko Telič:

»Tovariš sodnik, nje-gov značaj se mi gabi... Ne vem, kaj bi rekel. Se laže! Pozna me iz Cerknice, iz kasarne, ne s terena. Prišežem pri živem bogu, da nisem bil zraven, naj me bog na mestu štrafa,« je zagostolel z jokajočim glasom.

»Prišel si k meni in mi rekel: »Zdaj si ti na vrsti!« se je priča obrnila k obdolžencu na klopi.

Telič v solzah: »Jaz bom sedel po nedolžnem.« Obrnjen k priči: »Tebi se bosta maščevala narava ali bog...«

Priča: »Videl sem te pri Hacetu, kako je bil ves krvav in grozno zdelan...«

Medtem ko se obdolženec zagovornik trudi, da bi s Teličeve glave odvrnil strahovite obtožbe – kar mu resnici na lju-bo sem in tja tudi uspeva – so grozoviti poboji sami po sebi vendarle dokazana in potrjena dejstva, ki jih ni moč zanikati – razen zvrniti na nekoga drugega ali tretjega. No, in prav ta dejstva se v sodni dvorani, kjer predsednik senata vsako pričo tudi vpraša, koliko ima potnih stroškov in koliko bo stala prehrana, ker je pač morala priti v Ljubljano, nekako izgubljajo v papirju pisalnega stroja, ki ga po službeni dolžnosti prizadevno polni uradno zadolžena tipkarica.

Zgodilo se je pred štiridesetimi leti

Visoko noseča Ana Mulec-Rajdekova, ki so jo domobranci mučili, zaklali in ustrelili na pokopališču v Babnem polju, tik preden je rodila otroka, se je tačas skoraj izgubila v pozabi spomina. S kakšno pravico? Tam nad pokopališčem v Babnem polju, nad njivo mrtvih, ki ne bodo nikdar več spregovorili, dan in noč šepetajo smrekovi vrhovi. Že štirideset let.

(prihodnjič dalje)

Vedno je vedel, kje mu je mesto

Velenjske planince veže med seboj in z ljudmi okolice Šaleške doline prelepa Šaleška planinska pot. Le-ta privablja iz dneva v dan več in več obiskovalcev. Takrat ko so z Velenjčani pripravljali to pot, so se srečali tudi z 82-letnim kmetom Andrejem Mihaelom po domače Arnežnikom s Podgorja pri Slovenj Gradcu. Do zdaj je njegovo domačijo obiskalo že blizu 2000 planincev. Morda niti organizatorji in ne Arnežnikov ata tedaj niso mislili, da bo za to pot med ljubitelji narave tako zanimanje. Zelo je vesel planinskih popotnikov. Rad se pogovarja. Zlasti se razgovori, ko steče pogovor o zadnji vojni. Ni bilo naključje, da so prav domačijo, ki leži na sedlu, od koder je ob lepem vremenu čudovit razgled in do koder se pride po zelo lepi gozdni poti v dobri uri z Graške gore - Gore jurišev, izbrali za eno izmed točk Šaleške poti.

Ko smo obiskali domačijo, je sonce že pošiljalo zadnje žarke kot pozdrav. Na njivi je zabrel traktor in mladi gospodar je začel z žetvijo ovsa.

dost in zrela leta. Nekdaj je bil vesel fant, tudi zdaj se še rad pošali. Zelo rad ima glasbo in petje narodnih viž. Pa seveda delo, ki ga ima še vedno rad.

Arnežnikova dva

Arnežnikova sta oba pomagala v NOV. Njegova močna narava in inteligenca nista bili namenjeni samo zemlji in kmetovanju, marveč je vedel, kaj je njegova naloga tudi takrat, ko je bilo najhujše, ko so okupatorji zasedli našo zemljo. S pripovedjo seže nazaj v svojo mla-

Arnežnikov ata je bil rojen 16. avgusta 1900, tu v Podgorju. Ko je bil star 15 let in je njegov oče moral v vojsko, je kot najstarejši pomagal materi skrbeti za družino. S sedemnajstimi leti pa je moral tudi on obleči vojaško suknjo. Zelo ga je zanimalo orožje. Komaj je čakal, da bi

videl, kako je na fronti. Vračal se je z drugimi vojaki do Celovca peš, nato pa se je na strehi vlaka pripeljal do Dravograda. Komaj je prišel domov, že mu je tedanji župan poslal pismo, naj bi se kot prostovoljec javil za obrambo domovine. Odpeljal se je z vlakom do Celja. Ker je bil premlad, se je vrnil. Spominja se cesarjev in kraljev, ki jim je služil kot vojak. Bil je vojak v Peči. Včasih so šli vojaki tudi po več 10 kilometrov peš, ker ni bilo nikakršnega prevoznega sredstva. Spominja se borb z Albanci.

Po enem letu se je vrnil domov. Zaslužka ni bilo. Toda les je šel tedaj dobro v denar. Začel je tesariti in kar dobro je zaslužil. Denar je hranil kar pri očetu, ki je vloga vpisoval v veliko knjigo. Rad sem se lepo oblačil, nadaljuje. Ko se je poročil, je moral tudi po dvakrat na orožne vaje, se spominja.

Spet se mu misli vrnejo v daljno preteklost, ko je bil v Mežici vojak stare jugoslovanske vojske. Dobili so sporočilo o prodiranju Nemcev. »Oficir nas je poslal v bunkerje in rekel, da ne smemo Nemcev pustiti čez. Tedaj sem imel puškomitraljez. Streljal sem, dokler mi ni zmanjkalo streliva. Padali so naši in Nemci. Potem so nas ujeli in odpeljali v šolo. Tam so bili še nekateri naši. Zaprli so nas v cerkev v Pliberku, ljudje so si nas hodili ogledovat. Hrana je bila slaba. Čez čas so nas odpeljali s transportom. Dobil sem veržico s številko. Nastanili so nas kot živino. Spet smo bili na ogled - tokrat nemškim kmetom. Več sem bil lačen kot sit. Od kmetov smo morali h gradnji ceste. Opravljati smo morali zelo težka dela, kopati šture dreves in korenine. Jedli smo samo enkrat na dan. Nas so zamenjali ruski vojaki - ujetniki. Z drugimi sem delal še na zadružnem posestvu. Žena je naredila prošnjo in so me 12.

marca 1942 pustili domov. Doma sem bil 11 mesecev. Medtem so se pogosto oglašali partizani. Tisti čas si moral biti zelo previden v obnašanju in izražanju. Nisi vedel, kdo te hoče preizkusiti in zakaj. Nekoč sem našel na pragu list z napisom: »Pomagaš tudi ti, da bo naša Jugoslavija močna organizacija in da bo segala tja do Gosposvetskega polja in do Madžarske.« S to vsebino sem seznanil sosede in listek skril v razpoko pri vratih. Ker sta se kmalu za tem po-

Arnežnikova domačija

javila gestapovca, sem menil, da je to njuno delo.

Nemci so iz svojih postojank poslali med naše ljudi svarilna pisma z grožnjo, da bo ustreljen vsakdo, ki ne bo prijavil prihoda partizanov. Ljudje so trpeli, izgubljali svoje, imetje, toda niso izgubili vere v svobodo in zmago partizanov. Tudi lističi z vzpodbudno vsebino, ki so jih trosili aktivisti OF ali pa kurirji, so pripomogli, da so se naše pesti še bolj stiskale v upor, »je pripovedoval Arnežnikov ata.

Tudi on bi se moral javljati v Šoštanj oziroma v Slovenj Gradcu. Ker tega ni storil, so ga Nemci zaprli še z drugimi zavednimi Slovenci. Tri tedne so jih imeli v bunkerju v Slovenj Gradcu. Nato je bil zaprt v Mariboru. Zasliševanje je bilo grobo. Ko ga je gestapovec vprašal,

kakšne znake imajo kmetje, ga ni razumel, zato je želel pojasniti. Niti zavedel se ni, ko ga je gestapovec že zagrabil za srca in ga tako butnil ob steno, da se mu je vili kri iz nosa. Na zaslišanju sem dobival klofute. Opetekal sem se že, toda sklenil sem, da bom zanikal vse. Spraševali so me o kurirju, ki sem mu dal puško in so ga ujeli... Da, dal sem mu jo, pa hrano tudi partizanom, kadar je bilo potrebno. Sodeloval sem z njimi in jim čestokrat nudil zavetje. Toda lo-

tem sedlu sonce in zemlja bo zadišala v jutru in seno in spet naju bo z ženo razveseljeval smeh in vrisk otrok.

S kurirjem, ki sem mu dal puško, so me soočili, a kljub vsemu niso izvedeli ničesar. Zasliševanja so se vrstila. Toda niti z najmanjšo kret-njo nisva pokazala, da se poznavata. Hoteli so, da jim povem, kje imam doma skrito orožje, pa so izvedeli za leseno puško, ki je nekoč ostala od veselice. Bajse so šli res ponjo. Ko so mi rekli, da bom popoldne ob 16. uri ustreljen, se mi je dobro zdelo, da sem jih potegnil z leseno puško. Ponosen sem bil sam nase, da sem zbral toliko volje in poguma, da sem jih uspel prepričati, da orožja nimam.

Žena z otroki pa je medtem preizkušala nemško kulturo v več taboriščih. Ko so jo izpustili, je bila na svojem domu, ker so nam 1944. leta požgali prav vse. Dne 12. avgusta 1945. leta sem se vrnil iz taborišča Buchenwald. Prišel sem na dom, ki ga ni bilo. Pozdravile so me tiste bližnje hoste in doline. Še prej sem moral preizkusiti mariborske zapore. Vesel sem se srečal spet z ženo in otroki in svobodo sem doživljal s čudno srečo. Dobil sem pomoč za obnovo domačije. Težko je bilo, minilo je. Lepo živimo zdaj.

Arnežnikov ata je kljub letom še aktiven. Je član ZB, SZDL in član odbora za spomeniško varstvo. Gotovo lahko s ponosom gleda na prehojeno življenjsko pot, saj si je s pridnostjo, poštenostjo, delom in trdnjo voljo pridobil mnoge prijatelje. Pri njem se lahko naučimo humanosti, navzamemo humorja in tudi mi začutimo spoštovanje do moža, ki se je znal s svojo družino vred boriti za svobodno zemljo, ki jo je treba obdelovati z ljubeznijo, da bo dobro rodila.

Julijana Hočevar

Prisrčnost in spoštovanje Jugoslavija v malem

Sobotno srečanje slatinskih borcev na priljubljenem izletišču Bellevue nad Rogaško Slatino ni bilo le priložnost za obujanje spominov na težke dni naše zgodovine, temveč izraz globokega spoštovanja do ljudi, ki so po magali graditi našo današnjo stvarnost. Krajevna organizacija borcev v Rogaški Slatini se je odločila, da se s kristalno vazo, na njej je vgravi-ran Titov lik in posvetilo, do le učencev Steklarske šole, vaze pa je prispevala Steklarna Boris Kidrič Rogaška Slatina, oddolži vsem borcem, ki so že dopolnili sedemdeseto leto življenja. Srečanje je bilo na predvečer šmarskega občinskega praznika, ki ga občani praznujejo v spomin na 9. september 1944, ko je XIII. brigada Mirka Bračiča osvobodila Kozje, eno najmočnejših nemških postojank na Kozjanskem.

Srečanje pa je bilo značilno še po nečem drugem. Na Bellevue se je zbrala tako rekoč Jugoslavija v malem. Ob šmarskih borcih so družno sedeli pobratimi iz Arilja, Miljakovičih izvorov, tovariši iz Banja Luke ter Čazme, iz pobratenih krajev in občin krajevne skupnosti Rogaška

Slatina in Šmarje pri Jelšah, kar je naredilo sestanek in slavlje še prijetnejše.

Poleg kristalnih vaz so dobili posebna priznanja krajevne skupnosti še Avgust Štancer, Marija Kolar in Karl Drogenik, zadnja dva za delo v krajevni skupnosti in poravnalnem svetu, Avgust Štancer, partizanski duhovnik, pa za požrtvovalno in plodno delo pri razvijanju stikov med krajevno skupnostjo in verniki.

Predvečer praznovanja občinskega praznika na Bellevue, ki je izzvenel v toplini in tovarištvu, kovanju trdnih vezi med bratskimi skupnostmi - to je bil naposled tudi najvažnejši poudarek vseh govornikov - je bil ne nazadnje tudi večer ponosa, prepričanja v svoje lastne moči. Šmarska občina je v dneh praznovanja dobila novo asfaltirano cestno povezavo iz Brestovca na Jurg, v mestinskem Vitalu so predali namenu novo proizvodno linijo za predelavo sadja, s čimer bo omogočeno večje plasiranje ekstratov na tuje tržišče, pa tudi večji odkup sadja na manj razvitem območju, vgradili so temeljni kamen za sirarno v Šmarju

pri Jelšah, Rogaška Slatina je dobila novo šolo, ne gre pa pozabiti že tradicionalnega

pohoda Po poteh Kozjanskega odreda.

Milenko Strašek

Kristalne vaze, darilo slatinskih borcev tovarišem, ki so že dopolnili sedemdeset let, so dobili Branko But, Matija Bizjak, Ferdo Brodnik, Hinko Drnovšek, Karel Drogenik, Jože Fric, Anton Iršič, Janez Jagodič, Ivan Kamenšek, Rudi Krajšek, Marija Kolar, Roza Lipnik, Karel Lavrenčič, Anton Mališ, Jože Ogriz, Ana Ogrizek, Polde Pobežin, Ivan Strašek, Avgust Štancer, Martin Tovornik, Terezija Vehovar in Drago Vilendič.

Bolničarski krst med goriško ofenzivo

Po kapitulaciji Italije, septembra 1943, sem se pridružila enotam NOV. Doktor Peter (Aleksander Gala) me je sprejel v svojo sanitetno ekipo, ki je nudila ranjencem prvo pomoč. Na Vogerskem mi je izročil sanitetni material, ki pa je bil zelo pomanjkljiv. Sama sem s seboj prinesla precejšnjo količino etra in razkužil ter še novo kompletno kirurško opremo, ki sem jo zaplenila alpincem v Stanjelu.

Odšla sem v Gorico, da bi v lekarni dr. Mantovanija dobila razna zdravila in injekcije. Bila sem še v lekarni, ko so v Gorico prišli Nemci in fašisti. Z zavojem zdravil sem se izmuznila v stransko ulico. Ko sem prispela do Rdeče hiše (bolnice) za goriškim gradom, sem naletela na italijanske vojake, ki so se skrivali pred Nemci. Rešilni avto, ki sem ga pustila pri Rdeči hiši, se je že umaknil v zaledje. Napotila sem se peš proti Vogerskemu, ko je prišel kolesar in me peljal do Šempolaja, kjer je čakal rešilec. Še isto popoldne sem po nalogi dr. Petra pripravila sedem oprem za bolničarje na fronti.

Ponoči so že začeli dovažati ranjence. Ambulanta, ki jo je imel dr. Peter, se je kmalu napolnila, zato so ranjence prinašali v hišo, kjer sem bila nastanjena. Tam sem doživela svoj bolničarski krst, saj sem morala sama izdirati drobce granat, ki so se bili zadrli pod kožo.

Kmalu smo se morali umakniti v Črniče, nato v Vrtovin. Od tod smo bili pregnani v Lokavec pri Ajdovščini. Nastanili smo se v šolskih prostorih. Ker pa je število ranjencev stalno naraščalo, so jih nastanili tudi v Škriljah. Dr. Peter je imel na skrbi oba prostora. Iz lejalšča v Mirnu se nam je pridružil dr. Antonio Ciccarelli s svojo ekipo bolničarjev. Bili so nam v veliko pomoč. Po bombardiranju Ajdovščine so poleg ranjencev s fronte pripeljali tudi ranjene civiliste. Spominjam se stare ženske, ki je takrat dejala: »Tudi če me bog vzame, naj vsaj reši te uboge fante.«

Dela je bilo toliko, da nismo več ločevali dneva od noči. Domačini so nam zelo pomagali, hrane je bilo na pretek. Vendar smo se morali kmalu umakniti v kotlino zadaj za Predmejo, kjer smo prebili noč pod šotori. Zjutraj smo naložili nepokretne ranjence na razna vozila ter jih odpeljali višje proti gozdu. Obstali smo, ko nam je zmanjkalo poti. Že prej mi je dr. Peter predal vodstvo, sam pa je šel iskat pomoč na Lokve.

Imeli smo okrog 100 ranjencev, od katerih je bila ena tretjina nepokretnih. Nemci so pritiskali za nami. Poslala sem tovariša iskat pomoč za prenos nepokretnih, ostale pa sem napotila višje v gozd, kjer so se nahajale naše enote. S tovarišico Zmago Sinigoj sva hoteli pripraviti nekaj tople hrane, pa nisva uspeli, ker so nam bili Nemci za petami. Prišel je tovariš Saša s četo ter pomagal odnesti ranjence na varno. Zadnjega sem sama podpirala, ker je imel nogo v mavcu.

Vse od Predmeje nas je spremljal dež. Ko smo se umikali v gozd, so nas Nemci obstreljevali, krogle so se zadirale v mokro zemljo. Na Kozji steni smo ostali 4-5 dni, dokler se ofenziva ni končala. Na poti proti Zadlogu smo gledali hudo opustošenje, ki so ga prizadejali sovražniki.

Od tedanjih ranjencev srečujem še: Ludvika Vizintina, Marjana Bolja in Danila Daneua. S tovarišico Zmago večkrat obujava spomine na tedanje čase. Dopisujem si še vedno z dr. Ciccarelijem, ki sedaj živi blizu Neaplja.

Marija Zega-Rada

Edi Golc-Švigelj jubilant

Dvainsvajsetega septembra letos bo praznoval 60-letnico borec, partizanski kurir in poveljnik Edi Golc-Švigelj. Rojen Savinjecan z Vranskega se je vključil v NOB leta 1941 in je nosilec partizanske spomenice 1941. S Štajerskega ga je pot pripeljala med dolenjske partizane – v Dolenjski odred. Vendar je bil s srcem vedno v svoji Savinjski dolini. Brž ko je imel priložnost, se je kot partizan vrnil na Štajersko.

Švigelj je eden izmed prvih kurirjev »relejcev«. Prvo zahtevno kurirsko nalogo je opravil januarja 1943, ko sta z Ivanom Ferležem-Jelenom, ki je kasneje padel, po nalogu štaba Dolenjskega odreda in postaje TV-3 vzpostavila zvezo med dolenjskimi in štajerskimi partizani. Takrat sta pobirala mine in z majhnimi kleščami ščipala bodečo žico na demarkacijski meji. Ko sta v februarju 1943 ponovila isto pot s Čičkom, je moral gol preplavati deročo Savo pri zelo nizki temperaturi, da je dobil zvezo s Florjanom na levem bregu Save. Ko sta prišla v štab Kamniško-zasavskega odreda, sta bila zaradi slabe obleke skoraj razglašena za raztrganca. S pismom, ki sta ga predala komandantu, pa sta dokazala poštenost in nujnost poti. Švigelj je pozneje

postal komandir relejne postaje TV-3, ki je imela zelo pomembno vlogo pri vzdrževanju stalne zveze med Dolenjsko in Štajersko, nato pa

inštruktor komande relejnih postaj Slovenije. Potoval je zlasti po Štajerski in ustanavljal nove kurirske postaje na območjih, kjer postaj takrat še ni bilo.

Poleti 1944 je postal komandant III. štajerskega sektorja relejnih postaj Slovenije in to dolžnost opravljal do osvoboditve. Zaradi svoje dostopnosti, sposobnosti in iznajdljivosti je bil zelo priljubljen, poznali so ga domala vsi štajerski kurirji. Pod njegovim vodstvom so kurirske postaje na Štajerskem dosegle najvišjo stopnjo organiziranosti in trdnosti zvez z osrednjim političnim in vojaškim vodstvom.

Po osvoboditvi je krajši čas deloval v organih državne varnosti, pozneje pa se je odločil za delo v gospodarstvu in je bil vrsto let uspešen direktor lesnega kombinata »Savinja« v Celju, kjer ima tudi svoj dom. Vsa povojna leta je aktiven v organizaciji nekdanjih partizanskih kurirjev. Bil je med pobudniki za zbiranje zgodovinskega gradiva in organizacijo tovariških srečanj kurirjev. Z njegovo osebo je povezano uspešno dolgoletno delovanje štajerskega pododbora kurirjev. Na njegovo pobudo in ob osebnem trudu pri zbiranju sredstev so bila postavljena obeležja v krajih, kjer so med NOB kurirji žrtvovali svoja življenja za cilje revolucije. Od leta 1977 do 1981 je bil predsednik odbora 4. brigade VDV –

partizanskih kurirjev. Njegov izrazit organizacijski dar je veliko pripomogel, da je bilo delo odbora v tem obdobju zelo plodno. Še zlasti je velik njegov delež pri zbiranju gradiva za monografijo o partizanskih zvezah. Odbor je v tem času zgledno

sodeloval s partizanskimi vežisti, z odborom transverzale partizanskih kurirjev, domilnim odborom pri Združenih PTT organizacijah Slovenije in divizijskim odborom VDV.

Vsa leta je tudi aktiven v družbenopolitičnem življenju Celja. Poleg spomenice je prejel več državnih odlikovanj in družbenih priznanj.

Ob življenjskem jubileju želimo Ediju Golcu še dolgo bivanje med nami, dobro zdravje in mnogo osebne sreče.

Partizanski kurirji Slovenije

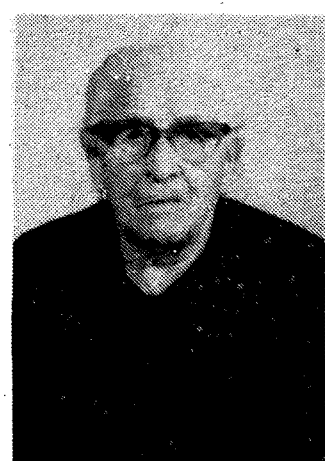
Devetdeset let Kordonove mame iz Hrastnika

Kordonova mama, danes majhna in drobna ženička, se je rodila v enajstčlanski rudarski družini v Hrastniku pred devetdesetimi leti. Komaj dvanajst let ji je bilo, ko si je že služila kruh z delom v steklarni, nato pa v kamnolomu v Trbovljah. Pri dvaindvajsetih se je poročila. S Tonetom Kordonom sta imela devet otrok. Velika družina in revščina; pa je le neka-ko šlo. Huje je bilo po letu 1938, ko ji je mož umrl in je morala sama skrbeti za lačna usta. Pa ni nikoli tarnala, čeprav je bila marsikatera njena noč »bela«, kakor sama pravi. Ko je bilo najstarejšemu sinu štirinajst let, ji je že pomagal s svojim zaslužkom.

Vojna. Četrtega avgusta 1942 so ji v Celju ustrelili sina Toneta. Ze takoj naslednjo noč so prišli ponjo in ostale otroke. Nemci so jih najprej odpeljali v Celje. Potem so jih ločili. Kako hudo je bilo materi, ko je s transportom drugih nesrečnih žena odšla tujim neznanim

krajem naproti. Po štirih dneh so izstopile. Neusmiljeno in grobo so jih sprejeli oboroženi gestapovci.

Oči se zasolze Kordonovi mami, ko se spomni na tisti

čas, čas, ko je postala številka 16.245. Večkrat je bila tepena in posledice čuti še danes. Noče razmišljati, toda nekaterih spominov tudi starost ne more izbrisati. Tako

imenovani »vivo eksperiment« je še do danes pustil košček igle v prsih Kordonove mame in slepo levo oko. Vse to so posledice Auschwitza. In kar je bilo najhujše: dve leti in pol ni vedela o usodi svojih otrok.

Julija 1945 se je vrnila domov. Domov? Saj njenega doma ni bilo več. Prišli so tudi njeni otroci. Treba je bilo prijeti za delo, graditi nov dom in novo življenje. Kordonova mama je vse to zmogla. Vključila se je tudi v družbenopolitično življenje. Vsa povojna leta deluje v borčevskih organizacijah. Še danes je aktivna v odboru sekcije internirancev Hrastnika.

Še vedno se devetdesetletna Kordonova mama veseli življenja. Vse njene znanke, vsi prijatelji, člani ZB NOV, sekcije internirancev ter občinski odbor ZZB NOV Hrastnik so ji ob njenem devetdesetem rojstnem dnevu zaželeli še veliko čvrstih let in zdravja.

P. V.

Zastave – simboli, pod katerimi so se partizani borili, jurišali, žrtvovali življenja za en sam cilj – svobodo. Te, ki jih predstavljamo, so iz slovenskih enot ali pa jih je mladinci in mladinke, ki so sodelovali v NOB, prav gotovo nosijo v sebi spomin na svojo zastavo. Mogoče so jo nosili razvito, morda sodelovali pri njeni izdelavi.

65

Zastava 13. proletarske brigade Rade Končarja: slovenska, na belem polju je nad zvezdo napisano: XIII. PR. BRIGADA, na modrem polju: Z. M. S. ŠKOFLJE, na rdečem: SLOV. PRIMORJE. Velikost: 180x100 cm. Shranjena je na Reki.

66

Zastava 13. proletarske brigade Rade Končarja: jugoslovanska, na njej je z rumeno vrvico izvezen napis: BORČIMA XIII. PROLET. BRIG. ZMS LESKOVEC.

Štirideset let pozneje Zapiski z Raba

Avgust 1982

Na Suhi panti je kot na mravljišču. Iznad gostega zelenja borov, cipres, brinja in drugega mediteranskega drevja se dvigata hotela Eva in Carolina, pred njima pa se leskeče v soncu lakirana pločevina vseh mogočih barv – avtomobili slovečih znamk, zvečine veliki in razkošni. Prevladujejo tisti iz Nemčije in Avstrije, precej pa je tudi italijanskih in francoskih. Naši so zelo redki. Ceste preplavlja vrvež. Duh po borovih iglah in smoli se tod umika bencinskemu izpuhu iz avtomobilov.

Med mogočnimi hoteloma je v gozdu blodnjak bungalovov. Kakšnih 150 jih je. Med njimi so speljane tlakovane stezice, vse enake in čudno zvite. Komaj najdeva z ženo bungalov, ki nama je namenjen. V sobi se oddahneva.

Kje je ta Suha punta?

To je del obale otoka Raba, oddaljen kakšne 4 kilometre od mesteca z enakim imenom in prav toliko od Kamporja, kjer je bilo pod italijansko okupacijo od julija 1942 do septembra 1943 koncentracijsko taborišče za odpisane rajo iz Ljubljanske pokrajine in Gorskega kotarja. Z asfaltirane ceste, ki se vzpenja čez griček proti morju, se lepo vidi prekleto dolina in nad njo belo pobeljeno šolsko posopje, kjer je stanoval komandant taborišča in otoka karabinjerski podpolkovnik Vincenzo Cujuli.

Takrat še ni bilo te asfaltirane ceste in tudi turističnega centra na Suhi panti ne. Vse to so zgradili v zadnjih dveh desetletjih, kot so zgradili tudi druge ceste in še marsikaj. Po zaslugi turizma je rabska občina doživela pravo metamorfozo. Ob morju rastejo hiše kot gobe po dežju. Pred

dobrimi dvajsetimi leti tod še kolesa nisi videl – kje pa naj bi se bili z njim vozili, ko ni bilo ustreznih dohodov do naselij – zdaj pa vidiš toliko avtomobilov, da jih ne moreš prešteti, ne samo tistih s tujo registracijo, ampak tudi domačih. Oslov, ki so nekoč tvorili vse blago, od kmetijskih pridelkov do opeke in kamenja, je čedalje manj. Tu in tam vidiš poleg njih kakšno kozo in več ovac. (Ovčereja se je v zadnjih letih precej povečala – na otoku je kakšnih 15.000 ovac – ker se ovčje meso dobro prodaja, zlasti med poletno sezono.)

Mimogrede pokukam v razkošno hotelsko avlo. Neki uslužbenec me vpraša v nemščini, kaj želim. Ko mu odgovorim v domačem jeziku, me z drugimi vred ošine s pogledom rahlega začudenja, kot bi hotel reči: kaj pa je tebe treba bilo... Še bolj se začudi, ko mu zastavim nekaj vprašanj:

»Ali ni bilo tukaj med vojno fašistično koncentracijsko taborišče?«

»Da, bilo je, toda ne tukaj, marveč v Kamporju.«

»Saj Kampor je zelo blizu...«

»Se morda pri vas dobi prospekt, kjer je opisana kratka zgodovina taborišča?«

Uslužbenec zamahne z roko, kot bi hotel odgnati obada: »Kakšen prospekt, saj še časopisa in razglednic nimamo!«

»Tudi časopisa ne?«

»Čujte, tukaj letujejo skoraj sami Nemci. Ti dobivajo svoje časopise po pošti. Domačih gostov je zelo malo. Če hočete kupiti kak naš časopis, razglednico ali prospekt, morate v mesto. Tam imajo vse.«

V mestu Rabu pa sem se že ustavil in sem zaman povpraševal po prospektu o taborišču. Na taborišče spominja le cestni smerokaz z napisom **Grobje žrtava fašizma**.

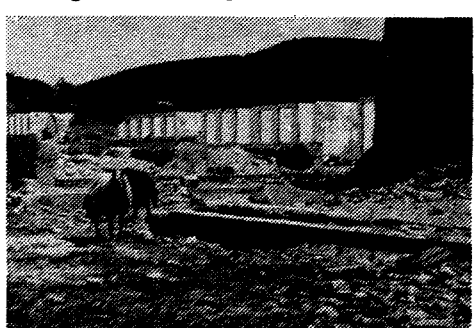
Drugi dan.

Nebo je rahlo zamegljeno, kopalce odganja s plaže veter. Takšno vreme je kot nalašč za spreho-

de. Z ženo jo mahneva po stezi ob obali, in ker bi se rada sprehodila v miru, zavijeva po ozki asfaltirani poti v gozd. Mir, tišina, opojne vonjave...

Zdaj zavijeva na severozahodno stran in čez asfalt na gozdno cesto. Srečujeva delavce Gozdne uprave Senj, tu in tam naju prehitijo avtomobil tuje registracije. Kakšen gozd! Največ je borov, ki stojijo med belimi skalami kot plečati velikani. Brinje (tukaj mu pravijo smrika) se je razkošatilo v stožčasta drevesa, ki so tako živo zelena, da se človek vpraša, od kod jemljejo v takšni suši življenjsko moč. Gozd se širi tja do obale in do Svete Mare, ki pa je predaleč, da bi jo danes obiskala.

Pred 40 leti sem kot jetnik nešteto krat zrl proti temu gozdu oziroma proti robu hriba, kjer se

Ostanki taborišča

začenja. Kaj neki je tam? Kam se pride s tistega brega? Vse, kar je bilo zunaj taboriščne bodeče žice, je bilo za interniranje tabu. A tudi kasneje nisem utegnil nikoli zaviti na to stran. Tako šele po 40 letih odkrivam to gozdno prostranstvo z osvežujočim hladom in dehtečim ozračjem. Pri tem se spominim, kako smo v poletnih dneh 1942 hrepeneli po senci, ki je ni bilo v taborišču nikjer. Če si se zleknil pod šotor, ti je bilo še bolj vroče, ker platno ni moglo zadržati pripeke. Na glave, ki so bile ostržene na balin, smo si privezovali robce

in cunje. Marsikdo izmed starejših jetnikov je omedlel. Komaj smo čakali noči, da se je malo ohladilo. Najhuje pa je bilo tistim, ki so jih zaradi kakšnega prekrška privezali h kolu.

In še nekaj odkrijem na poti skozi gozd. Na previsu proti obali čepi med drevjem zajeten bunker, ki so ga okupatorji zgradili za obrambo pred morebitnim vdorom partizanov na otok. Skozi line, kjer so nekoč strašile cevi mitraljezov, silita srobot in slak. Vse tiho je naokrog, bunker pa čemi ob poti kakor pobita pošast.

Tretji dan.

Popoldne se odpraviva z ženo v Kampor. Ob cesti se vrstijo skoraj do nekdanjega taborišča nove hiše z napisom »Zimmer frei«. Le taboriščni kompleks je ostal skoraj nespremenjen: razen nekaj koruznih njiv in zanikrnega grmicevja ni tod ničesar.

Lastniki parcel so speljali tik ob cesti nizke ograje. Rad bi se ustavil, pa nimam kje parkirati. Naposled zavijem na pot ob gričku, kjer je bil nekoč žaromet, ki je noč za nočjo tipal po dolini, da ja ne bi kdo ušel izza bodeče ograje.

Na robu nad potjo stoji stara ženica v črni obleki in veže dračje v metle, prav take, s kakršnimi smo nekoč pometali po taborišču, le da so malo lepše oblikovane.

»Dober dan! Vi ste domačinka, kajne?«

»Sem, ampak ne prav od tod, marveč s tiste strani. Tamle je bila naša hiša, glejte,« mi pokaže svetlo sivo poslopje na bregu.

Poslopje se mi zdi znano, ko sem bil v taborišču, sem se večkrat oziral tja.

»Jaz sem bil tukaj interniran. Skoraj 14 mesecev sem preživel za žico. Se vi spominjate tistih časov?«

»Kaj se jih ne bi spominjala! Stara sem, a še zmeraj podoživljam tiste dni. Tista hiša na bregu, glejte...«

Zdaj se mi posveti. Tam je bila prva taboriščna ambulanta – za ene »blažev žegen«, za druge zadnja postaja.

Politika odlikovanj

Na TV-15 in na republiški odbor ZZB NOV Slovenije se občasno obračajo posamezni borci NOB in združenja borcev ter združenja vojaških invalidov z vprašanjem, ali je še možno predlagati posamezne udeležence za odlikovanje z odlikovanjem SFRJ za zasluge med NOB, nekateri pa ob tem opozarjajo, da vrsta udeležencev NOB ni prejela nobenega odlikovanja ali ni bila ustrezno odlikovana. Skušal bom vsem odgovoriti.

Odlikovanja SFRJ podeljuje predsedstvo SFRJ na podlagi zveznega zakona o odlikovanjih SFRJ (Uradni list SFRJ, št. 40/73 z dne 19. 7. 1973 in št. 58 z dne 31. 12. 1976) ter Dogovora o uporabi zakona o odlikovanjih SFRJ, ki so ga sprejele vse socialistične republike in socialistični avtonomni pokrajini in je bil izdan v posebni brošuri 1978. leta.

Odlikovanja SFRJ so priznanja, ki se podeljujejo za dejanja, ki zaslužijo splošno družbeno priznanje. Podeljujejo se za večletno uspešno delo, ki je pomembno za socialistično samoupravno skupnost ter za posamezna družbenokoristna dela, delovne in druge velike uspehe, dosežene z velikim naporom in požrtvovanjem ali ob nevarnosti za zdravje in življenje.

Odlikujejo se lahko posamezniki, organizacije združenega dela in druge samoupravne organizacije in skupnosti ter enote oboroženih sil.

Pobudo za odlikovanje lahko da družbenopolitična organizacija, organizacija združenega dela in druga organizacija ter državni organ.

Odlikovanja je več kot tri desetletja podeljeval tovariš Tito, po njegovi smrti pa jih podeljuje predsedstvo SFRJ.

Politika odlikovanj v sedanjem trenutku mora spremljati in odražati razvoj naše socialistične samoupravne skupnosti ter podpirati in spodbujati prizadevanja delovnih ljudi in občanov za vsestranski napredek družbenoekonomskih odnosov, krepitev ljudske obrambe in družbene samozaščite, utrjevanje bratstva in enotnosti ter enakopravnosti jugoslovanskih narodov in narodnosti, uresničevanje gospodarske stabilizacije in zagotavljanje materialnega in družbenega razvoja na vseh po-

dročjih in ravneh. Politika odlikovanj je tudi pomemben sestavni del družbeno dogovorjene kadrovske politike, za kar morajo skrbeti nosilci te politike na vseh področjih in ravneh.

Po podatkih, s katerimi razpolaga komisija SR Slovenije za odlikovanja, je bilo od 1966. leta dalje* podeljeno delovnim ljudem in občanom ter borcem NOB in SR Slovenije 52.643 redov in 12.513 medalj ali skupno 65.156 odlikovanj SFRJ. Od tega je bilo borcev NOB približno 30 do 35%.* Če upo-

števamo, da je v SR Sloveniji nekaj nad 114.000 borcev članov ZZB NOV Slovenije, skupaj z nečlani pa približno 150.000, pomeni, da je bilo v zadnjih 16 letih odlikovanih 20-22 tisoč borcev NOV ali 13-15% vseh še živelih borcev NOB v naši republiki. Očitno je, da se iz leta v leto večja števila odlikovanih delovnih ljudi in občanov, ki niso bili udeleženci NOB, kar je vsekakor razumljivo, saj to odraža današnje družbenoekonomske odnose, upoštevajoč dejstvo, da je le še nekaj nad 10% borcev v rednem delovnem razmerju.

Na vprašanje, ali je še možno podeljevati odlikovanja za zasluge med NOB, je v načelu odgovor pritrdilen, vendar to ne velja za vse rede in medalje, ki so se še do nedavna podeljevali udeležencem NOB. Ob tem velja pripomniti, da je komisija predsedstva SFRJ za odlikovanja že 1973. leta sklenila, da se preneha podeljevati odlikovanja SFRJ izključno za vojne zasluge in da tega ne kaže uresničiti tudi ob jubilejnih obletnicah, kot je npr. 40-letnice vstaje, in da ni potrebno dajati pobud za odlikovanje tistih udeležencev NOB, ki so že bili odlikovani za zasluge med NOB.

Če združenja ali organizacije ZB NOV ugotovijo, da so med aktivnimi in zaslužnimi udeleženci NOB tudi takšni borci, ki do sedaj niso bili ali pa niso bili ustrezno odlikovani za zasluge med NOB in v povojni izgradnji socialistične družbe, naj dajo pobudo za odlikovanje komisije skupščine občine za odliko-

vanje in pri tem uporabijo določila 14. in 16. točke zgoraj navedenega Dogovora o izvajanju zakona o odlikovanjih SFRJ s pripombo, da v obrazložitvi pobude navedejo medvojne in povojne delovne zasluge posamezne osebe.

Za odlikovanje udeležencev NOB v sedanjem trenutku pridejo v poštev predvsem red zaslug za narod, red bratstva in enotnosti, medalja zaslug za narod in medalja za zasluge ter nekatera druga odlikovanja pri katerih je v utemeljitvi pobude mogoče navezati na obdobje NOB.

Na vprašanje, ali je še mogoče odlikovati enote in službe NOV in POS z odlikovanji SFRJ, je treba odgovoriti odklonilno. Predsedstvo SFRJ je namreč že dne 1. 7. 1981 na svoji seji sklenilo med drugim tudi to, da se ne bodo več podeljevala vojna odlikovanja (red narodnega heroja in druga) za vojne zasluge vojnimi enotami, mestom in posameznikom, o čemer je tedaj predsedstvo republiškega odbora ZZB NOV Slovenije seznanilo občinske odbore ZZB NOV in odbore ZZB NOV posebnih družbenopolitičnih skupnosti.

Predsedstvo SR Slovenije, ki je 23. 6. 1982 obravnavalo poročilo komisije SR Slovenije za odlikovanja, je priporočilo vsem samoupravnim organizacijam in skupnostim, da naj pri nadaljnjem delu na področju politike odlikovanj posvetijo posebno pozornost naslednjim nalogam:

- Nujno je, da politika odlikovanj spremlja razvoj naše socialistične družbe, da podpira in stimulira napore pri izgradnji samoupravnih družbenoekonomskih odnosov, krepitev obrambe, varnosti in neodvisnosti države, utrjevanju bratstva in enotnosti naših narodov in narodnosti, uresničevanju gospodarske stabilizacije ter materialni in družbeni razvoj na vseh ravneh. Zato je nujno, da se vsi subjekti, ki sodelujejo pri pobudah za odlikovanja in pri proučitvi predlogov za podeljevanje odlikovanj, zavzamejo za doslednejše uresničevanje dogovorjene politike odlikovanj in odločno odpravljanje slabosti, ki so se pokazale v dosednji praksi. Da bi se dosegel ta cilj, je nujno potrebno, da se kriteriji pri izbiri posameznikov in kolektivov, kot tudi vrst in stopenj odlikovanj dosledno uporabljajo, kar bo tudi utrdilo moralno vrednost odlikovanj.

- Komisija za odlikovanja naj za odlikovanje predlaga več mladih delavcev in strokovnjakov, zlasti novatorjev in racionalizatorjev, ki izstopajo z zaslugami v vseh vejah neposredne proizvodnje in drugih družbenih dejavnostih.

- Večjo pozornost je treba posvetiti predlaganju za odlikovanje za izredno družbenokoristna dela, posebne delovne in druge uspehe, dosežene v krajšem časovnem obdobju (v skladu s točko 2. b dogovora o izvajanju zakona o odlikovanjih SFRJ).

- Odlikovanja najzaslužnejšim jugoslovanskim

osebnostim ob jubilejih naj se praviloma podeljujejo samo enkrat, ob tem naj se da prednost delovnim jubilejem pred življenjskimi.

- Dosedanja praksa, da se posamezniki po poteku petih let avtomatično ponovno predlagajo za odlikovanje, je treba odpraviti; v obrazložitvi vsakega predloga za ponovno odlikovanje na osnovi točke 2. a dogovora o izvajanju zakona o odlikovanjih je potrebna posebna obrazložitev, ki naj navede konkretne zasluge, dosežene po prejemu zadnjega odlikovanja.

- Pri predlaganju za odlikovanje za večletno uspešno delo je treba upoštevati postopnost pri izbiri vrste in stopnje odlikovanj tako pri prvem kot tudi pri naslednjih odlikovanjih.

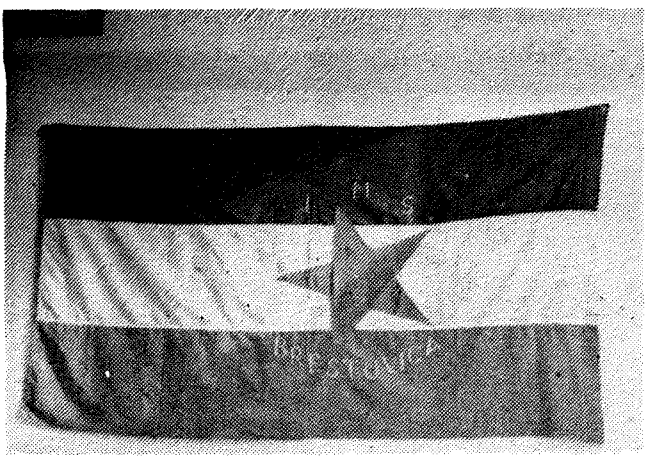
Poleg navedenih nalog je potrebno zagotoviti, da bodo odlikovanja pravočasno in na svečan način vročena v sredinah, ki so dale pobudo za odlikovanje, ter da se o svečanih izročanjih odlikovanj obvesti širšo javnost.

Predsedstvo SR Slovenije tudi priporoča, da naj bodo komisije skupščin občin za odlikovanja sestavljene na delegatski osnovi in da naj bodo v njih delegatsko zastopane vse družbenopolitične organizacije ter družbenopolitične skupnosti, tako da bodo komisije sposobne vsestransko politično presojati in odločati.

Marjan Lenarčič

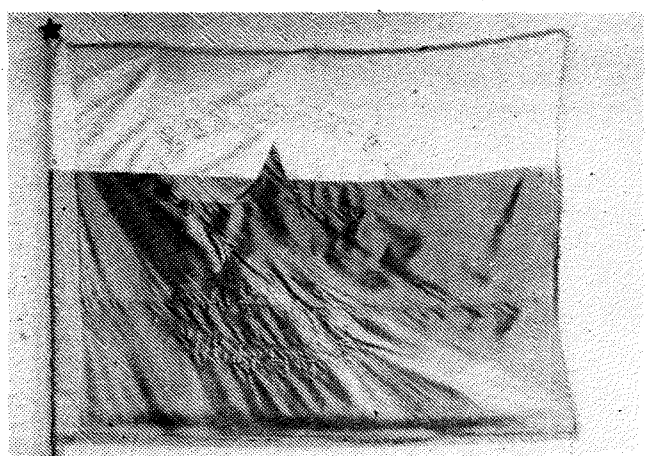
*od tedaj dalje so na voljo zbrani podatki pri komisiji predsedstva SFRJ za odlikovanja
**točnega števila ni mogoče podati, ker o tem ni podrobnejše evidence

Jil je naredila in darovala slovenska mladina. Razstavljene so v muzejih in vojnih poštah širom po Jugoslaviji. Zelo malo je podatkov o njih. Borci, starešine, tedanji laji.

67

Zastava 3. krajiške proletarske brigade: jugoslovanska, darilo LMS Brestovica. Na njej je s svileni nitjo izvezen napis: LMS BRESTOVICA. Spodnji rob je obšit z resami. Velikost: 150x90 cm.

68

Zastava 3. krajiške proletarske brigade: slovenska, darilo P. D. Slovan Padriče. Okoli peterokrake zvezde je izvezen napis: P. D. SLOVAN PADRIČE TOVARIŠEM JLA. Zastava je obrobljena z resami. Velikost: 120x100 cm.

Podatke in slike zastav zbral podpolkovnik JLA Stevan Kovačević.

Prosimo, da podatke o objavljenih zastavah pošljete na TV-15, Miklošičeva 28, Ljubljana.

»Tista hiša je bila naša,« nadaljuje starka. »O, nikar ne mislite, da smo jo zapustili prostovoljno. Nekega dne poleti 1942 so pridrveli Italijani in nam ukazali, naj jo takoj izpraznimo. Pustili so nam uro časa. Morali smo se preseliti na drugo stran, v dolino. Jokali smo in prosili, pa ni nič pomagalo...«

»So vam dali kakšno odškodnino?«

»Tako kot vam... Prosili smo zanjo, a dobili nič. Z našo družino so bili zelo strogi, sumili so, da imamo zveze z odporniško organizacijo, kar je bilo sicer res, a dokazov za to niso imeli. Stalno so nas nadzorovali.«

»Ste vedeli, kaj se dogaja v taborišču? Da tam živijo ljudje – tudi družine z otroki – v nečloveških razmerah ter umirajo od glada in bede?«

»Da, vedeli smo, čeprav se taborišču nismo smeli približati. Toda če sem šla malo više na breg, sem videla, kako jetniki nosijo po cesti rakve z mrtvimi sotrpini. Slišali smo jok in krike, zlasti tisto grozno septembrsko noč, ko se je nad dolino razdivjala nevihta in je taborišče preplavila voda... To je bilo v nebo vpajoče trpljenje. Radi bi vam bili pomagali. Toda kako, s čim?«

Z grička, kjer je bil žaromet, se razgledam po dolini, ki leži kot na dlani pred mano. Na taborišče spominjajo samo betonski ostanki umivalnic in stranišč, ki so bila zgrajena spomladi 1943 (prej so rabile v ta namen navadne jame z nekaj tramovi in deskami). Nad dolino lebdi odsev mizerije in trpljenja, ki ga kičeča turistična rast v neposredni bližini ne more zasenčiti.

Spustim se na cesto in grem na drugo stran, kjer stoji steber s spominskim napisom o nekdanjem taborišču. Na žalost so črke na razjednem betonu tako obledle, da ne morejo nikomur zbuditi pozornosti. Prej bi prebral napis na kakšnem rimskem ali srednjeveškem nagrobniku ali na cerkvenem portalu kot na tem stebru: ob treh stopnicah, kjer je bil vhod v glavno (moško) taborišče, center fašističnega genocida na otoku, »locus terribilis« (strašen kraj), kot bi ga označil kak antični kronist. Tu sem konec julija 1942 lačen in

zdelan, ostrizen na balin, oblečen v preparjene cape med množico sotrpinov prestopil prag v taborišče za bodečo žico, kjer je postal moje bivališče marogast šotor, pravzaprav le prostorček zraven petih tovarišev v njem. Od takrat pa do kapitulacije Italije nisem prestopil praga nobene zidane hiše. Ponoči se mi je neštokrat sanjalo o strehi nad glavo, o mizi in stolič okrog nje...

Po nekdanjem »trgu lakote« stopica ob palci star mož z razbrzdanim obrazom. V bližini zariga osel, privezan na dolgo vrv, malo dalje, ob krkljavem grmičevju, poskakujejo tri kozje. Mož je za pastirja. Nekdanji »trg lakote« rabi za pašnik, saj kaj drugega razen revne trave tod ne more zrasti. Nedaleč stran, odstran odtočnega jarka pa so njive z bujno koruzo.

Na pozdrav mi mož prijazno pokima, zažmuri z očmi in se zvedavo zazre vame. Ko skušam začeti z njim pogovor o nekdanjem taborišču in pokažem z roko proti nekdanji komandi, ugotovim, da je naglušne. Menda me ima za kakšnega občinskega uslužbenca.

Naposled mu le dopovem, da sem bil med vojno tu interniran, in ga vprašam, ali se spominja taborišča.

»Aha, vi ste iz Slovenije... Dobro se spominjam, toda taborišče sem videl le od daleč. Glejte, tamle je moja hiša,« pokaže proti gozdnatemu kotu v smeri Supetarske Drage. »Gledal sem, gledal... in kaj sem videl? Ljudi kot mravelj, bodečo ograjo, šotor pri šotoru, stražne stolpe vse naokrog...«

»Ampak tod drži pot, ki je glavna zveza z drugimi deli otoka. Kod ste pa hodili?«

»Po tej poti nismo smeli, prepovedali so nam. Ob nedeljah smo zahajali k Sveti Eufemiji k maši, toda drugod, po stezah na tistih gričih... Kaj smo prestali! Zaradi taborišča je bilo polje uničeno, tod še zdaj nič ne rodi. Da se vsaj ne bi več vrnilo kaj takega, bože sačuvaj!«

Stopim k odtočnemu jarku, ki je ves zaraščen s trstičjem in ščavjem. Mimo nog mi švigne kača temno sive barve, prav taka, kakršna mi je nekega

popoldne, ko sem ležal brez srajce pod šotorom, lezla čez trebuh. Iščem prostor, kjer sem ob septembrski poplavi leta 1942 bredel vodo do stegen. Pred mano se v duhu vrstijo prizori groze, ki me včasih še zdaj mučijo v sanjah. Vidim izmzgane obraze sotrpinov, ki jih je že zaznamovala hladna roka smrti in sem ob njih trepetal za lastno življenje. Vidim vsakdanji sprevod smrti, ki se pomika proti pokopališču, in za rakvami matere, ki so tako oslabele, da komaj še zmorejo jokati za mrtvimi otroki. Vidim jetnike, ki se na smetiščih tepejo za olupke in zeljinate storže. Slišim hropeče besede starca, ki pred zadnjo uro zama prosi za duhovnika. Naposled mi vstane pred očmi podoba komandanta Čujulija, ki jezdi med trepetajo na belem konju in se razgleduje po dolini solza in gorja kakor Mefisto...

Ozrem se še proti šoli, kjer je bila taboriščna komanda. Toda prav od tod je ni videti – pogled mi zastira velika, košata črnika, ki je med vojno ni bilo. Drevo je zraslo po osvoboditvi, kot bi hotela narava zastreti minulo, ublažiti boleč spomin na ure trpljenja in ponižanja.

Moja zadnja postaja na današnjem sprehodu je grobišče žrtev. Ob glavnem spomeniku prižgem svečo, ki pa takoj ugasne v vetru; zato jo odnesem v žaro pri Pregljevem mozaiku, ki je razmeroma dobro ohranjen. V spominsko knjigo se ne morem vpisati, ker je ni oziroma ni nikogar, ki bi jo prinesel iz pokopališke hišice.

Prevzame me še ena boleča misel. Od takrat, ko se je začela tragedija eksodusa iz Dolenjske in Notranjske ter Gorskega kotarja pod bičem italijanskega fašizma, je letos minilo 40 let. Takrat so gorele slovenske in hrvaške vasi kot v turških časih. Ječe so bile premajhne, taborišča so se polnila. Na moriščih so padali talci. Fašistična maščevalna slaga je dosegla vrhunec na tem otoku, v taborišču, kjer je bila vsem jetnikom namenjena smrt od lakote in bolezni in kjer so popoln zločin preprečile le mednarodne okoliščine, preobrat v spopadu dveh sovražnih si si batorov, h kateremu je

pripomoglo tudi orožje jugoslovanskih partizanov.

Usodni dogodki, pretresljiva štiridesetletnica... Toda nikjer nisem opazil pobude, da bi opozorili nanjo s kakšno svečanostjo, še članka o teh dogodkih nisem nikjer zasledil...

Četrtega dne obiščem še Sveto Eufemijo. Pred starim samostanom je precej avtomobilov. Obiskovalci se zanimajo predvsem za cerkev in samostanski muzej, lapidarij. Midva z ženo pa zavijeva na pokopališče in poiščeva spominski steber z napisom, da so v avgustu 1942 pokopali tukaj 19 otrok, prvih žrtev taborišča. (Tukaj so jih pokopali zato, ker centralno taboriščno pokopališče še ni bilo nared.)

Kako skromen, reven je ta steber v primerjavi z okolico! Vse povsod vidiš pozlačene napise ali take z dobro vidnimi črnimi črkami – napis o teh otrocih, ki so morali prvi v taborišču umreti od lakote, pa je skoraj neviden.

Kmalu zatem preberem v zagrebškem Vjesniku članek o otoku Rabu. Ta otok, ki meri 94 kvadratnih kilometrov, lahko sprejme 25.000 turistov. Za njihovo udobje skrbi delovna organizacija Imperial, ki ima osem tozdov, vrh tega ima v zakupu 12.000 ležišč v zasebnih hišah. Otok je povezan prek direktne avtobusne zveze z Zagrebom in Reko. Sem se lahko vsak dan pripelješ tudi z ladjo, dvakrat na teden po »brzi progi«. Turisti z osebnimi avtomobili prihajajo na trajektih – iz Senja ali Baške na Krku do Loparja in iz Jablanca do Mišnjaka. Ta trajektna zveza spada pod Rapsko plovidbo. Obratuje vsake pol ure od zgodnjega jutra do večera.

Da, turizem je v zadnjih dveh desetletjih prinesel otoku blagostanje, ki je vidno na vsakem koraku.

Ob misli na to blagostanje pa mi spet vstane pred očmi steber na pokopališču pri Sveti Eufemiji, samcat in ubog, razjeden od burje in nalivov, z napisom, ki je skoraj neviden...

France Sušteršič

JELOVICA

**ŠKOFJA LOKA vam iz svojega
proizvodnega programa nudi:**

- program oken
JELOBOR (vezana okna)
TERMOTON (zastekljena
izolacijska okna)
- naoknice s fiksnimi in
gibljivimi lamelami, rolo omarice
in žaluzije
- hrastova in mahagonijeva
notranja vrata, hrastove in
mahagonijeve vidne podboje
brez ali z nadsvetlobo
- hrastova in macesnova
vhodna vrata s stransko svetlobo
in garažna vrata

Za vse podrobnejše informacije zavrtite telefon ali se osebno
oglasite v naši maloprodajni trgovini v Škofji Loki, Kidričeva 58
tel. (064) 61-361, (064) 61-185.

JELOVICA

**GRADITE Z NAMI IN USPELI
BOSTE!**

**MESNA INDUSTRIJA
PRIMORSKE**

n. sol. o. Nova Gorica
65001 Nova Gorica, tel. 22011, p. p. 101

tozd komerciala

o. sub. o. Nova Gorica

Nova Gorica, Panovška cesta 1

BORCI, INVALIDI, REZERVNI OFICIRJI

opozarjamo vas na ugoden nakup KRAŠKEGA PRAVEGA PRŠUTA, ki ga dobite
v maloprodaji. Posebej pa priporočamo nakup v sklopu ozimnice. Poleg pršuta
priporočamo še MORTADELO in ostale priznane mesne proizvode.

**Naročam tednik »TV 15«
za najmanj eno leto**

Ime in priimek

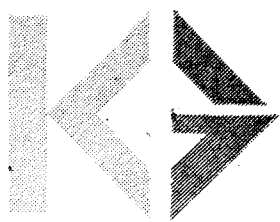
Ulica, hišna št.

Kraj

Pošta

podpis

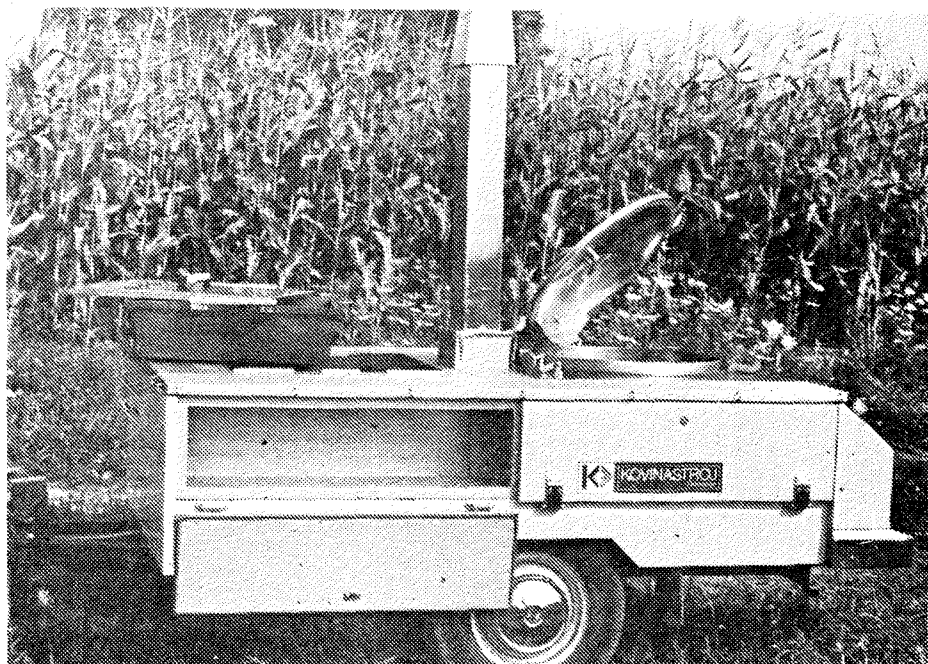
Franc Štefe-Miško

KOVINASTROJ

tovarna gostinske
opreme 61290
Grosuplje

Grosuplje, Adamičeva 36
telefon: n.c. (061) 771-411, 771-026, 771-423, 771-406, 771-435
telex: 31552
telegram: KOVINASTROJ Grosuplje
žiro račun: 50130-601-31156

OPIS

Možna je izvedba kuhinje na trda goriva

Kuhinjo sestavljajo: kotel prostornine 80 l, ponev iz sive litine prostornine cca 40 l ter ravna delovna površina. Ob straneh je prostor za shranjevanje dimnika, dvigalk za fiksiranje kuhinje, kolesnih podstavkov ter pribora. Kuhinja je pritrjena na podvozje, ki je vzmeteno in opremljeno z naletno zavoro. Na podvozju je montirana oprema: podporno kolo, ročna ter varnostna zavora in rezervno kolo. Dvoslojni plašč kotla je napolnjen z glicerinom, ki omogoča dolgotrajnejše vzdrževanje želene višje (pripravljalna temperatura) ali nižje temperature (hladnih napitkov).

TEHNIČNI PODATKI

- mere: 3130 × 1340 × 1050 mm
- teža: 520 kg
- prostornina kotla: cca 40 l
- gorivo: plin iz jeklenk
- poraba plina - kotel: cca 0,8 kg/h
- moč vlečnega vozila: vsako vozilo jugoslovanske proizvodnje

MOŽNOST KUHANJA

- 250 enolončnic na eno kuhinjo
- 400 toplih napitkov (2 dcl) na eno kuhinjo
- 200 kosil (sestavljeno iz dveh jedi) na eno kuhinjo
- priprava jedi na žaru (ponev kot žar)
- vkuhanje gozdnih sadežev (jagodičje, gobe itd.) 80l/h

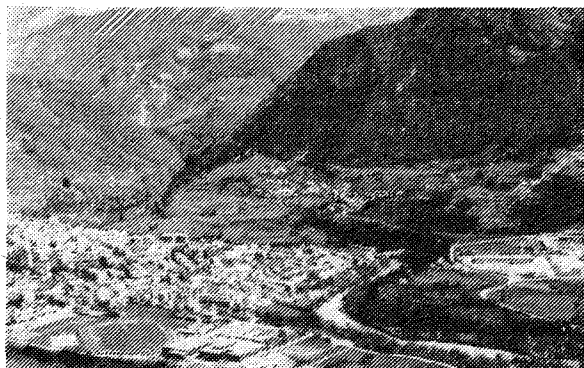
**TOZD »GOSTINSTVO«
TOLMIN, o. sub. o.**

Tel.: (065) 81-911
Poštni predal: 29
Tolmin, Trg Maršala Tita 1
Žiro račun: 52030-601-13495

**TOZD GOSTINSTVO
TOLMIN**

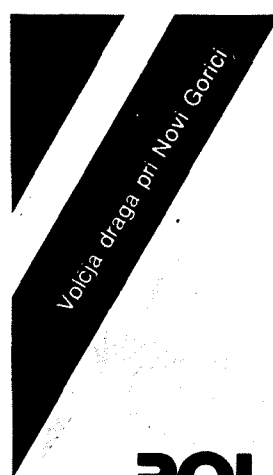
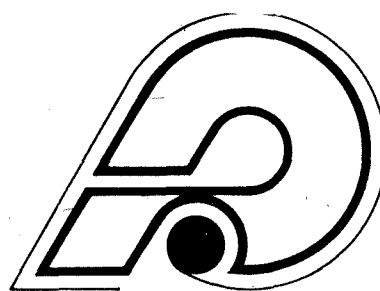
HOTEL KRM TOLMIN

**HOTEL SOČA
Most na Soči**

**INVALIDI
BORCI
REZERVNI
OFICIRJI**

Obiščite hotel Krm v Tolminu in hotel Soča v Mostu na Soči, kjer boste dobro postreženi in se boste odlično počutili v prelepi Soški dolini.

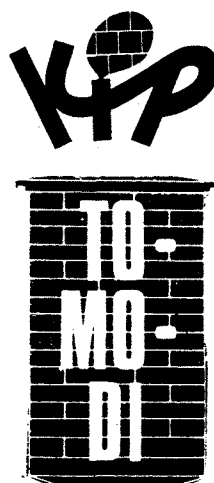

POLIGALANTPLASTIK

Industrija za predelavo
plastičnih mas

65293 Volčja draga pri Novi Gorici - Jugoslavija
telex: YUPOLING 34 388 - telefon (065) 53-013.

Čestitamo k 25-letnici podjetja

**MONTAŽNO
INDUSTRIJSKO
PODJETJE**

Ljubljana, Opekarska 13

TELEFON: CENTRALA: 212-011 ŠEF KOMERCIALE: 218-347 TELEGRAM: KIP Ljubljana - Tekoči račun 50101-601-23238; TELEX: 31420 YU-KIP

CERKNO

Po 57 letih prvič na Porezen

V sodelovanju z družbenopolitičnimi organizacijami iz Cerknega, brigado »Srečka Kosovec«, s Planinskim društvom Cerkno, z Gorenjskim vojnim področjem in inženirskim bataljonom XXXI. divizije je bil v nedeljo, 4. IX. organiziran spominski pohod na Porezen, v spomin ujetih in nato ustreljenih 135 borcev narodnoosvobodilne vojske in političnih delavcev, ki so se v zadnji ofenzivi prebijali iz sovražnikovega obroča prek Porezna, Petrovega Brda, Sorške planine in Jelovice v Bohinjsko dolino.

Kljub številnim prireditvam po vsej Sloveniji se je pohoda udeležilo nekaj sto udeležencev, med njimi tudi takšni, ki so se na 1622 metrov visok Porezen prvič povzpeli. Vzglede primer je trdna volja in vztrajnost 57-letnega Jožeta Starca, nekdanjega borca in kurirja iz Ljubljane, ki je korajžno naskočil Porezen. »Ker mi je to prvi pohod nasploh, sem se ga nekoliko ustrašil, vendar se bom pohoda še udeležil!«

Ob tej priložnosti so ob spomeniku na Porezu položili venec in izvedli priložnostni kulturni program. Vsem zbranim je med drugim spregovorila sekretarka OO ZSM tovarne Eta iz Cerknega Branka Mrak, srečanje pa se je nadaljevalo pri koči, nekdanji italijanski kasarni.

JOŽE ČURIN

LJUBLJANA ŠIŠKA

Šesti teden upokojencev

Priprave za izvedbo šestega tedna upokojencev Ljubljane – Šiške se bližajo vrhuncu. Pokrovitelj prireditve bo predsednica OS Anka Tominšek. Koordinacijski odbor je skrbno sestavil program, ki se bo odvijal takole:

Nedelja, 19. septembra – otvoritev s trim kolesarjenjem od Smlednika do Vikrč. Proga je dolga 17 km, upokojenci bodo nastopili v dveh skupinah – do 65 let in nad 65 let. Tega dne bodo društva upokojencev po krajevnih skupnostih pripravila tudi razstavo ročnih del upokojencev.

Ponedeljek, 20. septembra – kulturni program v kinu Šiška, nastopili bodo šolarji, dramske in folklorne skupine.

Torek, 21. septembra – prijateljsko športno srečanje s športniki Nove Gorice. Petdeset športnikov – upokojencev se bo pomerilo v balinanju, kegljanju in streljanju. Organizator pripravljata tudi ogled delovnih organizacij, v katerih so nekdanji ustvarjali današnji upokojenci.

Sreda, 22. septembra – prostovoljna očistevalna akcija skupaj z mladino v Mostecu in na zelenicah v krajevnih skupnostih.

Četrtek, 23. septembra – posebni vlak bo popeljal upokojence na izlet v Brežice, kjer si bodo ogledali zanimivosti kraja, se nato lahko kopali v Čateških Toplicah in tam tudi kosili.

Petek, 24. septembra – Center za socialno delo Ljubljana – Šiška in člani RK bodo na domovih in v Domu starejših občanov Marjane Draksler v Dravljah obiskali in pregledali upokojence, ki jih je bolezen prikovala na posteljo. Upokojenci – športniki Cerknice, Celja, Rudnika in Šiške se bodo pomerili v balinanju, svoje znanje pa bodo pokazali tudi šahisti Centra in Šiške.

Sobota, 25. septembra – okrogla miza s predstavniki 17 društev upokojencev in družbenopolitičnih organizacij s pokroviteljem tedna upokojencev. Pogovorili naj bi se o problemih, ki tarejo upokojence.

Organizatorji tedna upokojencev pričakujejo velik odziv med upokojenci in upajo, da bo vsakdo našel v programu kaj zanimivega.

VINKO BOVCAN

Praznik KS Zg. Šiška

»Praznik krajevnih skupnosti Zg. Šiška je bil posvečen spominu na borbene akcije šišenskih mladincev-vosovcev, ki so že v letu 1941, julija in septembra, na Večni poti napadli italijanske patrulje, jim zaplenili orožje, več italijanskih vojakov pa je bilo ranjenih in mrtvih. Spominjamo se torej borbenosti, predanosti in družbenopolitične odgovornosti tedanje mladine, ki je v najtežjih pogojih okupirane Ljubljane zvesto uresničevala programske narodnoosvobodilne zasnove komunistične partije in Osvobodilne fronte.« je med drugim dejal slavnostni govornik Milan Špolar, predsednik KK SZDL na osrednji slavnosti ob krajevnem prazniku Zg. Šiške, 3. septembra v Domu svobode.

Ob tej priložnosti so podelili 183 posebnih priznanj in značk preživelim aktivistom OF, ki so med vojno delovali na območju krajevnih skupnosti. Priznanja so prejeli tudi pripadniki CZ in ZRVŠ, vse prisotne pa je pozdravil in se v imenu nagajencev zahvalil narodni heroj Janez Učakar, učenci osnovne šole Riharda Jakopiča pa so gostom in krajanom pripravili bogat kulturni program.

JOŽE ČURIN

MATERIJA

Odkritje spominskega obeležja

Druga septembrska nedelja se je v Matarskem podolju kopala v soncu. Rahla burja je blažila moč sončnih žarkov in blagodejno vplivala na množico domačinov in gostov, ki so se zbirali pod Rožicami pri Materi. Med njimi so bili nekdanji borci Istrskega odreda in aktivisti, ki so se borili za svobodo na tem koščku slovenske zemlje. Tu je bil tudi Karlo Maslo-Drago, brkinski prvoborec in narodni heroj.

Zbrali so se okrog spominskega obeležja, ki so ga postavili matarski borci v spomin na prve žrtve nacističnega nasilja, ki so padle 13. septembra 1943 od Podrožic do Gabrka onstran Materije. Obeležje stoji na majhni vzpetini nad cesto Kozina-Reka, blizu odcepa za vas Rožice. Predstavlja ga neobdelana kraška skalna gmo-ta, na kateri je marmorna plošča s posvetilom. Kljub preprostosti je obeležje zares lepo. Je v celoti delo članov matarskega združenja borcev NOV, ki jim je z nasveti pomagal domači zidar-ski mojster. Tudi večji del sredstev so prispevali sami, nekaj pa je primaknilo tudi podjetje »Droga Portorož« iz Gradišča pri Materi, še več pa svet tukajšnje krajevnne skupnosti.

Svečanost je začel s pozdravnim nagovorom predsednik krajevnega odbora ZB NOV Materi-ja tovariš Franc Gerželj, slavnostni govornik pa je bil tovariš Stane Koman iz Ljubljane, med-dvojni sekretar SKOJ-a v Istrskem odredu. V svojem govoru je obudil spomin na vojne dni in na okoliščine, v katerih so padle pod nemškimi streli prve žrtve na tem območju. Dotaknil se je tudi naše današnje stvarnosti. Spominsko obeležje je odkril eden prvih domačih aktivistov tovariš Stanko Grk iz Brezovice, v varstvo pa so ga prevzeli prebivalci bližnje vasi Rožice. Vojaki krovzelske garnizije so izstrelili častne salve, med polaganjem vencev k obeležju pa so pevcu pevskega zbora iz Divače zapeli žalostinko. V kulturnem programu so s recitacijami sodelovale učenke osnovne šole Dragomirja Benčiča Brkina iz Hrnelj. Pevci so ob koncu zapeli še nekaj pesmi. Svečanosti je sledilo tovariško srečanje bivših borcev in aktivistov, ki so rekli marsikatero o vojnih in današnjih časih.

S. G.

GOLAC

Žrtvam fašizma

Ob meji med Slovenijo in Hrvaško Istro je vasica Golac, ki je ob leta 1942 do konca vojne nudila zavetje borcem za osvoboditev slovenske Primorske, zlasti borcem Brkinske čete in Istrskega odreda ter kurirjem kurirske postaje P-2.

V soboto 11. septembra 1982 so v tej vasi odkrili spominsko obeležje po načrtih nekdanjega borca Istrskega odreda ing. Ludvika Tumori-ja. Na velikem podstavku iz kosov kraškega kamna in na treh ploščah je 27 imen žrtve fašizma iz te vasi in med njimi 13 borcev NOV. Odkritje tega obeležja so vaščani ob veliki prizadevnosti domačina Franca Juriševiča, ob pomoči krajevnne skupnosti Obrov in občine Sežana pripravljali kar 7 let. Težave so imeli tudi zato, ker so se vaščani po vojni začeli izseljevati, tako kot iz mnogih drugih brkinskih vasi. Izgledov za napredek vasi pač ni bilo nobenih. Zdaj je vas dobila tudi nekaj asfaltirane površine in že je čutiti upanje, da se bo propad vasi ustavil. O tem sta spregovorila tako predstavnik KS Obrov in slavnostni govornik, predsednik skupščine občine Sežana, Tihomir Kovačič.

Vaščani so za slavnost vas nenavadno lepo okrasili, posebno pozornost pa so posvetili kulturnemu programu. Iz Izole je sodelovala godba na pihala in pevski zbor ter igralci Ernest Zega, ki je za izredno lepo povedane pesmi Kajuha in Bora požel največ priznanja. Lep recital pa so izvedle tudi učenke osnovne šole iz Hrnelja pri Kozini.

Tri stvari pa so dale celotni slavnosti še poseben poudarek: da se je slavnosti udeležil skoraj celotni še živi komandni kader Istrskega odreda, da se je domačinom s prisrčnim nagovorom zahvalil nekdanji borec Brkinske čete in Istrskega odreda Mirko Remec in da spominsko obeležje krasi verz primorskega rojaka, pesnika, Cirila Zlobca:

Brez groze smrti zdaj zveni vaš glas
v globino zemlje in časa pokopan.
Brez groze smrti, kot iz sanj
prihajate zvečer kramljat med nas.

STANE KOMAN

LJUBNO

Pomnik borcema

Pri domačiji Ramšak v bližini Smrekovca v občini Ljubno so odkrili spominsko obeležje sekretarju okrožnega komiteja ZKS za savinjsko območje Jožetu Letonju-Kmetu in borcu I. Štajerskega bataljona Milošu Majerju-Dušanu. Oba sta na mestu, kjer so odkrili pomnik, padla 6. septembra 1942, ko se je I. Štajerski bataljon spopadel z okupatorjem. Slovesnosti so se udeležili borci II. grupe odredov in I. Štajerskega bataljona, predstavniki družbenega in političnega življenja celjske regije in krajanj Ljubnega. Med gosti pa sta bila tudi predsednik predsedstva CK ZKS Andrej Marinc in Tone Bole. O liku obeh je spregovoril prvoborec Ivo Zupanc-Ludvik, spominsko obeležje pa je odkril Franc Polh-Iztok.

TONE TAVČAR

MOZIRJE

Spomenik VOS-OF Štajerske

V okviru praznika občine Mozirje je bilo v nedeljo 5. septembra 1982 slavnostno srečanje borcev pokrajinske skupnosti borcev VOS-OF Štajerske, ki so se udeležili dveh prireditev.

Ob 9. uri je bilo prisrčno slavlje v Potoku pri Kokarjih, kjer so se 6. julija 1944 zbrali vsi borci VOS-OF štajerske in se preosnovali v Štajerski bataljon VDV. O pomembnem dogodku je spregovoril predsednik odbora skupnosti borcev III. brigade VDV Milan Kožuh, ki je tudi odkril spominsko ploščo in jo izročil v varstvo krajevnih organizacij ZSM, ki je izvedla prisrčen program s petjem in recitacijami.

Osrednja slovesnost pa je bila ob 11. uri v Savinjskem gaju, kamor je prispela iz Mozirja pestra cvetlična povorka v počastitev 650-letnice trga Mozirja. Na prireditvenem prostoru, kjer so se zbrali na svojem prvem samostojnem srečanju borci pokrajinske skupnosti borcev VOS-OF Štajerske, je za uvod zaigrala godba milice iz Ljubljane. Slavnostni govornik je bil namestnik republiškega sekretarja za notranje zadeve Edo Kranjčević, ki je tudi odkril veličastni spomenik, ki simbolizira dva partizana-vosovca, borca in borko (v tehniki mahagonija 4,30 x 0,92 m), in ga je z veliko zavzetostjo izklesal partizanski kipar Janko Dolenc. Govornik je izročil spomenik v varstvo Ribiški družini Mozirje, ki ima v neposredni sosesčini svoj dom.

Organizacijske priprave za postavitev obeh spominskih obeležij VOS-OF Štajerske in celotna izvedba proslave je primer zgledega sodelovanja in zavzetosti družbenopolitičnih organizacij občine Mozirje, zlasti pa občinske organizacije ZZZB NOV z Ivanom Celinskim na čelu, ter pomoči delovnih organizacij GLIN Nazarje, SAVINJA Celje in ŽELEZARNE Ravne, ki zaslužijo vse priznanje in pohvalo.

JS-K

IDRIJA

Slavje v Šebreljah

Prebivalci Šebrelj v idrijski občini so v okviru krajevnega praznika na tamkajšnji osnovni šoli odkrili spominsko obeležje pokrajinski komisiji varnostno-obveščevalne službe OF Primorske, ki je v tem kraju delovala od novembra leta 1943 do marca leta 1944. Slovesnosti sta se poleg številnih borcev, aktivistov in pripadnikov VOS-OF Primorske ter občanov udeležila tudi člana sveta federacije Lidija Sent-jurc in poveljnik ljubljanskega armadnega območja generalpolkovnik Branko Jerkič.

Na slovesnosti, ki so jo popestrili s kulturnim programom, so obudili spomine na tiste težke dni iz našega narodnoosvobodilnega boja, na žrtve in odrekovanja primorskega življa v petindvajsetletnem obdobju italijanskega raznarodovanja. Na šebreljski planoti so namreč poleg pokrajinske komisije VOS-OF Primorske delo-

Spominsko ploščo pokrajinski komisiji VOS OF Primorske je odkril narodni heroj Drago Fliš-Strela.

vale tudi pokrajinska partijska šola, pokrajinski komite Komunistične partije Slovenije, uredništvo pokrajinskega partijskega tednika Slovenke, tiskarna Doberdob in prvi partizanski tabor. Slavnostni govornik na nedeljski slovesnosti je bil član predsedstva Slovenije Stane Markič, ki je med drugim orisal prispevek primorskega ljudstva v NOB in poudaril, da je lahko VOS uspešno delovala prav po zaslugi prebivalcev šebreljske planote, ki so dali vse, kar so imeli. Dihali so skupaj s partizanskimi ustanovami in tako ogromno prispevali k zmagi nad fašizmom. Takšen delež prav gotovo zavezuje našo družbo, da se tem danes odročnim in marsikje zapuščenim krajem primerno oddolžimo.

Če bi na kratko strnili nedeljsko dogajanje, potem lahko trdimo, da so prav tako, kot so v tistih težkih časih borcem nudili v šebreljskih domovih zavetje in pomoč, tudi tokrat borci gostoljubno sprejeli. Čeprav so Šebrelje svobodno dočakale do tal požgane in s težkimi spomini na krutosti okupatorja, ki je umoril tudi šest nedolžnih žrtve, so ljudje s trdno voljo obnovili domačije in se aktivno vključili v graditev boljšega jutri v novi Titovi Jugoslaviji.

FILIP ŠEMRL

Vabila

Novogoriška sekcija BBO obvešča vse svoje člane in svojce, da prireja 16. 10. 1982 letni izlet na Gorenjsko.

Odhod iz Nove Gorice v jutranjih urah, voznja skozi Postojno in Ljubljano do Sv. Urha. Ogled spominskega kompleksa, posvečenega žrtvam belogardistično-domobranskega nasilja v cerkvi Sv. Urha. Nadaljevanje vožnje do Dražgoš, kjer bo ogled prizorišča slavne bitke Cankarjevega bataljona in spomenika tej bitki. Iz Dražgoš voznja v Kropo, ogled kovaškega muzeja in nadaljevanje vožnje do Begunj. Postanek za ogled muzeja talcev v Begunjskem gradu in grobišča žrtve okupatorjevega nasilja, povratek skozi Kranj in Ljubljano. Prihod v Novo Gorico je predviden v večernih urah. Cena je din 700,00, vključuje prevoz z avtobusom, gostinske storitve (kosilo), vstopnine, stroške organizacije potovanja in vodstvo potovanja.

Interesenti naj z dopisnico (lahko več imen na eni.) prijavijo udeležbo na naslov VIZIN IVAN, Nova Gorica, Med ogradami 14.

Rok prijave je 20. september 1982, točnejše informacije o izletu in o vplačilu bomo sporočili po prejemu prijavnice.

Za ODBOR BBO:
Ivan Vižin

★

Ob praznovanju krajevnega praznika – Kobariške republike – so krajanj Kobarida organizirali vrsto kulturnih, športnih in spominskih prireditev. Spomin na tridnevno svobodo kraja in njegovih ljudi sredi vojne vihrne bo počastila tudi kolesarska dirka, ki jo pripravljajo prizadeti člani kolesarskega društva Soča Kobarid. V posebni kategoriji bodo startali borci, udeleženci NOB, ki se bodo pomerili na športnih in navadnih kolesih na 8 kilometrov dolgi progi skozi lipov dreved.

Borci, prisrčno ste vabljeni 19. septembra, v nedeljskem dopoldnevu v Kobarid. Za tekmovanje se lahko prijavi na uredništvu TV-15, Maksu Burgarju na telefonsko številko 445-912 ali KK Rog-Franek, tov. Francu Mugerlu na tel. štev. 446-127.

Uredništvo

★

VABLJENI NA BLOŠKO PLANOTO!

Nekdanji partizanski kurirji in borci jurišnega bataljona 18. divizije ter družbenopolitične organizacije Nove vasi – Blok vabijo borce in mladino, kakor tudi vse ostale, da se udeležijo odkritja spomenika kurirski reletni postaji TV-10 in štirim tamkaj padlim kurirjem. Odkritje bo v nedeljo, 19. septembra, ob 11. uri v vasi Zavrh na Bloški planoti.

Z avtomobili je možen dostop prek Velikih Lašč in Lužarjev ter Ravnika ali pa čez Cerknico, Grahovo, Bloško polico in Novo vas ali Bloke.

★

V nedeljo, 19. septembra, ob 10. uri bo na Kravcu pri osrednjem spomeniku Kokrškega odreda in II. grupe odredov proslava in srečanje obeh odredov in aktivistov z območja Kravca, mladine in planincev. Pristop z žičnico od 8. ure dalje in z avtomobili.

★

Občinski odbor ZZZB NOV Krško ter družbenopolitične organizacije in društva KS Podbočje vabijo na slovesno otvoritev »OF« (obnovljene Draganove domačije) na Mladju v Gorjancih.

Slovesnost bo v soboto, 18. septembra 1982, s pričetkom ob 14. uri, posvečena bo tudi spominu na 40. obletnico požiga Planine in uničenja slovenske partizanske bolnišnice na Priseki.

Na slavnosti še posebej vabimo aktiviste in nekdanje borce, ki so delovali in se borili na tem območju.

Obvestilo

Dne 16. julija je minilo 40 let, odkar so proti večeru tega dne leta 1942 belogardisti gnusno pomorili 19 borcev 2. čete II. bataljona Krškega odreda na travnati planjavi ob potoku Temenica pri Češči vasi. Glede na to, da so bili ti borci malo prej povečini tudi borci V. slovenskega partizanskega bataljona – I. dolenskega bataljona, je odbor skupnosti borcev tega bataljona predlagal občinskemu odboru ZZZB Novo mesto postavitev spominskega obeležja na mestu gnusnega pokola borcev. ZZZB Novo mesto je predlog odbora sprejela z razumevanjem, vendar do realizacije še ni prišlo, ker še nimamo točnih podatkov padlih in sploh udeležencev borcev v spopadu z belogardisti tega julijskega dne dvainštiridesetega leta.

Da bi lahko na spomenik zapisali imena in primke vseh 19 padlih borcev, pozivamo vse borce, ki so bili ta čas v 2. četi II. bataljona Krškega odreda, zlasti pa še tiste borce, ki so v spopadu sodelovali pod komando vodnika Ivana Medveda-Johana, da po svojem spominu napišejo podatke o:

- udeležencev borbah v akciji in
- padlih borcih v tej akciji

in jih pošljejo na naslov tajnika odbora bataljona: Drago Suhi, 61000 Ljubljana, Strelška 1.

Vsi smo dolžni, da se dostojno oddolžimo padlim 19 borcem Likove čete julijskega dne dvainštiridesetega leta.

Skupnost borcev
bataljona

Poizvedba

Spominski muzej »25. maj 1944« Titov Drvar prosi za podatke padlih borcev, ki so sodelovali v bitki ob desantu na Drvar. Padlo je več kot 700 borcev in civilnih prebivalcev. Borci so bili doma iz vseh krajev Jugoslavije. Prosimo za priimek in ime padlih borcev, po možnosti pa tudi: leto in kraj rojstva, čin, zadolžitve v enoti, ustanovi, organizaciji, tečaju oziroma šoli. Podatke pošljite na naslov: Spomen muzej »25. maj 1944« 77260 Titov Drvar

Katarina Vrhovec

Sredi junija letos smo se na moravškem pokopališču posloviли od partizanske mame Katarine Vrhovec z Limbarske gore. Rodila se je pred 87 leti v kmečki družini v Krašnjem brdu nad Krašnja. Na Limbarski gori sta si z možem ustvarila svojo družino. Vsa Vrhovecova družina se je že v letu 1942 vključila v NOG. V njihovi hiši je bila partizanska javka, pri njih so pogosto prenočevali terenci. Sin je odšel v partizane že v letu 1942, hčerki pa sta aktivno delali v organizaciji ZSM in SKOJ od začetka, ko so ustanovili mladinsko organizacijo. To delo ni ostalo prikrito, v marcu 1944 so bili izdani in odpeljani v Begunjske zapore, kjer je bila mučena in obsojena na 8 let zapor. Ostala je v Begunjah in tam dočkala svobodo. Vsa po vojna leta jo nekdanji borci niso pozabili, saj so jo pogosto obiskovali in tako obujali spomine na težka leta vojne. Za prispevek v NOB in po vojni je prejela odlikovanje Zasluge za narod 3. stopnje.

Angela Kofol

Julija letos smo na pokopališču v Kostanjevici pokopali našo Angelco Kofol. Rojena je bila 4. 10. 1923 v Martinji vasi pri Trebnjem. Izhajala je iz številne kmečke družine. Leta 1942 se je brez pomisleka vključila v NOG. Postala je mladinska aktivistka in skupaj z drugimi mladinci zbirala hrano, orožje in municijo, vse kar je narodnoosvobodilna vojska pač potrebovala. Po vojni pa se je z vsem žarom poprijela obnove domovine in graditve novega družbenega reda.

Spomin na Franceta Kotnika

V juniju smo se na Rakeku za vedno poslovili od znanega borca NOB ter vsestransko marljivega delavca in družbenopolitičnega aktivista Franceta Kotnika. Rojen je bil v Novi vasi na Blokah 1914. leta

Martin Artnak

Rodil se je 9. 11. 1926 v Turnem, občini Sentoj pri Celju. Kot osemnajstletni mladenič se je v drugi polovici leta 1944 vključil v NOV. Postal je borec II. bataljona Bračičeve brigade XIV divizije. Bil je skojevec ter je zavestno in požrtvovalno izvrševal vse naloge do osvoboditve. Tudi po osvoboditvi je pomagal pri obnovi porušene domovine. Umrli je 23. 6. 1982 in je pokopan na slivniškem pokopališču.

Matevž Porenta

Februarja smo na pokopališču v Mošnjah pokopali našega člana ZB Matevža Porento. Matevž je bil star 87 let. Med vojno je bil mlinar v Globokem, kjer je ogromno prispeval in sodeloval z NOG. Bil je zelo zaveden in pripravljen vsem pomagati. Med prebivalstvom v Lescah je bil zelo priljubljen.

Stanko Šavli

Junija smo se poslovili v Kalu nad Kanalom od našega borca Stanka Šavlija, star 56 let. Kot večino primorskih fantov so tudi njega odpeljali v italijansko vojsko. Od tam je leta 1943 pobegnil in se priključil narodnoosvobodilni vojski. Vključen je bil v III. Prekomorsko brigado, s katero se je boril od Visa do Trsta in je bil medtem tudi težko ranjen. Bil je večkrat odlikovan.

Janez Žnidaršič-Jere

Pokopali smo ga na Bločicah, v isti vasi, kjer se je pred 78 leti rodil. Že pred vojno je bil napredno usmerjen, saj je bil zvest podpornik društva Kmečkih fantov in deklet. Takoj po začetku vstaje je začel sodelovati z OF in februarja 1942 je bil sprejet v Komunistično partijo. Istega leta so ga italijanske oblasti obsodile na osem let zapor. Prestal ga je v Italiji. Po kapitulaciji Italije se je vrnil domov in stopil v NOV. Bil je borec v 9. brigadi 18. divizije. V bitki z ustaši nekje na Hrvaškem je bil težje ranjen. Po vojni je sodeloval na vseh področjih, kjer je bilo potrebno. Za svoje delo je prejel tudi številna odlikovanja.

Janez Molek

Na borovniškem pokopališču smo se aprila poslovili od Janeza Moleka, borca in nosilca spomenice 1941. Rodil se je leta 1906 na Bregu pri Borovnici. Sodeloval je v takratnih sindikatih že od leta 1932. Leta 1940 je bil sprejet v KP. Njegovo delo ni ostalo prikrito sovražniku. S še štirimi tovariši je moral v taborišče Ivanjico, od koder se je vrnil marca leta 1941. Ob prihodu sovražnika je odšel v ilegalo, toda Italijani so ga ujeli, zaprli in obsodili na 15 let zapor. Po kapitulaciji Italije ni omahoval. V zbirnem taborišču v Bariju se je priključil 1. prekomorski brigadi. Njegova bojna pot ga je vodila v 5. dalmatinsko brigado in 6. ličko divizijo. Po osvoboditvi se je posvetil graditvi porušene domovine. Za svoje delo med vojno in po vojni je prejel več visokih odlikovanj.

Vika Zahorik

Umrli je tovarišica Vika Zahorik, rojena leta 1916, doma iz Spodnjega Hotiča pri Litiji. Izhajala je iz kmečke družine. Aprila leta 1942 se je vključila v boj proti okupatorju in delovala ves čas do osvoboditve kot aktivistka OF. Tudi po vojni je bila aktivna družbena delavka. Za svoje delo v NOB in po vojni je prejela več odlikovanj in priznanj.

Alojz Šobar

Na pokopališču v Ponikvah pri Trebnjem smo se v juniju 1982 za vedno poslovili od aktivista in borca NOV, Alojza Šobarja, ki se je rodil 15. junija 1924 v Uršnih selih pri Novem mestu. Kot sin kmečke družine in gozdni delavec se je že v letu 1942 aktivno in organizirano vključil v delovanje OF. V avgustu 1943 je stopil kot aktivni borec NOV v Cankarjevo brigado, kjer je bil borec, kurir in nato obveščevalec brigade. To dolžnost je opravljal vse do marca 1945, ko so ga poslali na ofirski tečaj v Beograd. Kot oficir JLA je bil decembra 1949 demobiliziran. Nato se je zaposlil na Okraju pri Gozdnem gospodarstvu, ter bil zaposlen kot logar vse do upokojitve leta 1972. Kljub temu je še naprej ostal aktiven družbenopolitični delavec, posebno v organizacijah SZDL, ZRVS ter ZB NOV. Za svoje medvojno in povojno aktivno delo je prejel več odlikovanj in priznanj. Kot vestnega in priljubljenega družbenopolitičnega delavca ga bomo ohranili v spominu.

Jakob Vitrič

23. maja letos smo se na pokopališču Barbara na Prevaljah za vedno poslovili od našega člana Jakoba Vitriča, rojenega v Zavodnji nad Šostanjem. Bil je rudar v Mežici, kjer je do upokojitve tudi stanoval, nato pa se je preselil v Prevalje. Od aprila 1943 je podpiral NOV vse do osvoboditve naše domovine.

Lovro Eržen

Maja je umrl Lovro Eržen iz Ravnice pri Radovljici. Rodil se je pred 78 leti. Bil je kmetovalec in napreden Slovenec, zato se je leta 1943 aktivno in organizirano vključil v delo NOG. Spomladan leta 1944 je odšel med partizane v Gregoričovo brigado, kjer je bil bolničar do konca vojne. Od njega smo se poslovili na kamnogoriškem pokopališču.

Oskar Koren-Zvezda

Od Oskarja Korena smo se poslovili na pokopališču Sv. Lovrenca pri Libušnjah. Rodil se je leta 1925 v Smasteh pri Kobarižu. V delo NOB se je vključil leta 1942, med borce NOV je stopil leta 1943, najprej v Severnoprimorski odred, nato se je boril v Gregoričevi, Gradnikovi in Bazoviški brigadi ter na karavli P-23. Bil je večkrat odlikovan.

PRAVNI SVETOVALEC

Uživanje družinske pokojnine

T. G. V. Ste študentka in uživate družinsko pokojnino po pokojnem očetu. Ali boste v primeru, če se poročite, izgubili pravico do pokojnine?

Odgovor: S sklenitvijo zakonske zveze izgubijo otroci pravico do družinske pokojnine, razen otrok, ki so to pravico pridobili zaradi popolne in trajne nezmožnosti za delo, ali če sta oba zakonca na rednem solanju. Če se boste torej poročili s študentom, ki se tudi redno šola, boste obdržali pravico do družinske pokojnine.

Vselitev solastnikov v prazno stanovanje

F. G. P. S sestro sta solastnika stanovanja vsak do polovice. Stanovanje bo v kratkem prazno in se s sestro ne moreta sporazumeti, kdo od vaju se bo vselil vanj. Kdo odloča o tem?

Odgovor: O sporu med solastniki, ki se hočejo vseliti v njihovo izpraznjeno stanovanje, odloča po veljavnem zakonu o stanovanjskih razmerjih sodišče. Pri odločitvi upošteva upravičenost razlogov za vselitev posameznih solastnikov, velikost njihovih solastniških delov in druge okoliščine, predvsem pa stanovanjske potrebe posameznih solastnikov.

Prehod stanovanjske pravice

T. G. V. S pokojnim očetom, ki je bil imetnik stanovanjske pravice trosobnega stanovanja, ste souporabljali to stanovanje vaša mati ter vi z ženo in otrokom. Ali ste upravičeni zahtevati, da postanete novi imetnik stanovanjske pravice?

Odgovor: Po izrecni določbi 19. čl. veljavnega zakona o stanovanjskih razmerjih pridobi v primeru, če imetnik stanovanjske pravice umre ali trajno preneha uporabljati stanovanje, stanovanjsko pravico na stanovanju, ki ga je souporabljal, njegov zakonec.

Starostna pokojnina

O. R. K. Kdaj lahko upokojenec, ki je po prejšnjih predpisih uveljavil predčasno pokojnino ter je nato zmoval stopil v delovno razmerje, uveljavi priznanje pravice do starostne pokojnine?

Odgovor: Po drugem odstavku 317. člena statuta Skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja v SR Sloveniji lahko zavarovanec, ki je uveljavil predčasno pokojnino in jo je po prekinitvi zavarovanja začel uživati, uveljavi na podlagi ponovnega zavarovanja starostno pokojnino, če z upoštevanjem tega zavarovanja dopolni 40 let (zavarovanec) oziroma 35 let (zavarovanka) pokojninske dobe.

Vojaška invalidnost

I. D. M. Na vojaških vajah ste se ponesrečili in ste zaradi tega izgubili oziroma so vam bili na levi roki popolnoma amputirani palec, kazalec in sredinec. Kolikšno vojaško invalidnost predstavlja ta okvara?

Odgovor: Po seznamu odstotkov vojaške invalidnosti, ki je sestavni del pravilnika o ugotavljanju vojaške invalidnosti, predstavlja amputacija treh prstov z metarkopalnimi kostmi, in sicer palca, kazalca in sredinca, 60-odstotno vojaško invalidnost.

Odpoved stanovanjske pogodbe

K. S. J. Radi bi vedeli, v katerih primerih se imetniku stanovanjske pravice, kljub temu da ne uporablja stanovanja, ne more odpovedati stanovanjska pogodba.

Odgovor: Po 64. členu veljavnega zakona o stanovanjskih razmerjih zaradi neuporabe stanovanja (več kot 6 mesecev brez presledka) ni mogoče odpovedati stanovanjske pogodbe, če je imetnik stanovanjske pravice vpoklican v JLA, če je na zadolžbenju, če je oddal prazno ali delno uprabo stanovanje drugemu za čas, ko ne uporablja, če je premeščeno drug kraj, dokler v tem kraju ne doseže drugega stanovanja, in če odjeli iz doma ali dom upokojenec (v primeru nemogočih).

PARTIZANSKO GOSPODARSTVO GORIŠKEGA VOJNEGA PODROČJA

Karel Kumše-Tomaž

7

Za barake korpusa, ki so bile dolge 12 metrov in široke 6 metrov, je bilo opravljenih 7200 delovnih ur. Skupno je bilo porabljenih 150 m³ obdelanega lesa, katerega je bilo treba prevažati v težavnih okoliščinah, deloma pa tudi prenašati na ramenih. Vse te barake so bile opremljene le z najnujnejšim pohištvo, pečmi, električno razsvetljavo in drugim. Istočasno so bile izgotovljene tudi 4 kompletne barake za točko 99, kjer so enako izdelali tudi notranjo opremo. Za bolniške ustanove so bile zgrajene tudi 4 barake. Barake so izdelovali v posebnih delavnicah, kjer so dogotavljali posamezne elemente. Pri vseh delih so bili vezani na lastna sredstva in izkušnje.

Izmed najvažnejših cestnih del omenjamo popravila naših glavnih cest na osvobodjenem ozemlju. Pri teh delih so se dvigali cestni ovinki, gramozirala cestišča, čistili jarki in pripravljali gramoz za posipanje cest. Popravila so se vršila na naslednjih cestah:

Vitovlje-Vrh Vitovlje
Gojače-Vrh Čavna
Lokve-Nemci-Krnica
Lokve-Čepovan (obnova preseke)
Čepovan-Dolnja Trebuša
Gornja Trebuša D. Podkobilica
Čepovan-Lokovec nad Čepovanom
Donja Trebuša-Cerkno
Gornja Trebuša-Dol. Trebuša

Skupna dolžina cest, katere so bilo popravljene je znašala okoli 70 kilometrov. V zvezi z cestnimi očiščevalnimi deli omenjamo pluzenje cest. Samo v eni dobi velikih snežnih zametov je bilo očiščenih 57 km cest, pri čemer je bilo zaposlenih kar 70 delavcev.

Most čez Kobilico med Spodnjo in Gornjo Trebušo. kot ga je naredila 1. četa 1. bataljona NOVGRADA KGVP v 16 urah 1944. leta

Zaradi skupnega sodelovanja s civilnimi ustanovami smo imeli več konferenc s PNOO, kjer je bilo med drugim sporazumno sklenjeno, da se postavijo stalne cestarske službe na določenih sektorjih. Tu omenjamo še vsa ostala manjša dela, ki smo jih opravljali dnevno in so nas prosili pomoči razne ustanove. Istočasno z zunanjimi deli smo vršili na referatu samem, vestno zbiranje podatkov na več komunikacijah na območju komande goriškega vojnega področja. Do tedaj smo zbrali 80 točnih načrtov o porušeni komunikacijah, ki so nam koristno služile v nujnih popravilih ter rušenju, ko smo prevzemali oblast. Končno je treba omeniti še veliko prizadevanja tako referata kot štabov bataljonov za izboljšanje ekonomskih razmer v samih bataljoni. S stalnim urgiranjem pri merodajnih ustanovah je nam uspelo, da smo vsaj delno oblekli, obuli in izboljšali prehrano v bataljoni.

Ne trdim, da smo v času tega tekmovanja dosegli vse kar bi sicer lahko dosegli, priznam da smo se večkrat izgubljali v malenkostih, večkrat smo izgubljali iz vida glavno našo nalogo to jo: pripravo delovskih enot v primeru prevzema oblasti - obljubili pa smo, da z zaključkom tekmovanja nismo popustili v naših skupnih naporih, temveč smo s podvojenimi močmi nadaljevali naše delo do konca osvoboditve.

Kot najbolj važno delo, ki smo si ga zadali v omenjeni tekmovalni dobi, je bilo vsekakor dograditev velike reprezentančne kinodvorane. Same ruševine so prvotno izgledale dokaj žalostno. Od nekdanje luksuzne dvorane so ostale samo štiri razbite stene polne razvalin. Pri začetnih očiščevalnih delih, so stavbeno okolico samo očistili, nato je začela večja delovska ekipa postavljati strešno konstrukcijo. Treba je bilo razmisliti, da je v istem času, ko so tehniki na licu mesta snovali načrte za strešno konstrukcijo, les še rasel v gozdu. Morali so vsestransko mobilizirati delavske ekipe, za posek lesa, preskrbeti in organizirati prevoz lesa na žage, tako da so iste delale noč in dan. Od skupnega števila delavcev-borcev, ki jih je bilo okoli 50, so delali eni v gozdu, drugi na žagah, tretji v delavnicah in na stavbišču. Po takratnih ugotovitvah statistikov je bilo izvršenih 21.000 delovnih ur. Lesa so porabili nad 120 m³, v strojno mizarjski delavnici je bilo noč in dan zaposlenih 20 mizarjev, ki so neumorno doprinali velik delež k temu delu. Na drugi strani so se mrhljivi kovači in mehaniki trudili, da izgotovijo vse potrebne železne izdelke. Ustanovljena je bila posebna pisarna za dekoracije. Povabljeni so bili najboljši risarji in dekoraterji. Gradnja te kinodvorane je predstavljala za nas veliko preizkušnjo. Z dokončanjem tega dela se je samozavest bataljonov Novgrada močno dvignila in okrepila njihova volja do dela. Dvorana namenjena za kinopredstave, je bilo treba celotno strešno konstrukcijo napraviti brez vmesnih podpor. Dvorana je bila opremljena s sedeži in je bilo v njej prostora za okoli 600 ljudi.

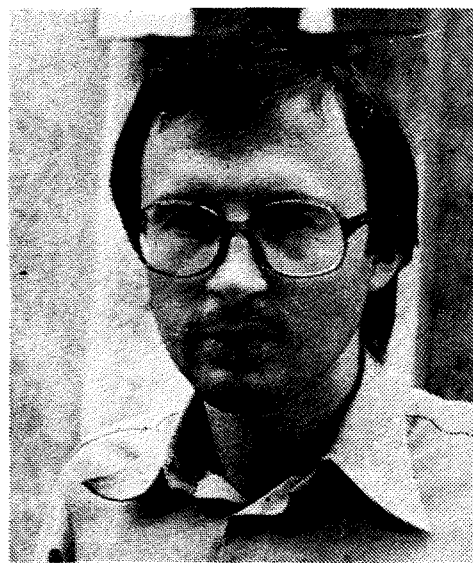
V istem času so začeli graditi tudi manjšo električno centralo za potrebe orožarske delavnice.

Se nadaljuje

Priprave na 11. kongres ZSMS - iz radovljiške občine Veliko prahu - že to je uspeh

Tokrat smo se o pripravah na mladinski kongres pogovarjali v radovljiški občini. Po pogovoru sodeč so mladi Radovljičani stvar vzeli zelo resno, kar se odraža predvsem v razpravah o konkretnih problemih. Da bi le razprave rodile tudi konkretne akcije! Ali so mladi kot dobra mladinska organizacija sposobni potegniti iz dokumentov konkretne usmeritve in stopiti v akcijo? Ne vem, če bi, sodeč po javnih razpravah v tem pripravljalnem obdobju, lahko temu pritrdili.

»Morali bi doseči, da bo začela mladina o vsem kritično misliti,« je poudaril v najinem pogovoru predsednik občinske konference ZSMS Radovljica

Jože Dežman, predsednik OK ZSMS Radovljica

ca Jože Dežman. »Dokumenti kot taki mladini ne povedo ničesar. Ne spremlja jih prava propagandna akcija, ki bi naredila teorijo razumljivo. Trditve niso podprte s podatki, da bi mladi doumeli smisel teh trditev. Vendar, premik naprej je že. Smer je začrtana in velja jo obdržati. Kritične točke v kongresnih dokumentih so spolirane. Tudi iz naše občine smo na republiško konferenco mladine poslali nekaj pripomb v zvezi s statutom in programom. Večino so upoštevali. Še vedno pa se ne strinjamo s statutom. Pričakujemo tudi konkretne odgovore na naša vprašanja, na primer, kaj je s poslovnik in z osebno odgovornostjo funkcionarjev.«

Vsak problem je povezan s svojim okolje, naj gre tu za delo, štipendije, stanovanja, kulturo, karkoli, kar zadeva te svoje probleme v širšem spektru, da razmišljajo tudi o svetu. Je pa vprašanje, če je to način razmišljanja mladit v osnovnih sredinah.

V radovljiški občini so začeli z razpravami že v marcu, takoj po sprejetem programu. Med pomembnejše akcije gotovo sodi informativna dejavnost, ki od vsega začetka skrbi za reden pretok informacij od občinske konference ZSMS do osnovnih organizacij mladine in obratno. Izdali so že tri biltene, načrtujejo pa še dva. Vse gradivo v njih naj bi služilo za razprave delegatov na kongresu. O čem se pogovarjajo? O štipendiranju, položaju učencev v šolah oziroma šolski samoupravi, o zaposlovanju, problemu strukture štipendistov, o ureditvi podstrešnih stanovanj za mlade družine, v zvezi s tem je tudi intervencija mladine ob sprejemu srednjeročnega načrta občine.

»Povsod tam, kjer nam je v razprave uspelo vključiti konkretne probleme,« pravi Jože, »smo lahko zadovoljni. Najbolj bi lahko pohvalili osnovno mladinsko organizacijo gostincev na Bledu, pa OO ZSMS Triglav-Gorenjka, v krajevni skupnosti pa osnovno organizacijo mladit Ljubno. V šolah so razprave potekale različno, pač odvisno od zavzetosti mentorjev. So tudi šole, kjer se ne da pogovarjati in se samo loputa z vrati; tu se ne smemo slepiti. Pa tudi v tovarnah si mladi

dostikrat ne upajo odkrito spregovoriti o svojih problemih. Na zborih aktivistov iz osnovnih organizacij mladine pa menim, da smo imeli dovolj odkrite in poštene razprave. Sploh smo proti temu, da razprave, četudi že o dokončni obliki kongresnih dokumentov, ne gredo v bazo, pač pa se odvijajo le med vrhovi.«

V čas priprav na kongres so vpadle tudi mladinske delovne akcije. V radovljiški občini so vložili veliko energije v oblikovanje brigade. Petinšestdeset brigadirjev so evidentirali, potem pa so se težave kar vrstile: pravni izpiti, težave v delovnih organizacijah, osebne težave... Navsezadnje je občinska brigada Stane Žagar štela le 29 brigadirjev. In teh devetindvajset zasluži vso pohvalo. Z akcije Sisak '82 so se vrnili s trakom akcije, več kot dve tretjini pa je bilo pohvaljenih. »Res so pravi vzor mladinskih aktivistov, ki so tudi dopust pripravljali dati za akcijo. Takšen bi moral biti ves mladinski kader,« je dejal predsednik radovljiške mladine. Potem je pogovor nanesele na tradicije, na sodelovanje med mladino in borci, na vse tisto, kar jih povezuje in kar se hoče vrniti kot razdvajajoča sila. »Glede tradicij,« pravi Jože, »oziroma tega, koliko so bile zajete v osnutkih kongresnih dokumentov, je bilo dvignjenega veliko prahu. Pravzaprav je že to uspeh. Prav je, da mladi ne samo sprejemajo tradicije NOB, ampak o njih tudi razmišljajo. Že spomladi smo se z občinskim odborom ZZB Radovljica dogovorili, da bomo mladi prevzeli proslavo na Lipniški planini 11. septembra. Dosedanji programi so se nam zdeli stereotipni, in da bi bili mladim bližji, smo se odločili, da jih spremenimo. Vključili naj bi izbor svobodnejše poezije in rockovsko skupino. Prišlo je do pričakovane: borci želijo, da mladina prevzame sestavo programa, se pa še vedno čutijo poklicane za sam program. Hitra intervencija je bil dodatek godbe na pihala. Pa tudi besedila poezije se borcem niso zdela primerna. Tako se je utrdil občutek, da mora biti proslava tradicionalna in smrtno resna. Navsezadnje je program ocenjevala politična koordinacija. Zakaj ta zgodba. Vidite, z borci dobro sodelujemo, takšne stvari pa bolijo, ker načenja naš odnos, ker ob tem čutimo pomanjkanje strpnosti in potem pomanjkanje lastnih mladinskih pobud.«

Programske usmeritve 11. kongresa vsekakor nosijo tudi pečat »dela«, tiste vrednote, ki izgrajuje človeka in s katero človek izgrajuje družbo. Vendar se zdi, da je v dokumentih premalo poudarjen samo odnos do dela. Vsaj tako menijo mladi Radovljičani. Tipičen primer pri njih so učenci gostinske šole, ki trdijo, da je usmerjeno izobraževanje prezahtevno. Vsi odkrito priznavajo, da nimajo prav nobenih ambicij končati šolanje, pač pa želijo priti do poklica z enim letnikom šolanja in priučitvijo. To ni samo med gostinci. Podoben odnos do učenja je bilo opaziti na sestankih štipendistov tudi drugod. Tako nastaja veriga, ki vleče za seboj.

Komaj nekaj več kot mesec dni je še do kongresa. Radovljiške mladince čaka v septembru še posvet predsednikov in obiski v osnovnih mladinskih organizacijah. Devetega in desetega oktobra pa bo občinska volilno-programska konferenca. Vzporedno sodelujejo mladi na obiskih SZDL v krajevnih skupnostih, kjer se pogovarjajo o problemih mladit v KS. Sodelujejo pa tudi z OK ZKS v razpravi o kongresnih dokumentih, s poudarkom na sprejemu mladit v partijo.

Kam pelje sedanja usmeritev? Še o marsičem je potrebno razmisliti. »Za nas bo programska usmeritev dobila veljavo šele takrat, ko bo našla odziv v praksi,« pravi Jože Dežman. »Upajmo, da bo razprava na kongresu preseгла nivo, ki se ponekod o istem vprašanju vleče že leta, rezultata pa nobenega.«

Živa Drole

Pravi partizanski pionirji

Majhna samotna vasica. Pod vrbo ob potoku je bila zbrana družina. »Miha, jaz bi se igral,« izzveni želja najmlajšega med njimi.

»Bodi no že tiho. Vojna je. Razumi že vendar, da ni časa za igranje,« mu odgovori brat Miha. Ostali člani pionirskega partizanskega odbora Alenka, Sonja, Nina, Peter, Janez, Andrej in Ivan malega Jurčka sploh niso je-mali resno. A vendar so ga pogrešali, kadar ga ni bilo.

Pionirski odbor, da, to je bil pravečki pionirski odred. Vodja je bil Peter. Ponosni so bili, da so pionirji, in zavedali so se svojih nalog med NOB.

»Torej, ste me razumeli,« govori Peter. »Akcijska mora steči še danes. Poskusite do-

biti kar največ hrane, oblačil, tudi zdravil in drugega. Ne prikrivajte ljudem, zakaj so te stvari potrebne. V akcijo krenemo zvečer. Pazite se, saj veste koga, kajne? Torej, pazite se Pegarja; izdajalec je. Vidimo se jutri ob istem času.«

Razšli so se. Ni ravno lahka naloga, a opraviti jo morajo. Morajo!

»Dober dan, teta Sonja,« pozdravi Alenka.

»O, zdravo. Kaj pa ti tako pozno?«

Alenka ji je zaupala, kakšno nalogo je dobila. Teta Sonja je samo prikimavala v potrdilo. Brž je prinesla nekaj hrane. Nekje je našla tudi tople zimski plašč.

»To je vse, kar ti lahko

dam, deklica moja. Pazi se!«

»Teta, prava dobričina ste!«

Tudi drugim pionirjem je uspelo. Celo Jurček je prinesel nekaj stvari. Le Andrej je prišel praznih rok. Vsi so zrl vanj, želeli slišati pojasnilo.

»Dobil sem nekaj stvari tam okoli naše hiše. A ko sem hotel odnesti, me je videl naš sosed, slavni Pegar, in mi stvari vzel. Rekel sem mu, da jih odnašam babici, pa mi ni verjel. Ostal sem brez vsega.«

Peter ga je potolažil, re-

koč: »Ta Pegar je le star bo-ječ pes. Jo bo že še skupil, boš videl! Ampak akcija je kljub vsemu uspela.«

Stvari je bilo potrebno

spraviti le še v gozd, v parti-zanski odred.

»Zdravo, tovariš koman-dant,« je pozdravil Peter, ko je stopil v borno kočjo.

»Zdravo, Peter. Kaj je no-vega?«

»Zunaj pred vrati so stvari za partizane: nekaj hrane, oblek in zdravil. Izvedli smo akcijo v vasi. Zelo dobro je uspela.«

Komandant ni vedel, kaj naj reče. Bil je vesel. To akci-jo je izvedel pionirski odred sam, brez njihovega ukaza. A vendar jih zaradi tega ni mo-gel karati. Stopil je ven. Kar vzkliknil je od začudenja.

»Zasluzite si pohvalo. To ste mi res pravi pionirji! Da, partizanski pionirji. Iz vsega srca vam hvala!«

METKA LIPOVZ
OŠ Kerenčičevih
Pesnica

Tito – naš vzor

Prva in druga svetovna vojna sta rodili enega izmed naših največjih narodnih herojev, Tita. Rodil se je v Kumrovcu, mali vasi ob meji Slovenije in Hrvaške. Bil je sedmi otrok od petnajstih, ki so se rodili Franju Brozu in Mariji Javoršek, ki je bila Slovenka. Ko je bil še majhen, je bil pri dedu na Slovenskem in se je tako naučil slovenščine. Pozneje, ko je odšel v osnovno šolo v svojo rodno vas, mu je srbohrvaščina delala veliko preglavic, sicer pa je bil zelo bister deček. Po končani osnovni šoli se je zaposlil v Sisku kot natakar. Ta služba mu ni bila všeč, zato se je zaposlil kot ključavničarski vajenec v istem mestu. Leta 1913 je moral k vojakom. Leto pozneje pa se je začela prva svetovna vojna. Moral je na rusko fronto, kjer je bil ranjen in ujet. Dolgo časa je bolehal za pegavim tifusom, ko pa je končno ozdravel, se je rešil s skokom iz vlaka, ki naj bi ga odpeljal v neko taborišče. Vrnil se je v Zagreb in deloval pod raznimi psevdonimi in podatki, zato tudi ni znan njegov pravi rojstni datum. Med datumi rojstva so 7. maj, 2. maj in 25. maj. V drugi svetovni vojni pa je bil na ta dan tudi napad na Drvar,

ki so ga poimenovali »skok šahovskega konja«. V tej akciji so okupatorji imeli namen zajeti vrhovni štab in Tita. Pri tem napadu je sodelovalo nemško letalstvo s svojimi padalci. Ljudje, ki so videli napad, so vedeli povedati, da jih je bilo toliko, da so zakrili nebo s padali. Vsak izmed padalcev je imel Titovo fotografijo, da bi ga ne zgrešili. Partizanska četa in ljudje v Drvarju so se hrabro bojevali, dokler jim ni na pomoč priskočila 6. Liška brigada. Po dolgem in hudem boju so zmagali partizani. Tovarišu Titu je ta dogodek za vedno ostal v spominu, saj mu je njegov pes Luks rešil življenje, ko mu je legel za vrat. V njegovem telesu so našli košček granate, ki bi sicer ubila Tita, tako pa je še mnogo let v miru vodil našo državo.

Po vojni ga je ljudstvo izvolilo za voditelja naše socialistične države. Bil je eden največjih borcev za neodvisnost v svetu. Kljub temu da ga ni več med nami, je njegovo delo ostalo nam in vodi mnoge po poti, ki nam jo je začrtal.

IRENA MEDIC,
novinarski krožek
COŠ Baza 20 Dol. Toplice

Moja najljubša podoba

Končno zadnja postaja. Vožnja z avtobusom pozno zvečer ni nič kaj prijetna. Z ogromnim kovčkom v roki in še z veliko torbo na hrbtu se spravim iz avtobusa. Od naporene vožnje z delovne akcije v Suhi krājini so me bolele vse kosti. In še tole mečkanje do Pesnice...

No, pa sem vendarle doma. Toliko da se ne naslonim na zvonec, a mama je že zunaj.

»Jasna!« vzdihne. »Zdravo, mami!« Objameva se, kot da se ne bi videli vsaj poldrugo leto.

»Šele jutri smo te pričakovali! Drugače bi tako oče prišel pote!« mi govori in odnaša kovček.

»Vem,« je vse, kar zaspano zmorem. Zdi se mi, da je vse tako čisto, lepo. Vse se blešči! Nobenega prahu, nič! Stopim v sobo, kjer sedijo še drugi člani družine. Ata, brat in njegovo dekle, ki pa jo že tudi štejemo za našo. No, ob jemanja in veselja ni konca in tudi spanec me že zapušča.

Pogovor je stekel. Pravzaprav sem govorila samo jaz, ostali so me samo poslušali, me gledali, se smejali. Govorila sem o delu v brigadi, o

odnosu brigadirjev, o težkem slovesu in predvsem o hrani. Na začudenje vseh se nisem prav nič pritoževala čeznjo.

Tedaj sem začutila, da so me vendarle pogrešali, kot mi je oče govoril že po telefonu.

»Veš, Jasna, kakšen dolčas je pri nas! Nihče glasno ne poje popevk, nihče ne navija plošč, nihče ne sitnari za denar in sploh je vse tako mirno.«

Sedaj, ko sem se vrnila, sem občutila, da res ni bilo celote. Šele takrat sem spoznala, kako srečna sem, da imam dom, kamor se vselej vrnem. Spoznala sem, koliko mi pomenijo vsi ti najbližji obrazi. Šele takrat sem se zavedla, da dom ni le beseda, da to niso le črke in ni le gola hiša. To je kotiček, lepši od vseh lepot tujine, kotiček, katerega se spominja vselej in povsod. In družina, to je krog, poln zaupanja, ljubezni in razumevanja. To je moj krog, v katerem lahko zmeraj poiščem zavetje, toplino, razumevanje ter pomoč. Moja najljubša podoba – dom ter zbrana, srečna družina.

JASNA ŠAC, 8. a.
O. Š. Kerenčičevih Pesnica

Pogovor s človekom, ki je preživel taborišče

Nekega popoldneva sem odšla k tovarišu Pozniču, da bi se z njim pogovarjala. Preživel je namreč taborišče Dachau. Z ženo sta me prijazno sprejela in mi odgovarjala na postavljena vprašanja.

V katerem taborišču ste bili? Kdaj ste prišli v taborišče?

»Najprej so me odpeljali v Dachau, potem v Flossen-burg in spet nazaj v Dachau. Prišel sem 20. oktobra 1942.«

Ali so odpeljali tudi vašo družino?

»Ženo so odpeljali v Auschwitz, hčerki, ki sta bili v Trbovljah, pa so zaklenili gestapovci v stanovanje in ju prepustili na milost in nemilost.«

Zakaj so vas odgnali?

»Največ zaradi tega, ker sem imel zvezo s komunisti in sem bil politik.«

So vas mučili?

Nobenega niso lepo gledali in tudi mene so mučili.«

Kakšna je bila hrana in koliko obrokov ste dobili?

»Hrana je bila slaba. Zjutraj smo dobili čaj, seveda brez sladkorja, za kosilo koleračo ali plavo zelje, zvečer pa spet čaj in kocko margarine. Enkrat na dan pa nas je vseh dvanajst dobilo kilogram kruha.«

Koliko vas je bilo v barakah?

»V baraki je bilo okoli 33 tri-

nadstropnih ležišč, nas pa je bilo približno 300 v eni baraki.«

So bili tudi otroci?

»Ne, ni jih bilo. Bili smo sami moški. Najmlajši pa je bil fant, star trinajst let. Bil je zelo prizadet po osvoboditvi, kajti na njem so delali vse poskuse in ko je prišel domov, se mu je zmešalo; v umobolnici je kmalu umrl.«

Kako ste doživljali vse te grozote – mučenje in streljanje?

»Od začetka bolj slabo, potem sem se navadil. Kajti to je bilo kot na urniku – vsak dan so to delali.«

Ste kdaj poskusili zbežati?

»Ne, to pa nikoli. Tudi če bi hotel, ne bi mogel. Okoli je bil graben in žica, ki je bila štiri metre visoka, po njej pa je bil napeljan električni tok. Če je kdo hotel, se je samo žice prijel in takoj je bil mrtev. Tudi taki so bili, ki so delali zunaj žice in so pobegnili. Toda po treh dneh so jih našli in pripeljali nazaj ter jim na vrat obesili papir, na katerem je bilo napisano v nemščini: VRNIL SEM SE!«

Ali ste imeli kakšno tajno komunistično organizacijo?

»Ne, nismo je imeli. Toda imeli smo zvezo z zunanjim svetom. Neki doktor Blah je imel sprejemnik in on mi je povedal, če se je kaj zanimivega dogajalo.«

Kako ste prišli iz taborišča in kdaj?

»Prišel sem 29. aprila 1945. Čez Dachau je šla fronta in šele čez dva meseca so nas s tovornjaki odpeljali v Ljubljano in nas 9. junija izpustili.

Izlet na Pokljuko

Začeli smo novo šolsko leto z vzklikom »Hura!«, v novo pobeljeni šolski stavbi in z grnado drv na šolskem dvorišču.

V prijetnem spominu nam je še končni šolski izlet v juniju mesecu. Šli smo na Pokljuko. Povabili smo tudi borca Pokljuke Franca Puntarja iz Unca, pa še naše starše. Z nami je odšla tudi tovarišica Tončka Krčmarjeva, ki ji je na Pokljuki padel brat, in Ivo Lavrenčič, ki je tam izgubil svojega očeta.

To ni bil navaden šolski izlet. Vedeli smo, kaj se je zgodilo v Lovčevem hotelu na Pokljuki januarja 1943. S seboj smo prinesli svečke in cvetje. Naš cilj je bil Svetinov spomenik ter grobišče padlih partizanov. Imeli smo srečo. Dan je bil lep. gozdovi na Pokljuki čudoviti.

Pri spomeniku smo se poklonili spominu padlih. Tako lepo že dolgo nismo povedali in zapeli nobene pesmi o boju in svobodi. Tovariš

Polna mešanih občutkov sem se vračala domov. Zelela sem si, da se grozote taborišče ne bi več ponovile.

SILVA BUČEVEC, 7. c
OŠ Toneta Okrogarja
Zagorje ob Savi

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAM

Srečanje pionirjev dopisnikov

Menda je, dragi pionirji dopisniki, to naše srečanje štirinajsto po vrsti. Lani smo se razšli v Zalcu, letoš se spet snidemo – v Ajdovščini, in sicer 31. septembra ter 1. in 2. oktobra. Seveda ne vsi isti obrazi, ker je prav, da pridejo na vrsto novi pridni in nadobudni mladi novinarji. Med 130 pionirji iz cele Slovenije bodo predstavniki različnih glasil, časopisov in radijskih postaj. Na seji odbora za pripravo srečanja pri Zvezi prijateljev mladine Slovenije so predvideli, naj bi naše uredništvo povabilo dva pionirja. Kar malo stabilizacijsko, kajne? Moram priznati, da bo odločitev prav težka, ker nimamo samo dveh pridnih dopisnikov in tudi ne samo dveh dopisniških krožkov, iz katerih se nam redno oglašate.

In kaj bi lahko rekli za Ajdovščino, primorski kraj, ki vabi in bo vaš ter naš gostitelj? O gostoljubnosti in o vtisih boste povedali sami, ko se boste 2. oktobra spet vrnili vsak na svoj dom. Morda vas, dopisnike borčevskega časopisa, v tem trenutku najbolj zanima narodnoosvobodilni boj v Ajdovščini. Kot najpomembnejši dogodek je vsekakor treba omeniti ustanovitev prve slovenske vlade v Ajdovščini, 5. maja 1945, ki je obenem občinski praznik Aj-

dovec. Takrat so postavili temelje nove demokratične ljudske oblasti med NOB na Slovenskem. In to, da je bila prva slovenska narodna vlada ustanovljena prav na primorskih tleh, ki so jih v celoti osvobodile enote jugoslovanske armade, je tej novi vladi dalo poseben pečat, tako v jugoslovanskem kot v mednarodnem pomenu, hkrati pa je bila ustanovitev vlade na primorskih tleh velikega pomena tudi za Primorsko samo. To je namreč pomenilo novo potrditev pravic do samoodločbe naroda, da se Primorska priključi k demokratični federativni Jugoslaviji, potrditev tega, kar je proglasilo že drugo zasedanje AVNOJ leta 1943, črnomaljsko zasedanje SNOS 1944, še prej vrhovni plenum OF in za kar so se odločili Primorci sami ob volitvah leta 1944.

Pa naj bo dovolj o zgodovini; le toliko, da ne bomo povsem nepripravljeni stopili v ta kraj pomembnih odločitev. Za tiste pa, ki ne bodo z nami, da bodo lažje spremljali srečanje mladih dopisnikov v Ajdovščini. Želimo, da bi zgodovina vzpodbudno vplivala, da bi našli tudi kaj novega, predvsem pa, da bi okrepili našo dopisniško mrežo, ne samo v poslovnem – tudi v prijateljskem smislu.

Na svidenje!

Živa

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAM

Hodili bomo po njihovih stopinjah

Ob praznovanju občinskega praznika in 40-letnice ustanovitve Gubčeve brigade smo se občani Trebnjega zbrali na proslavi, ki je bila na Trebelnem, prav tam, kjer je bila ustanovljena Gubčeva brigada. Zbralo se je veliko ljudi. Govoril je predsednik predsedstva SRS Viktor Avbelj-Rudi. Nekateri borci Gubčeve brigade so prejeli priznanja. Za dobro vzdušje je poskrbel še godba, pevski zbor in ansambel JLA. Med tistimi, ki so prejeli priznanje, je bilo tudi naša osnovna šola. Na to priznanje smo zelo ponosni, saj je to velika čast in dolžnost, da bomo tudi v prihodnje stopali po stopinjah Gubčeve brigade.

NATAŠA VIDMAR,
nov. krožek
OŠ Sentrupert

MARTA KOLAR,
pionirski odred
OŠ Planina pri Rakeku

Valentin in Martina Hribar iz Podbočja

Najlepša poroka v Cankarjevi

Menda se v tistih krajih okoli vasi Vrh na Dolenjskem od predvojne niso toliko naplesali in nasmejali kot prav tisti dan, ko sta se poročila komandir mitralješke čete I. bataljona Valentin Hribar in Belokranjica, brigadna bolničarka Martina. Niso bili svatje le borci, prišli so terenci in kmetje iz Vavte vasi, Jurke vasi, Praproč, Draganjega sela, Gorenjega Mraševega... S seboj so prinašali vse, kar se je doma dalo stakniti dobrega.

»Ej, celega vola smo spekli, vmes so nas pa napadli še beli. Meni se je čudno zdelo, da jih ne bi bilo, saj so za partizansko poroko kaj lahko izvedeli. Se preden smo se prav začeli veseliti, sem zvlekel mitraljez pod neki pod in ko so zares prišli, so jo tudi kaj hitro odkurili...« Tako pripoveduje Valentin, ki med pripovedjo nenehoma vleče svojo fajfo in viha črne dolge mustače. Martina skoči vmes na dvorišče in poskrbi, da odnese sin in pomočniki na njivo s seboj jedajo in pijačo, kajti treba je obrati koruzo, ali bolje tisto, kar je od silnega neurja, ki je divjalo pred dnevi, ostalo po tleh še uporabnega.

Njuna življenjska pot je ubirala nevsakdanje krivule: najprej je Valentin, neustrašen partizanski strelec, delal v Jugoslovanski ljudski armadi. Tik po vojni je bilo največ dela ob mejah, potem je bil premeščen v Delnice.

Z Delnic pa v Gospič, kjer sta preživela sedem suhih, pa vseeno lepih let. Potem je prišlo dvoje hkrati: »Začeli so upokojevati, pa me je komandant Mate Bilobrk poklical k sebi, me strmo pogledal in vprašal, če bom tudi jaz hud. Nisem bil ne hud ne užaljen. V vojski je ukaz pač ukaz. Poleg tega je sestra sporočila od doma, da mati ne zmorejo pri hiši nobenega dela več. Grunt je propadal, hiša se je podirala. Ni bilo kaj dosti razmišljati. Šla sva v Podbočje in odtlej pa do danes ostala na kmetiji.«

Ostala sta na kmetiji, vzgojila tri pridne otroke, dočakala ščebetanje vnukov, pozidala hišo na novo, prenovila tisti košček vinograda, ki ga imata, in poprijela za vsa dela, ki jih mini kmetija zahteva v skoraj takšni meri kot kakšna večja posest.

Sodi stojijo pred hišo in čakajo na slive, ki jih bodo domači letos pobirali nekoliko prej »na silo stresene«. Tudi tem namreč neurje ni prizaneslo in ležijo vse žametne posute po travi v sadovnjaku. »Le vinograd je ostal nedotaknjen, ker je umaknjen od smeri, koder se je podila huda ura,« pravi Valentin in hkrati že našteva, kaj vse bo treba v vinogradu te dni še narediti, ker grozdi je že »skoraj čisto zrelo«.

Spomini radi uhajajo k partizanskim letom

Ne tarnata in se ne pritožujeta nad težkim življenjem. Valentin ima pokojnino, ki sicer ni velika, je pa le. Martina prejema pokojnino »po osemdesetem členu«, kakor nam je povedala. Mlade moči sta že izrabila v nenehnem

boju z zemljo in za boljše življenje otrok. Danes že sin Janez pridno gospodari. Dopoldan dela v krški celulozi pri strojih, popoldne pa krepko poprime doma. In tako tudi snaha. Valentin pripravlja sode, Martina kuha v veliki črni skledi marmelado. Vsakdo ve, koliko zmore in kaj mu je postoriti.

Spomin jima rad uhaja k partizanskim letom, kajti to je zanj še vedno najlepši del življenja. Čas spoznavanja, ljubezni sredi borb, poroke. Naslednje leto, šestega januarja 1945. leta, se nama je rodila hči Zofka. Tovariši so me bili nosečo poslali v rodno Belo krajino, na osvobojeno ozemlje, kjer se je najina prva hči tudi rodila. Potem so nas večjo skupino mamic z majhnimi otroki odpeljali angleški zavezniki z letali do Zadra. Namestili so nas v Kaštel Lukšiću in

janski bataljon in nazadnje je bila poleg v vasi Lapinje na Kočevskem, ko se je ustanavljala Cankarjeva brigada. Cankarjevka je ostala vse do odhoda na obojeno ozemlje in se prav dobro spominja nekaterih hudih bitk: »Moj ognjeni krst, prava huda bitka je bil boj za Suhor. Takrat so borci 13. proletarske dobro podkurili belim. Zatem je bilo še večkrat hudo: na Turjaku, v Zasavju, pa v Žužemberku... Bilo je ob času, ko so mlatili pšenico na kmetih, v štirinštridesetem letu. V neki žužemberški kleti sem imela polovico prostora zapolnjenega z ranjenci, v drugi polovici pa so se drenjali ujeti Italijani in beli. Hodim tako med soborci, pomagam temu in onemu, da se udobneje namesti, tretjega spet previjem. Pa se ti oglasi ujeti belogardist, ko sem stopila mimo njega: »Gospodična, kaj vas ni škoda za te... ali ne bi prišli raje k nam? Za kaj se pa sploh borite?« Nekaj časa sem bila tiho, potem sem ga pa vprašala, za kaj vendar se pa on bojuje. »Za kralja,« mi je revež odgovoril. Potem je pa imel svojega kralja...«

Valentin in Martina na poročni dan, sedmega januarja 1944. leta v vasi Vrh v bližini Novega mesta.

tam sem dočakala svobodo,« pripoveduje Martina. Sprva, pri srečanju na pragu domačije, se je zdelo utrujena in zgarana, toda v kuhinji se je zasukala med posodjem in sosedovimi fantiči, ki so prinesli pivo iz trgovine, urno kot mlado dekle.

O čemerkoli se pogovarjamo in kakorkoli je pestro vse, kar lahko na Hribarjevi domačiji opazujemo, nam pa vendar pogovor vedno znova uhaja k partizanskim letom, saj smo se zato tudi začeli meniti. Martina je bila pred poroko Ivčeva iz Metlike. Že 14. julija 1942. leta je odšla v vrste Belokranjskega odreda, nato prav kmalu v Gor-

Tovariš mi je umrl v naročju

Valentin vleče pipo, poslušaj, sem ter tja kakšno pristavi, najraje, če je treba kakšen dogodek postaviti v pravi čas in se spomniti kakšnih imen borcev. »Se spomniš, kako sem vas takrat rešil?« sprašuje ženo in se nasmeha.

Hkrati na svoje vprašanje tudi že odgovarja: »Gledam ti takole doli po cesti in ne morem svojim očem verjeti. Cela kolona tankov, švabskih tankov se vali proti nam. Še toliko časa nisem imel, da bi od hiše do hiše stopil. Kar zunaj sem se začel na ves

glas dreti.« Martina njegovo pripoved nadaljuje: »Seveda sem ga takoj slišala in komaj nekaj hipov za tem že tudi prve strele. S še enim tovarišem sva se skozi zadnja vrata pogonala na dvorišče in travnik. Če se prav spominjam, je bil lekarnar. Rafael ga je prerešetal že po

Danes je njuna največja sreča, če se domači zberejo po dobro opravljenem delu. Včasih je to doma v hiši, včasih pa pred hramom v vinogradu.

nekaj korakov. Vrnila sem se ponj in ga vlekla, zdelo se mi je, da v neskončnost, čez tisti travnik proti robu gozda. Zrna izstrelkov so frčala naokrog, kot bi kdo proso metal. Mene pa ni zadelo nobeno. Ko je bilo vsega konec, so soborci celo ugibali, če me morda sovražniki nalašč niso zadeli. Res je bilo nenavadno, kako sem brez praske prikrevala do kritja v gozdu. Tam sem čepela in držala v naročju težko ranjenega tovariša, ki mi je čez čas, tako na roke naslonjen, tudi umrl. Komaj petnajst, dvajset korakov pod robom gozda pa so se pojavili Nemci, ki so hoteli obkoljevati bližnje vasi. Njihove bližine sem se zavedla šele po dolgem času, ko sem čisto slučajno odmaknila pogled od umirajočega...«

Hudi so bili tisti časi in še v današnje site dni se priplazi v sanje mora o lakoti. »Največ trije, štirje smo smeli po gozdovih napredovati v razne smeri in iskati zveze s tovariši iz drugih enot. Hrane ni bilo nikjer nobene. Voda je bila daleč naokoli zastrupljena, jedli pa smo bukov žir, sem ter tja kakšno lesniko. Ognja nismo smeli kuriti...«

Pri hiši ni bilo ničesar razen pridnih rok

Življenje jima prinaša radosti in žalosti, vsega venomer v neenakomernih količinah. Vzponi in padci, utrujenost in nova volja si sledijo. Najprej niso imeli pri hiši ničesar razen pridnih rok. Počasi

pa se je začelo vendarle obračati na bolje. K hiši je prišel traktor, pa frezica, da se laže okrog trte zemlja obdeluje. Eno dekle se je poročilo v Ribnico, Zofka se je poročila v domači vasi, v Podbočju. Pa je prišla pred desetimi leti huda bolezen... Janez, sin, je videti pravi gospodar položaja. Na traktorju sedi že kot gospodar, za vsako njivo, za vsako travico ve, kdaj jo je treba pokositi, kdaj je treba kaj okopati... Pa vendar, ko stopi v kuhinjo, spoštljivo

iskrice pa pripovedujejo tudi o neki nagajivi mladosti, o trmastem in morda včasih tudi neubogljivem značaju. Nima pa navede, da bi se kakorkoli hvalil. Prostdušno in prav nič z jezo pripoveduje, kako se je ta ali oni komandant jezil na njegovo neučakanost. »Sem jo hotel užgati doli po Švabih, pa me je komandant komaj odvrnil, da ne bi opozorili nase. Madonca, jaz bi jih bil pa lahko s tistega hrička dobro požgečkal...«

Mati ni spoznala pretepenega sina

Preden se je začela vojna, je bila na domačiji v Podbočju doma stara mati. Očeta že dolgo ni bilo med živimi. Toda, ko je bil že živ, to Valentin še dobro pomni, je bil v stari vojski in je imel doma tudi orožje. Majhnemu fantetu Valentinu je bilo orožje največja fantovska skrivnost in ga je razburjalo še, ko je že odrasel. »Se začeli nismo prav s partizansčino, pa sem že vlačil prve stare puške v goščo, pa stare jugoslovanske vojaške plašče. Niti zavedal se nisem, kako nevarno je to početje. Menda sem imel več sreče kot pameti, da me ni kdo od belih zasačil.«

Enkrat ga je pa vendarle eden dobil in ga tako premlatil, da uboga postarana Hribarica v pretepenem obrazu ni mogla svojega sina spoznati. »In glejte, kako se sreča obrača, tistega belčka, ki me je takrat pretepel, sem kasneje srečal med belogardističnimi ujetniki.«

Skromen dom je na Krčanovini, a prijazen. In Hribarjeva si, če le delo in zdravje dopuščata, vzameta čas, da se odpravita na to ali ono proslavo, na srečanje s soborci, s tisti mi, s katerimi sta preživela svoja najtežja in hkrati najlepša leta, leta boj in strahu in čas ljubezni, ki je premagovala vse hudo in grdo.

Se sta nam pripovedovala o tovarištvu in o tem, kako je bilo posebno trdno in nerazdružno v času, ko jih je bilo še malo med partizani, ko so se vsi poznali, vedeli, kako kdo diha, kako misli. Mnoge slavne komandante poznata, mnogi poznajo njiju. Veselita se že srečanja v Kočevju, kjer se bo časovni stroj spet za droban hipec zavrtel nazaj v čas, ko so mali ljudje postajali veliki, ko so se prestrašenci spremenjili v junake in ko je beseda tovariš pomenila drugovanje, vez v mišljenju in zavesti, da bo mogoče preživeti le, če izbojujejo skupno zmago.

Bojana Žokalj-Jesih

tv-15 naš TOVARIŠ

V-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Za razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978 - Glavni urednik: DRAGO VRESNIK; Odgovorni urednik: TONE URBAS; Novinarji - uredniki: ŽIVA DROLE - TV-15 za mladino; BOJAN KUNTARIČ - notranja politika; MILENKO STRAŠEK - reportaža; BOJANA ŽOKALJ-JESIH - naša organizacija; Lektor-redaktor: MILENA GLAVNIK; Tehnični urednik: DRAGO SETNIČAR; Tajnica uredništva: MARA OKORN; Vodja uprave: MILAN SENČAR; Telefon uredništva: 327-780; Telefon uprave: 320-486 - Uprava in naročniški oddelki: Miklošičeva 28/1 p. p. 598, 61001 Ljubljana - Letna naročnina 400 din, posamezna številka v prosti prodaji 10 din - Tekoči račun: Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772 - TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28 - Rokopisov in fotografij ne vračamo - Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije štev. 42/I-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačujejo temeljnega davka od prometa proizvodov - Korektura in tisk: ČGP Delo, Ljubljana, Titova 35